

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

ORIENTAL INSTITUTE
LIBRARY

OXFORD UNIVERSITY

303976422-

इन्द्रलीकागमनं

ARDSCHUNA'S Reise zu Indra's Himmel

nebst anderen Episoden

des

MAHA - BHARATA.

In der Ursprache zum erstenmal herausgegeben, metrisch übersetzt
und mit kritischen Anmerkungen versehen

von

Franz Bopp.

Zweite durchgesehene Ausgabe.

Berlin

Nicolaische Verlagsbuchhandlung.

(A. Effert & L. Lindtner.)

1868,

Vorwort zur zweiten Ausgabe.

Von der ersten Ausgabe dieses Buches ist nur eine geringe Anzahl von Exemplaren in den Buchhandel gekommen, der Rest der Textabdrücke fand sich noch unter dem Nachlaß des verstorbenen Prof. Bopp vor. Es empfahl sich, dieselben namentlich den Anfängern im Sanskritstudium wieder zugänglich zu machen und zu diesem Zwecke vor allem dem Original einen erneuten, unveränderten Abdruck der metrischen Uebersetzung beizugeben. Von den ziemlich umfänglichen, durch das bald darauf erfolgte Erscheinen des „Glossarium linguae Sanscritae“ zum Theil unnöthig gewordenen Anmerkungen zur ersten Auflage dürften die wörtlich übersetzten Textstellen sowie die Auszüge aus den Scholien für das Verständniß des Originals am wichtigsten sein und sind dieselben daher mit den im Handexemplare des verstorbenen Herausgebers nachgetragenen Verbesserungen und den Varianten der Calcuttaer Ausgabe des Mahâbhârata zu einem ganzen zusammengestellt worden. Sonst erscheint die neue Ausgabe wesentlich in der alten Gestalt.

Berlin im April 1868.

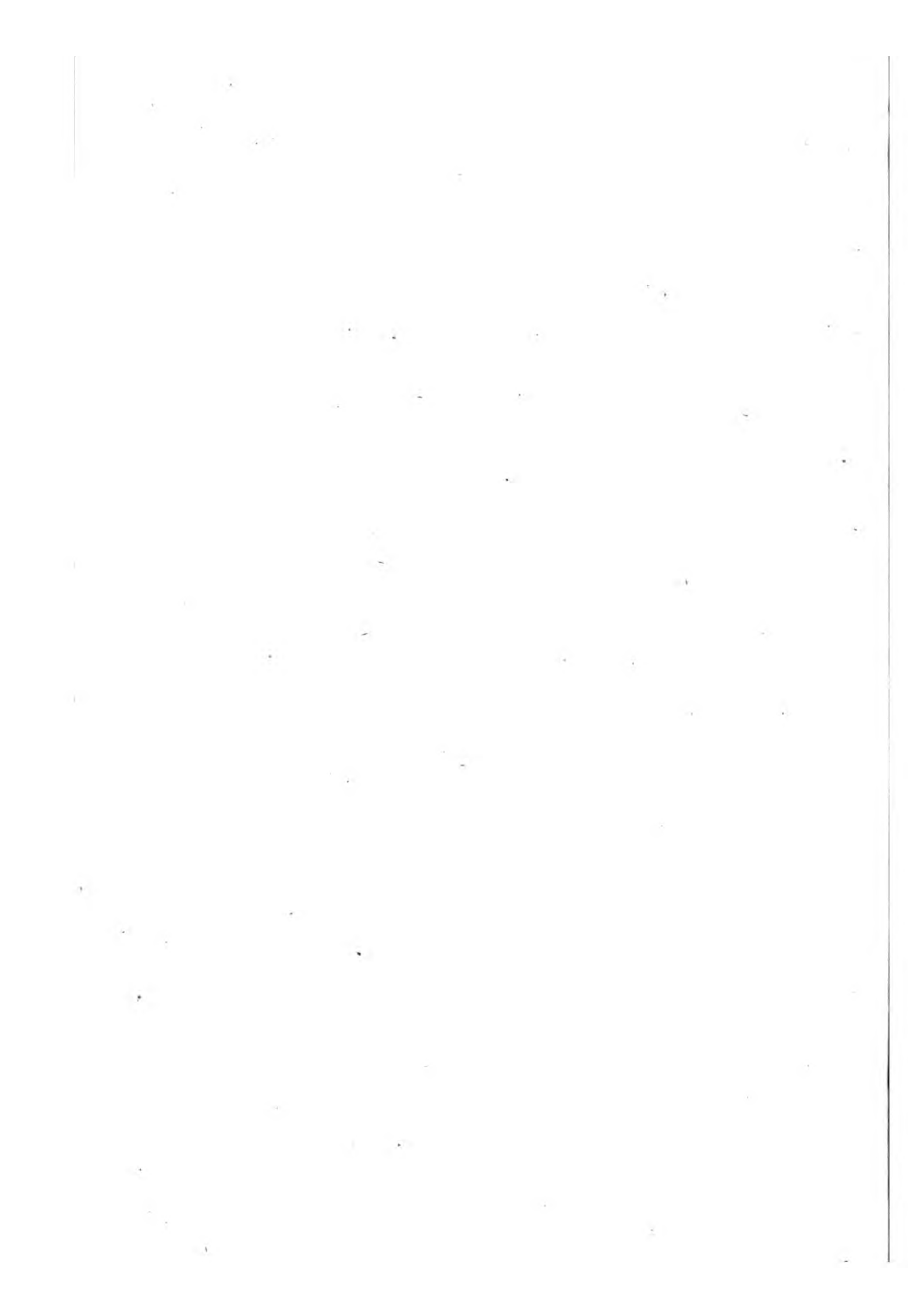
Die Verlagshandlung.

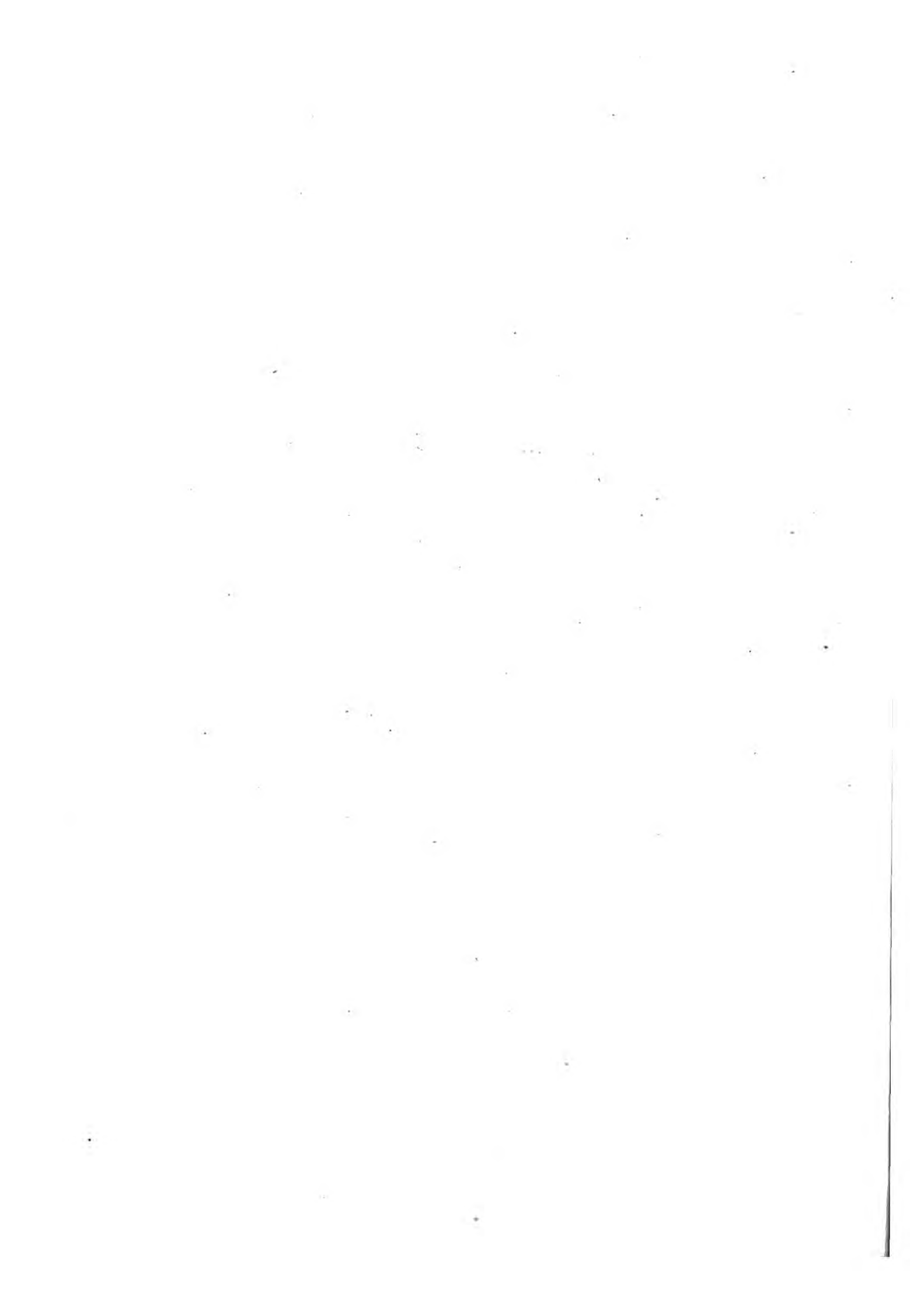
ARJUNI ITER AD INDRI COELUM,

CUM

ALIIS MAHA-BHARATI EPISODIIS.

॥ इन्द्र लोकागमनं ॥

॥ वैशम्पायन उवाच ॥

गतिषु लोकपालेषु पार्थः शत्रुनिवर्हणः ।
चिन्तयामास रजिन्द्र देवराज्रथागमं ॥१॥
ततश्चित्तयमानस्य गुडाकेशस्य धीमतः ।
रथो मातलिसंयुक्त आज्ञगाम महाप्रभः ॥२॥
नभो वितिमिरं कुर्वन् जलदान् पाठयन्निव ।
दिशः संपूरयन् नादिर्महामिघर्बोपमैः ॥३॥
असयः शक्तयो भीमा गदाश्रोत्रप्रदर्शनाः ।
दिव्यप्रभावाः प्रासाश्च विद्युतश्च महाप्रभाः ॥४॥
तथैवाशनयस्तत्र चक्रयुक्ता कुला गुडाः ।
वायुस्फोटाः सनिर्घाता महामिघस्वनास्तथा ॥५॥
तत्र नागा महाकाया ज्वलितास्त्राः सुदरूपाः ।
सिताश्रुकूटप्रतिमाः संरुताश्च तथोपत्ताः ॥६॥
दश वाजिसदृशाणि कुरीपां वातरूपां ।
वहन्ति ये नेत्रमुषं दिव्यं मायामयं रथे ॥७॥

तत्रापश्यन्महानीलं वैजयन्तं महाप्रभं ।
 ध्वजमिन्दीवरश्यामं वंशं कनकभूषणं ॥८॥
 तस्मिन् रथे स्थितं सूतं ताप्तं हेमविभूषितं ।
 दृष्ट्वा पार्थो महाबाहुर्देवमेवान्वतर्कयत् ॥९॥
 तथा तर्कयतस्तस्य फाल्गुनस्याथ मातलिः ।
 संनतः प्रश्नितो भूत्वा वाक्यमर्जुनमब्रवीत् ॥१०॥
 भो भो शक्रात्मज श्रीमन् शक्रस्त्वां द्रष्टुमिच्छति ।
 आरोहतु भवान् शीघ्रं रथमिन्द्रस्य संमतं ॥११॥
 आह माममरश्रेष्ठः पिता तव शतक्रतुः ।
 कुन्तीसुतमिह प्राप्तं पश्यन्तु त्रिदशालयाः ॥१२॥
 एष शक्रः परिवृतो देवैर्ऋषिगणैस्तथा ।
 गन्धर्वैरप्सरोभिश्च त्वां दिदृक्षुः प्रतीक्षते ॥१३॥
 अस्माद्युक्तादिवलोकं पाकशासनशासनात् ।
 आरोहस्व मया सार्द्धं लब्धास्त्रः पुनरेष्यसि ॥१४॥

॥ अर्जुन उवाच ॥

मातले गच्छ शीघ्रं तमारोहस्व रथोत्तमं ।
 राजसूयाश्चमेधानां शतैरपि सुदुर्लभं ॥१५॥
 पार्थिवैः सुमहाभागैर्यज्वभिर्भूरिदक्षिणैः
 देवतैर्वा समारोहं दानवैर्वा रथोत्तमं ॥१६॥

नातततपसा शक्य एष दिव्यो महारथः ।
 द्रष्टुं वाय्यथवा स्पष्टमारोढुं कुत एव वा ॥१७॥
 त्वयि प्रतिष्ठिते साधो रथस्थे स्थिरवाजिनि ।
 पञ्चादहमथारोह्ये सुकृती सत्पथं यथा ॥१८॥

॥वैशम्पायन उवाच॥

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा मातलिः शक्रसारथिः ।
 आरुरोह रथं शीघ्रं ह्यान् घेमे च रश्मिभिः ॥१९॥
 ततो ऽर्जुनो हृष्टमना गङ्गायामाप्तः शुचिः ।
 जज्ञाप जयं कौन्तेयो विधिवत् कुरुनन्दनः ॥२०॥
 ततः पितृन् यथान्यायं तर्पयित्वा यथाविधि ।
 मन्दरं शैलराजं तमाप्रष्टुमुपचक्रमे ॥२१॥
 साधूनां धर्मशीलानां मुनीनां पुण्यकर्मणां ।
 त्वं सदा संश्रयः शैल स्वर्गमाज्ञाभिकाङ्क्षिणां ॥२२॥
 त्वत्प्रसादात् सदा शैल ब्राह्मणाः क्षत्रिया विशः ।
 स्वर्गं प्राप्ताश्चरन्ति स्म देवैः सह गतव्यथाः ॥२३॥
 अद्रिराज महेशैल मुनिसंश्रय तीर्थवत् ।
 गच्छाम्यामन्नयित्वा त्वां सुखमस्म्युपितस्त्वयि ॥२४॥
 तव सानूनि कुञ्जाश्च नद्याः प्रस्रवणानि च ।
 तीर्थानि च सुपुण्यानि मया दृष्टान्यनेकशः ॥२५॥

फलानि च सुगन्धीनि भक्षितानि ततस्ततः ।
 सुसुगन्धाश्च वार्योघास्वच्छरीरविनिःसृताः ॥२६॥
 अमृतस्वादनीया मे पीताः प्रस्रवणोदकाः ।
 शिशुर्यथा पितुरङ्गे सुमुखं वर्तते ऽनघ ॥२७॥
 तथा तवाङ्गे ललितं शैलराज मया प्रभो ।
 अप्सरोगणसंकीर्णं ब्रह्मघोषानुनादिते ॥२८॥
 सुखमस्म्युषितः शैल तव सानुषु नित्यदा ।
 एवमुक्त्वार्जुनः शैलमामन्व्य परवीरहा ॥२९॥
 आरुरोह रथं दिव्यं ज्योतयन्निव भास्करः ।
 स तेनादित्यरूपेण दिव्येनाद्भुतकर्मणा ॥३०॥
 ऊर्ध्वमाचक्रमे धीमान् प्रकृष्टः कुरुनन्दनः ।
 सो ऽदर्शनपथं यातो मर्त्यानां भूमिचारिणां ॥३१॥
 ददर्शाद्भुतरूपाणि विमानानि सहस्रशः ।
 न तत्र सूर्यः सोमो वा ज्योतते न च पावकः ॥३२॥
 स्वयैव प्रभया तत्र ज्योतन्ते पुण्यलब्धया ।
 तारात्रूपाणि यानीह दृश्यन्ते ज्युतिमन्ति वै ॥३३॥
 दीपवद्विप्रकृष्टवात् तनूनि विमहान्यपि ।
 तानि तत्र प्रभावन्ति रूपवन्ति च पाण्डवः ॥३४॥
 ददर्श स्वेषु धिषण्येषु दीप्तिमन्ति स्वयार्चिषा ।
 तत्र राजर्षयः सिद्धा वीराश्च निरुता युधि ॥३५॥

तपसा च जितस्वर्गाः संपेतुः शतसङ्घशः ।
 गन्धर्वाणां सहस्राणि सूर्यज्वलिततेजसां ॥३६॥
 गुह्यकानामृषीणां च तथैवाप्सरसां गणान् ।
 लोकानात्मप्रभान् पश्यन् फाल्गुनो विस्मयान्वितः ॥३७॥
 पप्रच्छ मातलिं प्रीत्या स चाप्येनमुवाच ह ।
 एते सुकृतिनः पार्थ स्वेषु धिष्येध्रवस्थिताः ॥३८॥
 यान् दृष्टवानसि विभो तारात्रयाणि भूतले ।
 ततो ऽपश्यत् स्थितं द्वारि शुभं विजयिनं गङ्गं ॥३९॥
 ऐरावतं चतुर्दलं कैलाशमिव शृङ्गिणं ।
 स सिद्धमार्गमाक्रम्य कुरुपाण्डवसत्तमः ॥४०॥
 व्यरोचत यथा पूर्वं मान्धाता पार्थिवोत्तमः ।
 अभिचक्राम लोकान् स राज्ञां राजीवलोचनः ॥४१॥
 एवं स संक्रमंस्तत्र स्वर्गलोके महायशाः ।
 ततो ददर्श शक्रस्य पुरीं ताममरावतीं ॥४२॥
 ॥इत्यिन्द्रलोकागमने प्रथमः सर्गः ॥१॥

॥ वैशम्पायन उवाच ॥

ददर्श स पुरीं रम्यां सिद्धचारणसेवितां ।
 सर्वैस्तु कुसुमैः पुण्यैः पादपैरुपशोभितां ॥१॥
 तत्र सौगन्धिकानां च पुण्याणां पुण्यगन्धिनां ।
 उद्दीज्यमानो मिश्रेण वायुना पुण्यगन्धिना ॥२॥
 नन्दनं च वनं पुण्यमप्सरोगणसेवितं ।
 ददर्श दिव्यकुसुमैराह्वयद्विरिव द्रुमैः ॥३॥
 नातप्ततपसा शक्यो द्रष्टुं नानाहिताग्निना ।
 स लोकः पुण्यकर्तृणां नापि युद्धे पराङ्मुखैः ॥४॥
 नायज्वभिर्नात्रतिकैर्न वेदश्रुतिवर्जितैः ।
 नानाप्लुताङ्गिस्तीर्थेषु यज्ञदानवहृष्कृतैः ॥५॥
 नापि यज्ञह्नैः नुद्भिर्द्रष्टुशक्यः कथंचन ।
 पानपैर्गुरुतल्पैश्च मांसदैर्वा दुरात्मभिः ॥६॥
 स तद्विव्यं वनं पश्यन् दिव्यगीतविनादितं ।
 प्रविवेश महाबाहुः शक्रस्य दयितां पुरीं ॥७॥

तत्र देवविमानानि कामगानि सहस्रशः ।
 संस्थितान्यभियातानि ददर्शायुतशस्तथा ॥८॥
 संस्तूयमानो गन्धर्वैरप्सरोभिश्च पाण्डवः ।
 पुष्पगन्धवहैः पुण्यैर्वायुभिश्चानुवीजितः ॥९॥
 ततो देवाः सगन्धर्वाः सिद्धाश्च परमर्षयः ।
 कृष्टाः संपूजयामासुः पार्थमक्लिष्टकारिणं ॥१०॥
 आशीर्वद्वैः स्तूयमानो दिव्यवादित्रनिस्वनैः ।
 प्रतिपेदे महाबाहुः शङ्खडुन्दुभिनादितं ॥११॥
 नक्षत्रमार्गं विपुलं सुरवीथीति विश्रुतं ।
 इन्द्राज्ञया ययौ पार्थः स्तूयमानः समन्ततः ॥१२॥
 तत्र साध्यास्तथा विश्वे मरुतो ऽथाश्विनौ तथा ।
 आदित्या वसवो रुद्रास्तथा ब्रह्मर्षयो ऽमलाः ॥१३॥
 राजर्षयश्च बहवो दिलीपप्रमुखा नृपाः ।
 तुम्बुरुर्नारदश्चैव गन्धर्वौ च कृहा ऊरुः ॥१४॥
 तान् सर्वान् स समागम्य विधिवत् कुरुनन्दनः ।
 ततो ऽपश्यद्महाबाहुं शतक्रतुमरिंदमं ॥१५॥
 ततः पार्थो महाबाहुर्ब्रवीतीर्य रथोत्तमात् ।
 ददर्श साक्षाद्वेन्द्रं पितरं पाकशासनं ॥१६॥
 पाण्डुरेणातपत्रेण हेमदण्डेन चारुणा ।
 दिव्यगन्धाधिवासेन व्यजनेन विधूयता ॥१७॥

विश्वावसुप्रभृतिभिर्गन्धर्वैः स्तुतिवन्दिभिः ।
 स्तूयमानं द्विजाग्र्यैश्च ऋग्यजुःसामवेदिभिः ॥१८॥
 ततो ऽभिगम्य कौत्तियः शिरसाभ्यनमद्वली ।
 स चैनं वृत्तपीनाभ्यां बाहुभ्यां प्रत्यगृह्णत ॥१९॥
 ततः शक्रासने पुण्ये देवर्षिगणपूजिते ।
 शक्रः पाणौ गृहीत्वैनमुपावेशयदन्तिके ॥२०॥
 मूर्द्ध्नि चैनमुपाघ्राय देवेन्द्रः परवीरहा ।
 अङ्गमारोपयामास प्रश्रयावनतं तदा ॥२१॥
 सहस्राक्षनियोगात् स पार्थः शक्रासनं गतः ।
 अर्धक्रमदमेयात्मा द्वितीय इव वासवः ॥२२॥
 ततः प्रेम्णा वृत्रशत्रुरङ्गुनस्य शुभं मुखं ।
 पस्पर्श पुण्यगन्धेन करेण परिसात्वयन् ॥२३॥
 प्रमार्जमानः शनकैर्बाहू चास्यायतौ शुभौ ।
 द्याशरत्नेपकाटिनौ स्तम्भाविव हिरण्मयी ॥२४॥
 वज्रग्रहणाचिह्नेन करेण परिसात्वयन् ।
 मुहुर्मुहुर्हि वज्रधरो बाहू चास्फोटयच्छणैः ॥२५॥
 स्मयन्निव गुडाकेशं प्रेक्षमाणाः सहस्रदृक् ।
 हर्षेणोत्फुल्लनयनो न चातृष्यत वृत्रहा ॥२६॥
 एकासनोपविष्टौ तौ शोभयांचक्रतुः सर्वा ।
 सूर्यचन्द्रमसौ व्योम चतुर्दश्यामिवोदितौ ॥२७॥

तत्र स्म गाथा गायन्ति साम्ना परमवल्गुना ।
 गन्धर्वास्तुम्बुरुश्रेष्ठाः कुशला गीतसामसु ॥२८॥
 घृताची मेनका रम्भा पूर्वचित्तिः स्वयंप्रभा ।
 उर्वशी मिश्रकेशी च दण्डगौरी वद्वथिनी ॥२९॥
 गोपाली सहजान्या च कुम्भयोनिः प्रजागरा ।
 चित्रसेना चित्रलेखा सहा च मधुरस्वना ॥३०॥
 एताश्चान्याश्च ननृतुस्तत्र तत्र शुचिस्मिताः ।
 चित्तप्रसादने युक्ताः सिद्धानां पद्मलोचनाः ॥३१॥
 महाकण्ठितटश्रोण्यः कम्पमानैः प्रयोधरैः ।
 कटाक्षहावमाधुर्यैश्चतोबुद्धिमनोरैः ॥३२॥
 ॥इत्यिन्द्रलोकागमने द्वितीयः सर्गः ॥२॥

॥वैशम्पायन उवाच॥

ततो देवाः सगन्धर्वाः समादायार्घ्यमुत्तमं ।
 शक्रस्य मतमाज्ञाय पार्थमानर्चुरञ्जसा ॥१॥
 पाद्यमाचमनीयं च प्रतिग्राह्य नृपात्मजं ।
 प्रवेशयामासुरथो पुरंदरनिवेशनं ॥२॥
 एवं संपूजितो जिह्वरुवास भवने पितुः ।
 उपशिक्षन् महास्त्राणि संहाराणि पाण्डवः ॥३॥
 शक्रस्य हस्तादपितं वज्रमस्त्रं डुरासदं ।
 अशनीश्च महानादा मेघवर्हिणालक्षणाः ॥४॥
 गृहीतास्त्रस्तु कौन्तेयो भ्रातृन् सस्मार पाण्डवः ।
 पुरंदरनियोगाच्च पञ्चाब्दानवसत् सुखी ॥५॥
 ततः शक्रो ऽब्रवीत् पार्थं कृतार्थं काल आगते ।
 नृत्यं गीतं च कौन्तेय चित्रसेनादवाप्तुहि ॥६॥
 वादित्रं देवविदितं नृलोके यत्र विद्यते ।
 तदर्जयस्व कौन्तेय श्रेयो वै ते भविष्यति ॥७॥

सखायं प्रददौ चास्य चित्रसेनं पुरंदरः

स तेन सह संगम्य रेमे पार्थो निरामयः ॥८॥

गीतवादित्रनृत्यानि भूय एवादिदेश ह ।

तथापि नालभच्छर्म तरस्वी द्यूतकारितं ।

दुःशासनवधामर्षी शकुनेः सौवत्स्य च ॥९॥

ततस्तेनातुलां प्रीतिमुपगम्य क्वचित् क्वचित् ।

गान्धर्वमतुलं नित्यं वादित्रं चोपलब्धवान् ॥१०॥

स शिक्षितो नृत्यगुणाननेकान् वादित्रगीतार्थगुणांश्च सर्वान् ।

न शर्म लेभे परवीरहता भ्रातृन् स्मरन् मातरं चैव कुलीं ॥११॥

॥ वैशम्पायन उवाच ॥

आदविवाथ तं शक्रश्चित्रसेनं रक्षो ऽब्रवीत् ।
 पार्थस्य चक्षुरुर्वशां सक्तं विज्ञाय वासवः ॥१॥
 गन्धर्वराज गच्छाद्य प्रहितो ऽप्सरसां वरां ।
 उर्वशी पुरुषव्याघ्रं सोपतिष्ठतु फाल्गुनं ॥२॥
 यथार्चितो गृहीतास्त्रो विद्यावान् मन्नियोगतः ।
 तथा त्वया विधातव्यः स्त्रीषु सङ्गविशारद ॥३॥
 एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वा सो ऽनुज्ञां प्राप्य वासवात् ।
 गन्धर्वराजो ऽप्सरसमभ्यगादुर्वशीं वरां ॥४॥
 तां दृष्ट्वा विधितो कृष्टः स्वागतिनार्चितस्तथा ।
 सुखासीनः सुखासीनां स्मितपूर्वं वचो ऽब्रवीत् ॥५॥
 विदितं ते ऽस्तु सुश्रोणि प्रहितो ऽहमिहागतः ।
 त्रिदिवस्यैकरजिन तत्प्रसादाभिनन्दिना ॥६॥
 यस्तु देवमनुष्येषु प्रख्यातः सहजैर्गुणैः ।
 श्रिया शीलिन व्रुपेण व्रतेन च दमेन च ॥७॥
 प्रख्यातो बलवीर्येण संमतः प्रतिभानवान् ।
 वर्चस्वी तेजसा युक्तः क्षमावान् वीतमत्सरः ॥८॥

साङ्गोपनिषदो वेदांश्चतुराख्यायपञ्चमान् ।
 यो ऽधीति गुरुशुश्रूषां मेधां चाष्टगुणाश्रयां ॥१॥
 ब्रह्मचर्येण दाक्ष्येण प्रसवैर्वयसापि च ।
 एको वै रक्षिता चैव त्रिदिवं मघवानिव ॥१०॥
 अकल्थनो मानयिता स्थूललक्षः प्रियंवदः ।
 सुहृद्श्चान्नपानेन विविधेनाभिवर्षति ॥११॥
 सत्यवाक् पूजितो वक्ता वृषवाननहंकृतः ।
 भक्तानुकम्पी कान्तश्च प्रियश्च स्थिरसङ्गरः ॥१२॥
 प्रार्थनीयैर्गुणगणैर्महेन्द्रवरुणोपमैः ।
 विदितस्ते ऽर्जुनो वीरः स स्वर्गफलमाप्नुयात् ॥१३॥
 तव शक्राभ्यनुज्ञातः पादावद्य प्रपद्यतां ।
 तदेव कुरु कल्याणि प्रपन्नस्त्वां धनंजयः ॥१४॥
 एवमुक्त्वा स्मितं कृत्वा संमानं बद्धमन्य च ।
 प्रत्युवाचोर्वशी प्रीता चित्रसेनमनिन्दिता ॥१५॥
 यस्तस्य कथितः सर्वा गुणोद्देशस्त्वया मम ।
 तं श्रुत्वा प्रथमे धन्यं वरेण्यं किमृतार्जुनं ॥१६॥
 महेन्द्रस्य नियोगेन तत्तः संप्रणयेन च ।
 तस्य चाहं गुणौघेन फाल्गुणो ज्ञातमन्मथा ॥१७॥
 गच्छ त्वं हि यथाकाममागमिष्याम्यहं सुखं ॥१८॥
 ॥इत्यिन्द्रलोकागमने चतुर्थः सर्गः ॥४॥

॥ वैशम्पायन उवाच ॥

ततो विसृज्य गन्धर्वं कृतकृत्यं शुचिस्मिता ।
 उर्वशी चाकरोत् स्नानं पार्थप्रार्थनलालसा ॥१॥
 स्नानालङ्कारैर्दृष्टैर्गन्धमाल्यैश्च सुप्रभैः ।
 धनंजयस्य रूपेण शरिर्मन्मथचोदितैः ॥२॥
 अतिविद्धेन मनसा मन्मथेन प्रचोदिता ।
 दिव्यास्तरणासंस्तीर्णै विस्तीर्णै शयनोत्तमे ॥३॥
 चित्तसङ्कल्पभाविन सुचित्तानन्यमानसा ।
 मनोरथेन संप्राप्तं रमयन्तीव फाल्गुनं ॥४॥
 निर्गम्य चन्द्रोदयने विगाढि रजनीमुखे ।
 प्रस्थिता सा पृथुश्रोणी पार्थस्य भवनं प्रति ॥५॥
 मृडुकुञ्जितदर्धिणा कुसुमोत्करधारिणा ।
 केशकृस्तेन ललना जगामाथ विराजती ॥६॥
 भ्रूक्षेपालापमाधुर्यैः काल्या सौम्यतयापि च ।
 शशिनं वक्त्रचन्द्रेण साह्वयन्तीव गच्छती ॥७॥

दिव्याङ्गरागौ सुमुखौ दिव्यचन्दनत्रयितौ ।
 गच्छत्या हारविकचौ स्तनौ तस्या ववल्गातुः ॥८॥
 स्तनोद्धरुनसङ्गोभान्नाम्यमाना पदे पदे ।
 त्रिवलीदामचित्रेण मध्येनातीव शोभिता ॥९॥
 अथो भूधरविस्तीर्णं नितम्बोन्नतपीवरं ।
 मन्मथायतनं शुभ्रं रसनादामशोभितं ॥१०॥
 ऋषीणामपि दिव्यानां मनोव्याघातकारणं ।
 सूक्ष्मवस्त्रधरं रेजे जघनं निरवद्यया ॥११॥
 गुढगुल्फधरौ पादौ ताम्रायततलाङ्गुली ।
 कूर्मपृष्ठोन्नतौ चापि शोभेते किङ्किणीकिनौ ॥१२॥
 सीधुपानेन चाल्येन तुष्ट्याथ मदनेन च ।
 विलासनेश्च विविधैः प्रेक्षणीयतराभवत् ॥१३॥
 सिद्धचारुणगन्धर्वैः सा प्रयाता विलासिनी ।
 बह्वाश्चर्ये ऽपि वै स्वर्गे लोभनीयतमाकृतिः ॥१४॥
 सुसूक्ष्मेणोत्तरीयेण मेघवर्णेन राजता ।
 तनुरश्रावृता व्योम्नि चन्द्रलेखिव गच्छती ॥१५॥
 ततः प्राप्ता क्षणेनैव मनःपवनगामिनी ।
 भवनं पाण्डुपुत्रस्य फाल्गुनस्य शुचिस्मिता ॥१६॥
 तत्र द्वारमनुप्राप्ता द्वारस्थैश्च निवेदिता ।
 अर्जुनस्य नरश्रेष्ठ उर्वशी स्वर्गभूषणा ॥१७॥

उपातिष्ठत तद्वेश्म निर्मलं सुमनोहरं ।
 स शङ्कितमना राजन् प्रत्युत्गच्छत तां निशि ॥१८॥
 दृष्ट्वैव चोर्वशीं पार्थी लज्जासंवृतलोचनः ।
 तदभिवदनं कृत्वा गुरुपूजां प्रयुक्तवान् ॥१९॥

॥ अर्जुन उवाच ॥

अभिवादये तां शिरसा प्रवराप्सरसां वरे ।
 किमाज्ञापयसे देवि प्रेष्यस्ते ऽहमुपस्थितः ॥२०॥
 फाल्गुनस्य वचः श्रुत्वा गतसंज्ञा तदोर्वशी ।
 गन्धर्ववचनं सर्वं श्रावयामास तत् तदा ॥२१॥

॥ उर्वश्युवाच ॥

यथा मे चित्रसेनेन कथितं मनुजोत्तम ।
 तत् ते सर्वं प्रवक्ष्यामि यथा चाहमिहागता ॥२२॥
 उपस्थाने महेन्द्रस्य वर्तमाने मनोरमे ।
 तवागमवतो वृत्ते स्वर्गस्य परमोत्सवे ॥२३॥
 रुद्राणां चैव सान्निध्यमादित्यानां च सर्वशः ।
 समागमे ऽश्विनोश्चैव वसूनां च नरोत्तम ॥२४॥
 महर्षीणां च सङ्घेषु राजर्षिप्रवरेषु च ।
 सिद्धचारणयज्ञेषु महोरगगणेषु च ॥२५॥

उपविष्टेषु सर्वेषु स्थानमानप्रभावतः ।
 ऋद्ध्या प्रज्वलमानेषु अग्निषु मार्गवर्त्मसु ॥२६॥
 वीनासु वाद्यमानासु गन्धर्वैः शक्रनन्दन ।
 दिव्ये मनोरमे गेयि प्रवृत्ते पृथुलोचन ॥२७॥
 सर्वाप्सरःसु मुख्यासु प्रवृत्तासु कुट्टदहृ ।
 त्वं किलानिमिषः पार्थ मामिकां दृष्टवानसि ॥२८॥
 तत्र चावभृथे तस्मिन्नुपस्थाने दिवोकसां ।
 तव पित्राभ्यनुज्ञाता गता स्वं स्वं गृहं सुराः ॥२९॥
 तथैवाप्सरसः सर्वाः विसृष्टाः स्वं गृहं गताः ।
 अपि चान्याश्च शत्रुघ्न तव पित्रा विवर्जिताः ॥३०॥
 तत्र शक्रेण संदिष्टश्चित्रसेनो ममात्तिकं ।
 प्राप्तः कमलपत्राक्ष स च मामब्रवीदथ ॥३१॥
 वत्कृते ऽहं सुरेशेन प्रेषितो वर्वाणिनि ।
 प्रियं कुरु महेन्द्रस्य मम चैवात्मनश्च हृ ॥३२॥
 शक्रतुल्यं रणे शूरं सद्दौदार्यगुणान्वितं ।
 पार्थ प्रार्थय सुश्रोणि त्वमित्येवं तदाब्रवीत् ॥३३॥
 ततो ऽहं समनुज्ञाता तेन पित्रा च ते ऽनघ ।
 तवात्तिकमनुप्राप्ता शुश्रूषितुमरिंदम ॥३४॥
 बहुणाकृष्टचित्ताहमनङ्गवशमागता ।
 चिरामिलषितो वीर ममाप्येष मनोरथः ॥३५॥

॥ वैशम्पायन उवाच ॥

तां तथा ब्रुवतीं श्रुत्वा भृशं लज्जावृतो ऽर्जुनः ।
 उवाच कर्णो हस्ताभ्यां पिधाय त्रिदशालये ॥३६॥
 दुःश्रुतं मे ऽस्तु सुभगे यन्मां वदसि भाविनि ।
 गुरुदारैः समाना मे निश्चयेन वरानने ॥३७॥
 यथा कुन्ती महाभागा यथेन्द्राणी शची मम ।
 तथा त्वमसि कल्याणि नात्र कार्या विचारणा ॥३८॥
 यच्चक्षितासि विस्पष्टं विशेषेण मया शुभे ।
 तच्च कारणां पूर्वं हि शृणु सत्यं शुचिस्मिते ॥३९॥
 इयं पौरववंशस्य जननी मुदितेति ह ।
 त्वामहं दृष्ट्वांस्तत्र विज्ञायोत्फुल्ललोचनः ॥४०॥
 न मामर्हसि कल्याणि अन्यथा मत्तुमप्सरः ।
 गुरोर्गुरुतरी मे त्वं मम वंशविवर्द्धिनि ॥४१॥

॥ उर्वशुवाच ॥

अनावृत्ताश्च सर्वाः स्म देवराजाभिनन्दन ।
 गुरुस्थाने न मां वीरं नियोक्तुं त्वमिहार्हसि ॥४२॥
 पुरोर्वंशे हि ये पुत्रा नप्तारो वा त्विहागताः ।
 तपसा रमयन्त्यस्मान् न च तेषां व्यतिक्रमः ॥४३॥

तत् प्रसीद न मामार्त्तां निसर्जयितुमर्हसि ।
कृच्छयेन च संतप्तां भक्तां च भज मानद ॥४४॥

॥अर्जुन उवाच॥

शृणु सत्यं वरारोहे यत् त्वां वक्ष्याम्यनिन्दिते ।
शृण्वन्तु मे दिशश्चैव विदिशश्च सदेवताः ॥४५॥
यथा कुन्ती च माद्री च शची चेह ममानघे ।
तथा च वंशजननी त्वं हि मे ऽद्य गरीयसी ॥४६॥
गच्छ मूर्द्धा प्रपन्नो ऽस्मि पादौ ते वरवर्णिनि ।
त्वं हि मे मातृवत् पूज्या रक्ष्यो ऽहं पुत्रवत् त्वया ॥४७॥

॥वेशम्पायन उवाच॥

एवमुक्त्वा तु पार्थेन उर्वशी क्रोधमूर्क्षिता ।
वेपन्ती भृकुटीं कृत्वा शशापाथ धनंजयं ॥४८॥

॥उर्वशुवाच॥

तव पित्राभ्यनुज्ञातां स्वयं च गृहमागतां ।
यस्मान्मां नाभिनन्देयाः कामवाणवशं गतां ॥४९॥
तस्मात् त्वं नर्तनः पार्थ स्त्रीमध्ये मानवर्जितः ।
अपुमानिति विख्यातः षण्णवद्विचरिष्यसि ॥५०॥

एवं दत्तार्जुने शापं स्फुरदोष्ठी असत्यथ ।
 पुनः प्रत्यागता क्षिप्रमुर्वशी गृहमात्मनः ॥५१॥
 ततो ऽर्जुनस्वरमानश्चित्रसेनस्य मन्दिरं ।
 संप्राप्य रजनीवृत्तं तदुर्वश्या यथातथं ।
 विवेद्यामास तदा चित्रसेनस्य पाण्डवः ॥५२॥
 तत्र सर्वं यथावृत्तं शापं चैव पुनः पुनः ।
 न्यवेदयच्च शक्रस्य चित्रसेनो ऽपि सर्वशः ॥५३॥
 तत आनाय्य तनयं विविक्ते हरिवाहनः ।
 सात्वयित्वा शुभिर्वाक्यैः स्मयमानो ऽभ्यभाषत ॥५४॥
 सुपुत्राय पृथा तात त्वया भरतसत्तम ।
 ऋषयो ऽपि हि धैर्येण जिता वै ते महाभुज ॥५५॥
 यं तु शप्तवती शापमुर्वशी तव मानद ।
 स चापि ते ऽर्थकृत् तात साधकश्च भविष्यति ॥५६॥
 अज्ञातवासो वस्तव्यो युष्माभिर्भूतले ऽनघ ।
 वर्षे त्रयोदशे वीर तत्र तं क्षपयिष्यसि ॥५७॥
 तेन नर्तनविषेण अपुंस्त्वेन तथैव च ।
 वर्षमेकं विहृत्यैवं ततः पुंस्त्वमवाप्स्यसि ॥५८॥
 एवमुक्तस्तु शक्रेण फाल्गुनः परवीरहा ।
 मुदं परमिकां लेभे न च शापं व्यचिन्तयत् ॥५९॥

चित्रसेनेन सहितो गन्धर्वेण यशस्विना ।
रेमे स स्वर्गसदने पाण्डुपुत्रो धनंजयः ॥६०॥

य इदं शृणुयान्नित्यं वृत्तं पाण्डुसुतस्य वै ।
न तस्य कामः कामेषु पापकेषु प्रवर्तते ॥६१॥

इदममरवरात्मजस्य घोरं शुचिचरितं विनिशम्य फाल्गुणस्य ।
व्यपगतमदरागदम्भद्वेषदोषास्त्रिदिवगता अभिरमन्तिमानवेन्द्राः ॥६२॥

॥इति पञ्चमः सर्गः ॥५॥

॥ इन्द्रलोकागमनं समाप्तं ॥

॥ हृदिम्बवधः ॥

॥विशम्पायन उवाच॥

पाण्डवाश्चापि निर्गम्य नगराद्वारणावतात् ।
नदीं गङ्गामनुप्राप्ता मातृषष्ठा मद्हाबलाः ॥१॥
दासानां भुजवेगेन नद्याः श्रोतोत्तलेन च ।
वायुना चानुकूलेन तूर्णं पारमवाप्नुवन् ॥२॥
ततो नावं परित्यज्य प्रययुर्दक्षिणां दिशं ।
विज्ञाय निशि पन्थानं नक्षत्रगणसूचितं ॥३॥
यतमाना वनं राजन् गहनं प्रतिपिदिरे ।
ततः श्रान्ताः पिपासार्ता निद्रान्धाः पाण्डुनन्दनाः ॥४॥
पुनरुचुर्महावीर्यं भीमसेनमिदं वचः ।
इतः कष्टतरं किं नु यद्वयं गहने वने ॥५॥
दिशश्च न विजानीमो गन्तुं चैव न शक्नुमः ।
तं च पापं न ज्ञानीमो यदि दग्धः पुरोचनः ॥६॥
कथं नु विप्रमुच्येम भयादस्मादलक्षिताः ।
पुनरस्मानुपादाय तथैव व्रज भारत ॥७॥

[4 **]

त्वं हि नो बलवानिको यथा सततगस्तथा ।
 इत्युक्तो धर्मराजिन भीमसेनो महाबलः ॥८॥
 आदाय कुन्तीं भ्रातृंश्च जगामाशु महाबलः ।

॥वैशम्पायन उवाच॥

तेन विक्रममाणेन ऊरुवेगसमीरितं ॥९॥
 वनं सवृक्षविटपं व्याघूर्णितमिवाभवत् ।
 जङ्गवातो बभौ चास्य शुचिशुक्रागमे यथा ॥१०॥
 आवर्जितलतावृक्षं मार्गं चक्रे महाबलः ।
 समृद्धान् पुष्पितांश्चैव फलितांश्च वनस्पतीन् ॥११॥
 अवरुज्य ययौ गुल्मान् पथस्तस्य समीपजान् ।
 स रोषित इव क्रुद्धो वने ऽभङ्गन्महाद्रुमान् ॥१२॥
 त्रिःप्रश्रुतमदः शुष्मी षष्टिवर्षी मतङ्गराट् ।
 गच्छतस्तस्य वेगेन तार्क्ष्यमारुतरंरुसः ॥१३॥
 भीमस्य पाण्डुपुत्राणां मूर्खैव समजायत ।
 असकृच्चापि संतीर्य दूरपारं भुजप्रवैः ॥१४॥
 पथि गच्छन्तमसिद्धार्थारुद्राभयात् तदा ।
 कृच्छ्रेण मातरं चैव सुकुमारीं यशस्विनीं ॥१५॥
 अवहत् स तु पृष्ठेन रोधःसु विषमेषु च ।
 अगमच्च वनोद्देशमल्पमूलफलोदकं ॥१६॥

क्रूरपक्षिमृगघोरं सायाङ्गे भरतर्षभ ।
 घोरा समभवत् सन्ध्या दारुणा मृगपक्षिणः ॥१७॥
 अप्रकाशा दिशः सर्वा वतीरासन्ननार्तवैः ।
 शीर्षापर्णाफलै राजन् बद्धगुल्मक्षुपैर्द्रुमैः ॥१८॥
 भग्नावभुग्मभूयिष्ठैर्नानाद्रुमसमाकुलैः ।
 ते श्रमेण च कौरव्यास्तृप्तया च प्रपीडिताः ॥१९॥
 नाशकुवंस्तदा गतुं निद्रया च प्रवृद्धया ।
 न्यविशन्त हि ते सर्वे निरास्वादि महावने ॥२०॥
 ततस्तृषापारिक्लान्ता कुन्ती पुत्रानथाब्रवीत् ।
 माता सती पाण्डवानां पञ्चानां मध्यतः स्थिता ॥२१॥
 तृप्तया हि परीतास्मि पुत्रान् भृशमथाब्रवीत् ।
 तच्छ्रुत्वा भीमसेनस्य मातृस्नेहात् प्रजल्पितं ॥२२॥
 कारुण्येन मनस्तापं गमणायोपचक्रमे ।
 ततो भीमो वनं घोरं प्रविश्य विजनं महत् ॥२३॥
 न्यग्रोधं विपुलच्छायं रमणीयं ददर्श ह ।
 तत्र निक्षिप्य तान् सर्वानुवाच भरतर्षभ ॥२४॥
 पानीयं मृगयामीह विश्रमध्वमिति प्रभो ।
 एते ब्रुवन्ति मधुरं सारसा जलचारिणाः ॥२५॥
 ध्रुवमत्र जलस्थानं महच्चेति मतिर्मम ।
 अनुज्ञातः स गच्छेति श्रात्रा ज्येष्ठेन भारत ॥२६॥

जगाम तत्र यत्र स्म सारसा जलचारिणः ।
 स तत्र पीत्वा पानीयं स्नात्वा च भरतर्षभ ॥ २७ ॥
 तेषामर्थेन जग्राह भ्रातृणां भ्रातृवत्सलः ।
 भृशं शोकपरीतात्मा विललाप वृकोदरः ॥ २८ ॥
 अतः कष्टतरं किं नु द्रष्टव्यं तु भविष्यति ।
 यत् पश्यामि महीसुप्तान् भ्रातृनद्य सुमन्दभाक् ॥ २९ ॥
 शयनेषु परार्थेषु ये पुरा वारणावते ।
 नाधिजग्मुस्तदा निद्रां ते ऽद्य सुप्ता महीतले ॥ ३० ॥
 स्वसारं वसुदेवस्य शत्रुसङ्गविमर्दिनः ।
 कुलीराजसुतां कुन्तीं सर्वलक्षणापूजितां ॥ ३१ ॥
 स्नुषां विचित्रवीर्यस्य भार्यां पाण्डोर्महात्मनः ।
 तथैव चास्मज्जननीं पुण्डरीकोदरप्रभां ॥ ३२ ॥
 सुकुमारतरामिनां महार्कशयनोचितां ।
 शयानां पश्यताद्येह पृथिव्यामतथोचितां ॥ ३३ ॥
 धर्मादिन्द्राच्च वाताच्च सुषुप्ते या सुतानिमान् ।
 सेयं भूमौ परिश्रान्ता शैते प्रासादशायिनी ॥ ३४ ॥
 किं तु दुःखतरं शक्यं मया द्रष्टुमतः परं ।
 यो ऽहमद्य नरव्याघ्रान् सुप्तान् पश्यामि भूतले ॥ ३५ ॥
 त्रिषु लोकेषु यो राज्यं धर्मविद्यो ऽर्हते नृपः ।
 सो ऽयं भूमौ परिश्रान्तः शैते प्राकृतवत् कथं ॥ ३६ ॥

अयं नीलाम्बुदश्यामो नरेघप्रतिमो ऽर्जुनः ।
 शति प्राकृतवद्भूमौ ततो दुःखतरं तु किं ॥ ३७ ॥
 अश्विनाविव देवानां यामनौ वृषसंपदा ।
 तौ प्राकृतवदद्येभौ प्रसुतौ धरणीतले ॥ ३८ ॥
 ज्ञातयो यस्य नैव स्युर्विषमाः कुलपांसनाः ।
 स जीवित सुखं लोके ग्रामद्रुम इवैकजः ॥ ३९ ॥
 एको वृक्षो हि यो ग्रामे भवेत् पर्णाफलान्वितः ।
 चैत्यो भवति निर्ज्ञातिर्चनीयः सुपूजितः ॥ ४० ॥
 येषां च बहवः शूराः ज्ञातयो धर्ममाश्रिताः ।
 ते जीवन्ति सुखं लोके भवन्ति च निरामयाः ॥ ४१ ॥
 बलवन्तः समृद्धार्था मित्रबान्धवनन्दनाः ।
 जीवन्त्यन्योन्यमाश्रित्य द्रुमाः काननजा इव ॥ ४२ ॥
 वयं तु धृतराष्ट्रेण सपुत्रेण दुरात्मना ।
 विवासिता न दग्धाश्च कथंचिद्वैवसंश्रयात् ॥ ४३ ॥
 तस्मान्मुक्ता वयं दाहादिमं वृक्षमुपाश्रिताः ।
 कां दिशं प्रतिपत्स्यामः प्राप्ताः क्लेशमनुत्तमं ॥ ४४ ॥
 सकामो भव दुर्बुद्धे धार्तराष्ट्राल्पदर्शन ।
 नूनं देवाः प्रसन्नास्ते नानुज्ञां मे युधिष्ठिरः ॥ ४५ ॥
 प्रयच्छति बधे तुभ्यं तेन जीवसि दुर्मते ।
 न त्वद्य ससुतामात्यं सकर्णानुजसौबलं ॥ ४६ ॥

गवा क्रोधसमाविष्टः प्रेषयिष्ये धमक्षयं ।
 किं तु शक्यं मया कर्तुं यत् तेन क्रुध्यते नृपः ॥ ४७ ॥
 धर्मात्मा पाण्डवश्रेष्ठः पापाचार युधिष्ठिरः ।
 एवमुक्त्वा महाबाहुः क्रोधसंदीप्तमानसः ॥ ४८ ॥
 करं करेण संस्पृश्य निःश्वसन् दीनमानसः ।
 पुनर्दीनिमना भूत्वा शान्तार्चिरिव पावकः ॥ ४९ ॥
 भ्रातृन् महीतले सुप्तानविक्षत वृकोदरः ।
 विश्वस्तानिव संविष्टान् पृथग्जनसमानिव ॥ ५० ॥
 नातिदूरे च नगरं वनादस्माद्विलक्षये ।
 जागृतव्ये स्वपत्नीमे कृत्वा जागर्म्यहं स्वयं ॥ ५१ ॥
 पास्यन्तीमे जलं पश्चात् प्रतिबुद्धा जितक्लमाः ।
 इति भीमो व्यवस्यैव जज्ञागार स्वयं तदा ॥ ५२ ॥
 ॥ इति हृदिम्बबधे प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

॥वैशम्पायन उवाच॥

तत्र तेषु शयनेषु हृदिम्बो नाम राक्षसः ।
 अविद्वरे वनात् तस्मात् सालवृक्षं समाश्रितः ॥१॥
 क्रूरो मानुषमांसादो महावीर्यपराक्रमः ।
 प्रावृद्धलधरश्यामः पिङ्गाक्षो दारुणाकृतिः ॥२॥
 दंष्ट्राकरालवदनः पिशितेप्सुः क्षुधार्दितः ।
 लम्बस्फिग्लम्बजठरो रक्तश्मश्रुशिरोरुहः ॥३॥
 महापृष्ठगलस्कन्धः शङ्कुकर्णो विभीषणः ।
 यदृच्छ्या तानपश्यत् पाण्डुपुत्रान् महारथान् ॥४॥
 विद्वपद्वपः पिङ्गाक्षः करालो घोरदर्शनः ।
 पिशितेप्सुः क्षुधार्तश्च तानपश्यद्यदृच्छ्या ॥५॥
 ऊर्द्धाङ्गुलिः स कण्डूयन् धुन्वन् वृक्षान् शिरोरुहान् ।
 जृम्भमाणो महावक्त्रः पुनर्पुनरवेक्ष्य च ॥६॥
 कृष्टो मानुषमांसस्य महाकायो महाबलः ।
 मेघसंघातवर्ष्मा च तीक्ष्णादंष्ट्रो ज्वलाननः ॥७॥

आघ्राय मानुषं गन्धं भगिनीमिदमब्रवीत् ।
 उपपन्नश्चिरस्याद्य भक्त्यो ऽयं मम सुप्रियः ॥ ८ ॥
 स्नेहस्रवान् प्रस्रवति जिह्वा पर्येति मे मुखं ।
 अष्टौ दंष्ट्राः सुतीक्ष्णाग्राश्चिरस्यापातडुःसह्याः ॥ ९ ॥
 देहेषु मज्जयिष्यामि स्निग्धेषु पिशितेषु च ।
 आक्रम्य मानुषं कण्ठमाह्विय धमनीमपि ॥ १० ॥
 उल्लं नवं प्रपास्यामि फेनिनं रुधिरं बद्धं ।
 गच्छ जानीहि के न्वेते शेरते वनमाश्रिताः ॥ ११ ॥
 मानुष्यो बलवान् गन्धो घ्राणं तर्पयतीव मे ।
 कृत्वैतान् मानुषान् सर्वानानयस्व ममान्तिकं ॥ १२ ॥
 अस्मद्विषयसुतेभ्यो नैतेभ्यो भयमस्ति ते ।
 एषामुत्कृत्य मांसानि मानुषाणां यथेष्टतः ॥ १३ ॥
 भक्षयिष्यावः सहितौ कुरु तूर्णं वचो मम ।
 भक्षयित्वा च मांसानि मानुषाणां प्रकामतः ॥ १४ ॥
 नृत्यावः सहितावावां दत्ततालावनेकशः ।
 एवमुक्त्वा द्दिदिम्बा तु द्दिदिम्बेन तदा वने ॥ १५ ॥
 भ्रातुर्वचनमाज्ञाय त्वरमाणैव रक्षसी ।
 जगाम तत्र यत्र स्म पाण्डवा भरतर्षभ ॥ १६ ॥
 ददर्श तत्र गत्वा सा पाण्डवान् पृथया सह ।
 शयानान् भीमसिनं तु जाग्रतं त्वपराजितं ॥ १७ ॥

दृष्ट्वैव भीमसेनं सा शालपोतमिवोद्धतं ।
 राक्षसी कामयामास त्रुपेणाप्रतिमं भुवि ॥ १८ ॥
 अयं श्यामो महाबाहुः सिंहस्कन्धो महायुतिः ।
 कम्बुग्रीवः पुष्कराक्षो भर्ता युक्तो भवेन्मम ॥ १९ ॥
 नाहं भ्रातृवचो ज्ञातुं कुर्यां क्रूरोपसंहितं ।
 पतिसिंहो हि बलवान् न तथा भ्रातृसौहृदं ॥ २० ॥
 मुहूर्तमपि तृप्तिश्च भवेद्भ्रातुर्ममैव च ।
 हृत्तैरेतैरह्वा तु मोदिष्ये शाश्वतीः समाः ॥ २१ ॥
 सा कामत्रुपिणी त्रुपं कृत्वा मानुषमुत्तमं ।
 उपतस्थे महाबाहुं भीमसेनं शनैः शनैः ॥ २२ ॥
 विलज्जमानेव नता दिव्याभरणभूषिता ।
 स्मितपूर्वमिदं वाक्यं भीमसेनमथाब्रवीत् ॥ २३ ॥
 कुतस्त्वमसि संप्राप्तः कश्चापि पुरुषर्षभ ।
 क इमे शेरते चेह पुरुषा देवत्रुपिणः ॥ २४ ॥
 केयं वै वृहती श्यामा सुकुमारी तवानघ ।
 शेते वनमिदं प्राप्य विश्वस्ता स्वगृहे यथा ॥ २५ ॥
 नेदं ज्ञानाति गहनं वनं राक्षससेवितं ।
 वसति च्यत्र पापात्मा हिदिम्बो नाम राक्षसः ॥ २६ ॥
 तेनाहं प्रेषिता भ्रात्रा दुष्टभावेन रक्षसा ।
 विभक्षयिषता मांसं युष्माकममरोपमाः ॥ २७ ॥

साहं त्वामभिसंप्रेक्ष्य देवगर्भसमप्रभं ।
 नान्यं भर्तारमिच्छामि सत्यमेतद्वीमि ते ॥२८॥
 एतद्विज्ञाय धर्मज्ञ युक्तं मयि समाचर ।
 कामोपहृतचित्ताङ्गीं भजमानां भजस्व मां ॥२९॥
 त्रास्यामि त्वां महाबाहो राक्षसात् पुरुषादकात् ।
 वत्स्यावो गिरिदुर्गेषु भर्ता भव ममानघ ॥३०॥
 अन्तरीक्षचरी क्यस्मि कामतो विचरामि च ।
 अतुल्लामाप्नुहि प्रीतिं तत्र तत्र मया सह ॥३१॥

॥भीम उवाच॥

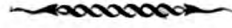
मातरं भ्रातरं ज्येष्ठं कनिष्ठमपरानपि ।
 परित्यजेत को न्वद्य प्रभवन्निकृ राक्षसि ॥३२॥
 को हि सुप्तानिमान् भ्रातृन् दत्वा राक्षसभोजनं ।
 मातरं च नरो गच्छेत् कामार्त इव मद्विधः ॥३३॥

॥राक्षस्युवाच॥

यत् ते प्रियं तत् करिष्ये सर्वानेतान् प्रबोधय ।
 मोक्षयिष्याम्यहं कामं राक्षसात् पुरुषादकात् ॥३४॥

॥भीम उवाच॥

सुखसुप्तान् वने भ्रातृन् मातरं चैव राक्षसि ।
न भयाद्बोधयिष्यामि भ्रातुस्तव डुरात्मनः ॥३५॥
न हि मे राक्षसा भीरु सोढुं शक्ताः पराक्रमं ।
न मनुष्या न गन्धर्वा न यक्षाश्चारुलोचने ॥३६॥
गच्छ वा तिष्ठ वा भद्रे यद्वापीच्छसि तत् कुरु ।
तं वा प्रेषय तन्वद्भिः भ्रातरं पुरुषादकं ॥३७॥
॥इति हिदिम्बबधे द्वितीयः सर्गः ॥२॥

॥ वैशम्पायन उवाच ॥

तां विदित्वा चिरगतां हृदिम्बां राक्षसेश्वरः ।
 अवतीर्य द्रुमात् तस्मादाज्ञगामाशु पाण्डवान् ॥ १ ॥
 लोहितान्नो महाबाहुर्दृक्केशो महाननः ।
 मेघसंघातवर्ष्मा च तीक्ष्णादंष्ट्रो भयानकः ॥ २ ॥
 तमापतन्तं दृष्ट्वैव तथा विकृतदर्शनं ।
 हृदिम्बोवाच वित्रस्ता भीमसेनमिदं वचः ॥ ३ ॥
 आपतत्येष दुष्टात्मा संक्रुद्धः पुरुषादकः ।
 साहं त्वां भ्रातृभिः साहं यद्ववीमि तथा कुरु ॥ ४ ॥
 अहं कामगमा वीर रक्षोबलसमन्विता ।
 आरुहेमां मम श्रोणीं नेष्यामि त्वां विहायसा ॥ ५ ॥
 प्रबोधयैनान् संसुप्तान् मातरं च परंतप ।
 सर्वानिव गमिष्यामि गृहीत्वा वो नभः प्रति ॥ ६ ॥

॥ भीमसेन उवाच ॥

मा भैस्त्वं विपुलश्रोणि नैष कश्चिन्मयि स्थिते ।
 अरुमेनं हृनिष्यामि प्रेक्षत्यास्ते सुमध्यमे ॥ ७ ॥

नायं प्रतिबलो भीरु रक्षसापसदो मम ।
 सोढुं युधि परिस्पन्दमथवा सर्वरक्षसाः ॥८॥
 पश्य ब्राह्म सुवृत्तौ मे हस्तिहस्तनिभाविमौ ।
 ऊत्र परिघसंकाशौ संहृतं चाप्युरो महत् ॥९॥
 विक्रमं मे यथेन्द्रस्य साद्य द्रक्ष्यसि शोभने ।
 मावमंस्थाः पृथुश्रोणि मत्वा मामिह मानुषं ॥१०॥

॥हृदिम्बोवाच॥

नावमन्ये नरव्याघ्र त्वामहं देवद्वपिणं ।
 दृष्टप्रभावस्तु मया मानुषेष्विव रक्षसः ॥११॥

॥वैशम्पायन उवाच॥

तथा संजल्पतस्तस्य भीमसेनस्य भारत ।
 वाचः शुश्राव ताः क्रुद्धो रक्षसः पुरुषादकः ॥१२॥
 अवेद्यमानस्तस्याश्च हृदिम्बो मानुषं वपुः ।
 स्रग्दामपूरितशिखं समग्रेन्दुनिभाननं ॥१३॥
 सुभ्रुनासाक्षिकेशान्तं सुकुमारनखत्वचं ।
 सर्वाभरणसंयुक्तं सुसूक्ष्माम्बरवाससं ॥१४॥
 तां तथा मानुषं त्रयं बिभ्रतीं सुमनोहरं ।
 पुंस्कामां शङ्कमानश्च चुक्रोध पुरुषादकः ॥१५॥

संक्रुद्धो राक्षसस्तस्या भगिण्याः कुरुसत्तम ।
 उत्फाल्य विपुले नेत्रे ततस्तामिदमब्रवीत् ॥ १६ ॥
 को हि मे भोक्तुकामस्य विघ्नं चरति दुर्मतिः ।
 न बिभेषि हृदिम्बे किं मत्कोपाद्विप्रमोहिता ॥ १७ ॥
 धिक् त्वामसति पुंस्कामे मम विप्रियकारिणि ।
 सर्वेषां राक्षसेन्द्राणां पूर्वेषामयशस्कारि ॥ १८ ॥
 यानिमानाश्रिताकाशीर्विप्रियं सुमहन्मम ।
 एष तानद्य वै सर्वान् हनिष्यामि त्वया सह ॥ १९ ॥
 एवमुक्त्वा हृदिम्बां स हृदिम्बो लोहितेक्षणः ।
 वधायाभिपपत्तैनां दत्तैर्दत्तानुपस्पृशन् ॥ २० ॥
 तमापतन्तमाप्रिद्य भीमः प्रहरतां वरः ।
 भर्त्सयामास तेजस्वी तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् ॥ २१ ॥
 ॥ इति हृदिम्बबधे त्रितीयः सर्गः ॥ ३ ॥

॥वैशम्पायन उवाच॥

भीमसेनस्तु तं दृष्ट्वा रक्षसं प्रहसन्निव ।
 भगिनीं प्रति संक्रुद्धमिदं वचनमब्रवीत् ॥१॥
 किं ते हृदिम्ब एतेर्वा सुखसुप्तिः प्रबोधितैः ।
 मामासादय दुर्बुद्धे तस्मा त्वं नराशन ॥२॥
 मय्येव प्रहरेर्हि त्वं न स्त्रियं हन्तुमर्हसि ।
 विशेषतो ऽनपकृते परिणापकृते सति ॥३॥
 न ह्यियं स्ववशा बाला कामयत्यद्य मामिह ।
 चोदितैषा क्लृप्तज्ञेन शरीरान्तरचारिणा ।
 भगिनी तव दुर्वृत्त रक्षसां वै यशोहर ॥४॥
 तन्नियोगेन चैवेयं त्वयं मम समीक्ष्य च ।
 कामयत्यद्य मां भीरुस्तव नैषा दूषयते कुलं ॥५॥
 अनङ्गेन कृते दोषे नैनां गर्हितुमर्हसि ।
 मयि तिष्ठ हि दुष्टात्मन् न स्त्रियं हन्तुमर्हसि ॥६॥

संगच्छस्व मया सार्द्धं एकेनैको नराशन ।
 अहमेव नयिष्यामि त्वामद्य यमसादनं ॥७॥
 अद्य मद्धलनिष्पिष्टं शिरो रक्तस दीर्यतां ।
 कुञ्जरस्येव पादेन विनिष्पिष्टं बलीयसः ॥८॥
 अद्य गात्राणि ते कङ्काः श्येनगोमायवस्तथा ।
 कर्षन्तु भृशसंहृष्टा निरृतस्य मया मृधे ॥९॥
 क्षणेनाद्य करिष्ये ऽहमिदं वनमराक्षसं ।
 पुरा यदूषितं नित्यं त्वया भक्षयता नरान् ॥१०॥
 अद्य त्वां भगिनी रक्षः कृष्यमाणं मयासकृत् ।
 द्रक्ष्यत्यद्विप्रतीकाशं सिंहेनेव महाद्विपं ॥११॥
 निराबाधास्त्वयि कृते मया रक्तसपांसन ।
 वनमेतच्चरिष्यन्ति पुरुषा वनचारिणाः ॥१२॥

॥हिदिम्ब उवाच॥

गर्जितेन वृथा किं ते कथितेन च मानुष ।
 कृत्वा तत् कर्मणा सर्वं कथ्यथा माचिरं कृथाः ॥१३॥
 बलिनं मन्यसे यच्च आत्मानं सुपराक्रमं ।
 ज्ञास्यस्यद्य समागम्य मयात्मानं बलाधिकं ॥१४॥
 न तावदेतान् हिंसिष्ये स्वपत्न्येते यथासुखं ।
 एष त्वामेव दुर्बुद्धे निरुन्मय्याप्रियंवद ॥१५॥

पीत्वा तवासृग्गात्रेभ्यस्ततः पश्चादिमानपि ।
 हनिष्यामि ततः पश्चादिमां विप्रियकारिणीं ॥१६॥
 एवमुक्त्वा ततो बाहुं प्रगृह्य पुरुषादकः ।
 अभ्यद्रवत संक्रुद्धो भीमसेनमरिंदमं ॥१७॥
 तस्याभिद्रवतस्तूर्णां भीमो भीमपराक्रमः ।
 वेगेन प्रहितं बाहुं निजग्राह्य हसन्निव ॥१८॥
 निगृह्य तं बलाद्भीमो विस्फुरन्तं चकर्ष ह ।
 तस्माद्देशाद्बभूवुष्यष्टौ सिंहः क्षुद्रमृगं यथा ॥१९॥
 ततः स राक्षसः क्रुद्धः पाण्डवेन बलार्दितः ।
 भीमसेनं समालिङ्ग्य व्यनदद्भैरवं रवं ॥२०॥
 पुनर्भीमो बलादेनं विचकर्ष महाबलः ।
 मा शब्दः सुखसुप्तानां भ्रातृणां मे भवेदिति ॥२१॥
 अन्योन्यं तौ समासाद्य विचकर्षतुरीजसौ ।
 हृदिम्बो भीमसेनश्च विक्रमं चक्रतुः परं ॥२२॥
 बभञ्जतुस्तदा वृक्षाँल्लताश्चकर्षतुस्ततः ।
 मत्ताविव सुसंरब्धौ वारणौ षष्टिक्रायनौ ॥२३॥
 तयोः शब्देन महता विबुद्धास्ते नरर्षभौ ।
 सह मात्रा च ददृशुर्हृदिम्बामग्रतः स्थितां ॥२४॥
 प्रबुद्धास्ते हृदिम्बाया रूपं दृष्ट्वातिमानुषं ।
 विस्मिताः पुरुषव्याघ्रा बभूवुः पृथया सह ॥२५॥

ततः कुन्ती समीक्ष्यैनां विस्मिता रूपसंपदा ।
 उवाच मधुरं वाक्यं सात्वपूर्वमिदं शनिः ॥ २६ ॥
 कस्य त्वं सुरगर्भाभिः कां वासि वरवर्णिनि ।
 केन कर्षिणः संप्राप्ता कुतश्च गमनं तव ॥ २७ ॥
 यद्विवास्य वनस्यासि देवता यद्विवाप्सराः ।
 आचक्ष्व मम तत् सर्वं किमर्थं चेहृ तिष्ठसि ॥ २८ ॥

॥ हृदिम्बोवाच ॥

यदेतत् पश्यसि वनं नीलमेघनिभं महत् ।
 निवासो राक्षसस्यैव हृदिम्बस्य ममैव च ॥ २९ ॥
 तस्य मां राक्षसेन्द्रस्य भगिनीं विद्धि भाविनि ।
 भ्रात्रा संप्रेषितामार्थं त्वां सपुत्रां जिघांसितुं ॥ ३० ॥
 क्रूरबुद्धिरहं तस्य वचनादागतास्मि हृ ।
 अद्राक्षं नवहेमाभं तव पुत्रं महाबलं ॥ ३१ ॥
 ततो ऽहं सर्वभूतानां भावे विचरता शुभे ।
 चोदिता तव पुत्रस्य मन्मथस्य वशानुगा ॥ ३२ ॥
 ततो वृतोऽमया भर्ता तव पुत्रो महाबलः ।
 अपनेतुं च यत्तितो न चैव शक्तिं मया ॥ ३३ ॥
 चिरायमाणां मां ज्ञात्वा ततः स पुरुषादकः ।
 स्वयमेवागतो हृतुमिमान् सर्वान् तवात्मजान् ॥ ३४ ॥

स तेन मम कालेन तव पुत्रेण धीमता ।
 बलार्दितो विनिष्पिष्य व्यपकृष्टो महात्मना ॥३५॥
 विकर्षन्तौ महात्मानौ गर्जमानौ परस्परं ।
 पश्य त्वं युधि विक्रान्तावितौ नृवरराक्षसौ ॥३६॥

॥वैशम्पायन उवाच॥

तस्याः श्रुत्वा वचनमुत्पपात युधिष्ठिरः ।
 अर्जुनो नकुलश्चैव सहदेवश्च वीर्यवान् ॥३७॥
 तौ ते ददशुरासक्तौ विकर्षन्तौ परस्परं ।
 काङ्क्षमाणौ जयं चैव सिंहाविव बलोत्कटौ ॥३८॥
 तथान्योन्यसमास्त्रिष्य विकर्षन्तौ पुनः पुनः ।
 दावाग्निधूमसदृशं चक्रतुः पार्थिवं रजः ॥३९॥
 वसुधारेणुसम्वीतौ वसुधाधरसन्निभौ ।
 बभ्राजतुर्यथा शैली नीहारेणाभिसंवृतौ ॥४०॥
 राक्षसेन तदा भीमं क्लिष्यमाणं निरीक्ष्य तु ।
 उवाचेदं ततः पार्थः प्रहसन् शनकैरिव ॥४१॥
 भीम मा भैर्महाबाहो न त्वां बुध्यामहे वयं ।
 समेतं भीमत्रूपेण रक्षसाश्रमकर्षिताः ॥४२॥
 साहाय्ये ऽस्मि स्थितः पार्थ पातयिष्यामि राक्षसं ।
 नकुलः सहदेवश्च मातरं गोपयिष्यतः ॥४३॥

॥भीम उवाच॥

उदासीनो निरीक्षस्व न कार्यः संभ्रमस्त्वया ।
न ज्ञावयं पुनर्जीविन्मद्वृत्तरमागतः ॥४४॥

॥अर्जुन उवाच॥

किमनेन चिरं भीम जीवता पापरक्षसा ।
गन्तव्ये न चिरं स्थातुमिह शक्यमरिंदम ॥४५॥
पुरा संरज्यते प्राची पुरा सन्ध्या प्रवर्तते ।
रौद्रे मुहूर्ते रक्षांसि प्रबलानि भवन्त्युत ॥४६॥
त्वरस्व भीम मा क्रीड जहि रक्षो विभीषणं ।
पुरा विकुरुते मायां भुञ्जयोः सारमर्षय ॥४५॥

॥वैशम्पायन उवाच॥

अर्जुनेनैवमुक्तस्तु भीमो रोषज्वलन्निव ।
बलमाहारयामास यदायोर्जगतः क्षये ॥४८॥
ततस्तस्याम्बुदाभस्य भीमो रोषात् तु रक्षसः ।
उत्क्षिप्याभ्रामयद्देहं तूर्णं शतगुणाधिकं ॥४९॥

॥भीम उवाच॥

वृथा मांसैर्वृथा पुष्टो वृथा वृद्धो वृथा मतिः ।
 वृथा मरणमर्हस्त्वं वृथाद्य न भविष्यसि ॥५०॥
 क्षेममद्य करिष्यामि यथा वनमकाण्डकं ।
 न पुनर्मानुषान् कृत्वा भक्षयिष्यसि राक्षस ॥५१॥

॥अर्जुन उवाच॥

यदि वा मन्यसे भारं त्वमिमं राक्षसं युधि ।
 करोमि तव साहाय्यं शीघ्रमेष निपात्यतां ॥५२॥
 अथवाप्यहमेवेनं हनिष्यामि वृकोदर ।
 कृतकर्मा परिश्रान्तः साधु तावदुपारम ॥५३॥

॥वैशम्पायन उवाच॥

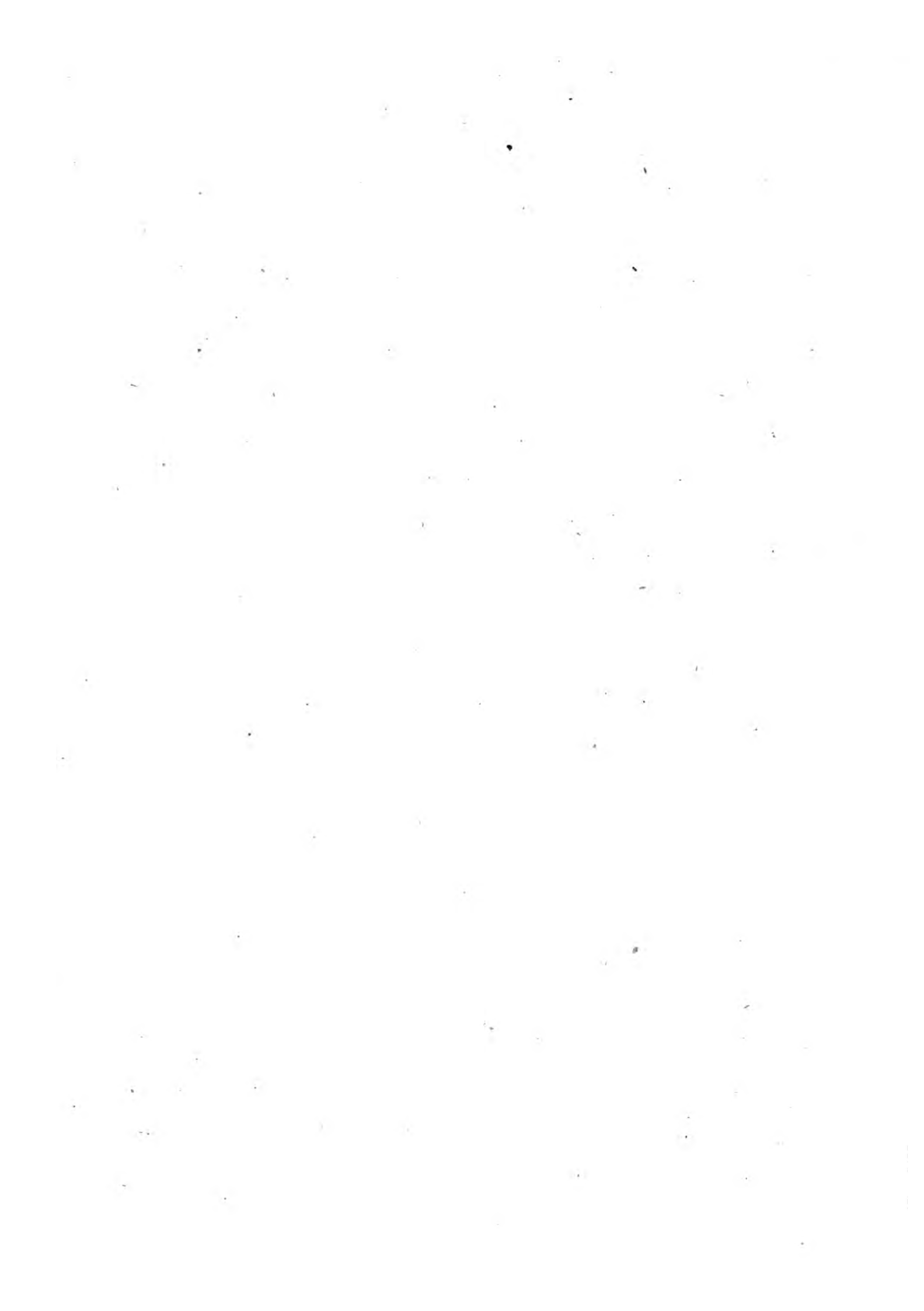
तस्य तद्वचनं श्रुत्वा भीमसेनो ऽत्यमर्षणः ।
 निष्पिष्येनं बलाद्भूमौ पशुभारममारयत् ॥५४॥
 स मार्यमाणो भीमेन ननाद विपुलस्वनं ।
 पूरयन् तद्वनं सर्वं जलार्द्रं इव दुन्दुभिः ॥५५॥
 बाहुभ्यां योक्त्रयित्वा तं बलवान् पाण्डुनन्दनः ।
 मध्ये भक्त्वा महाबाहुर्हर्षयामास पाण्डवान् ॥५६॥

हृदिम्बं निकृतं दृष्ट्वा प्रकृष्टास्ते तरस्विनः ।
 अपूजयन् नरव्याघ्रं भीमसेनमरिंदमं ॥५७॥
 पुनरेवार्जुनो वाक्यमुवाचेदं वृकोदरं ।
 न दूरं नगरं मन्ये वनादस्मादहं विभो ।
 शीघ्रं गच्छाम भद्रं ते न नो विद्यात् सुयोधनः ॥५८॥
 तथेत्युक्त्वा ततः सर्वे सह मात्रा महारथाः ।
 प्रययुः पुरुषव्याघ्रा हृदिम्बा चैव राक्षसी ॥५९॥
 ॥ इति चतुर्थः सर्गः ॥४॥

॥ हृदिम्बबधश्च समाप्तः ॥

॥ ब्राह्मणविलापः ॥

~~~~~

॥ वैशम्पायन उवाच ॥

~~~~~

तथा तु तेषां वसतां तस्मिन् राष्ट्रे महात्मनां ।
अतिचक्राम सुमहान् कालो ऽथ भरतर्षभ ॥ १ ॥
ततः कदाचिद्वैज्ञाय गतास्ते भरतर्षभाः ।
संगत्या भीमसेनस्तु तत्रास्त पृथया सह ॥ २ ॥
अथार्त्तिजं महाशब्दं ब्राह्मणस्य निवेशने ।
भृशमुत्पतितं घोरं कुन्ती शुश्राव भारत ॥ ३ ॥
रोरुयमानांस्तान् दृष्ट्वा परिदेवयतश्च सा ।
कारुण्यात् साधुभावाच्च कुन्ती राजन् न चक्षमे ॥ ४ ॥
मथ्यमानेव दुःखेन हृदयेन पृथा तदा ।
उवाच भीमं कल्याणी कृपान्वितमिदं वचः ॥ ५ ॥
वसामः सुसुखं पुत्र ब्राह्मणस्य निवेशने ।
अज्ञाता धार्तराष्ट्रस्य सत्कृता वीतमन्यवः ॥ ६ ॥
सा चिन्तये सदा पुत्र ब्राह्मणस्यास्य किं त्वहं ।
प्रियं कुर्यामिति गृहे यत् कुर्युरुषिताः सुखं ॥ ७ ॥
एतावान् पुरुषस्तात कृतं यस्मिन् न नश्यति ।
यावच्च कुर्यादन्यो ऽस्य कुर्याद्भ्यधिकं ततः ॥ ८ ॥

[7३]

तदिदं ब्राह्मणस्यास्य दुःखमापतितं ध्रुवं ।
तत्रास्य यदि साहाय्यं कुर्यामुपकृतं भवेत् ॥१॥

॥भीमसेन उवाच॥

ज्ञायतामस्य यदुःखं यतश्चैव समुत्थितं ।
विदित्वा व्यवसिष्यामि यद्यपि स्यात् सुदुष्करं ॥१०॥
एवं तौ कथयन्तौ तु भूयः शुश्रुवतुः स्वनं ।
आर्त्तिज्ञं तस्य विप्रस्य सभार्यस्य विशां पते ॥११॥
अन्तःपुरं ततस्तस्य ब्राह्मणस्य महात्मनः ।
विवेश त्वरिता कुन्ती वत्सबन्धेव सौरभी ॥१२॥
ततस्तं ब्राह्मणं तत्र भार्यया च सुतेन च ।
उद्दित्रा चैव सहितं ददर्श विनताननं ॥१३॥

॥ब्राह्मण उवाच॥

धिगिदं जीवितं लोके गतसारमनर्थकं ।
दुःखमूलं पराधीनं भृशमप्रियभागि च ॥१४॥
जीविते परमं दुःखं जीविते परमो ड्वरः ।
जीविते वर्तमानस्य दुःखानामागमो ध्रुवः ॥१५॥
आत्मा द्येको हि धर्मार्थौ कामं च स निषेवते ।
एतैश्च विप्रयोगो ऽपि दुःखं परमिकं मतं ॥१६॥

आहुः केचित् परं मोक्षं स च नास्ति कथंचन ।
 अर्थप्राप्तौ तु नरकः कृत्स्न एवोपपद्यते ॥१७॥
 अर्थेषुता परं दुःखमर्थप्राप्तौ ततो ऽधिकं ।
 ज्ञातस्नेहस्य चार्थेषु विप्रयोगो महत्तरं ॥१८॥
 न हि योगं प्रपश्यामि येन मुच्येयमापदः ।
 पुत्रदारेण वा सार्द्धं प्रद्रवेयमनामयं ॥१९॥
 पठितं वै मया पूर्वं वेत्थ ब्राह्मणि तत् तथा ।
 यतः क्षेमं ततो गन्तुं त्वया तु मम न श्रुतं ॥२०॥
 इह ज्ञाता विवृद्वास्मि पिता चापि ममेति वै ।
 उक्तवत्यसि दुर्मेधे याच्यमाना मयासकृत् ॥२१॥
 स्वर्गतो हि पिता वृद्धस्तथा माताचिरं तव ।
 बान्धवा भूतपूर्वाश्च तत्र वासि तु का रतिः ॥२२॥
 सो ऽयं ते बन्धुकामाया अशृण्वत्या वचो मम ।
 बन्धुप्रणाशः संप्राप्तो भृशं दुःखकरो मम ॥२३॥
 अथवा मद्विनाशो ऽयं न हि शक्यामि किंचन ।
 परित्यक्तुमहं बन्धुं स्वयं जीवन् नृशंसवत् ॥२४॥
 सकृधर्मचरीं दातां नित्यं मातृसमां मम ।
 सखायं विहितां देवैर्नित्यं परमिकां गतिं ॥२५॥
 पित्रा मात्रा च विहितां सदा गर्हस्थभागिनीं ।
 वरयित्वा यथान्यायं मन्त्रवत् परिणीय च ॥२६॥

कुलीनां शीलसंपन्नामपत्यजननीं मम ।
 वामहं जीवितस्यार्थिं साधीमनपकारिणीं ।
 परित्यक्तुं न शक्यामि भार्यां नित्यमनुव्रतां ॥ २७ ॥
 कुत एव परित्यक्तुं सुतं शक्याम्यहं स्वयं ।
 बालमप्राप्तवयसमजातव्यञ्जनाकृतिं ॥ २८ ॥
 भर्तुरर्थाय निक्षिप्तां न्यासं धात्रा महात्मना ।
 यया दौहित्रज्ञाँल्लोकानाशंसि पितृभिः सह ॥ २९ ॥
 स्वयमुत्पाद्य तां बालां कथमुत्सृष्टमुत्सहे ।
 मन्यन्ते केचिदधिकं स्नेहं पुत्रे पितुर्नराः ॥ ३० ॥
 कन्यायां केचिदपरे मम तुल्यावुभौ स्मृतौ ।
 यस्यां लोकाः प्रसूतिश्च स्थिता नित्यमथो सुखं ॥ ३१ ॥
 अपापां तामहं बालां कथमुत्सृष्टमुत्सहे ।
 आत्मानमपि चोत्सृज्य तप्स्यामि परलोकगः ॥ ३२ ॥
 त्यक्ता क्येति मया व्यक्तं नेह शक्यन्ति जीवितुं ।
 एषां चान्यतमत्यागो नृशंसो गर्हितो बुद्धैः ॥ ३३ ॥
 आत्मत्यागे कृते चेमे मरिष्यन्ति मया विना ।
 स कृच्छ्रमहमापन्नो न शक्तस्तर्तुमापदं ॥ ३४ ॥
 अहो धिक् कां गतिं तद्य गमिष्यामि सबान्धवः ।
 सर्वैः सह मृतं श्रेयो न तु मे जीवितुं क्षमं ॥ ३५ ॥
 ॥ इति ब्राह्मणविलापे प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

॥ ब्राह्मण्युवाच ॥

न संतापस्त्वया कार्यः प्राकृतेनेव कर्हिचित् ।
 न हि संतापकालो ऽयं वैद्यस्य तव विद्यते ॥१॥
 अरुणं निधनं सर्वैर्गतव्यमिह मानवैः ।
 अरुणभाविन्यर्थे वै संतापो नेह विद्यते ॥२॥
 भार्या पुत्रो ऽथ दुहिता सर्वमात्मार्थमिष्यते ।
 व्यथां जहि स्वबुद्ध्या त्वं स्वयं यास्यामि तत्र वै ॥३॥
 एतद्धि परमं नार्याः कार्यं लोकि सनातनं ।
 प्राणानपि परित्यज्य यद्गृह्णितमाचरेत् ॥४॥
 तच्च तत्र कृतं कर्म तवापीह सुखावहं ।
 भवत्यमुत्रचाक्षय्यं लोकि ऽस्मिंश्च यशस्करं ॥५॥
 एष चैव गुरुर्धर्मो धं प्रवक्ष्याम्यहं तव ।
 अर्थश्च तव धर्मश्च भूयानत्र प्रदृश्यते ॥६॥
 यदर्थमिष्यते भार्या प्राप्तः सो ऽर्थस्त्वया मयि ।
 कन्या चैका कुमारश्च कृताहमपि चानृणा ॥७॥
 समर्थः पोषणो चासि सुतयो रक्षणे तथा ।
 न त्वहं सुतयोः शक्तो तथा रक्षणेपोषणे ॥८॥

मम हि तद्विहीनायाः सर्वप्राणधनेश्वर ।
 कथं स्यातां सुतौ बालौ भवेयं च कथं त्वहं ॥१॥
 कथं हि विधवानाथा बालपुत्रा विना त्वया ।
 मिथुनं जीवयिष्यामि स्थिता साधुगते पथि ॥१०॥
 अरुङ्कृतावलिषैश्च प्रार्थ्यमानामिमां सुतां ।
 अयुक्तैस्तव संबन्धे कथं शक्यामि रक्षितुं ॥११॥
 उत्सृष्टमामिषं भूमौ प्रार्थयन्ति यथा खगाः ।
 प्रार्थयन्ति जनाः सर्वे पतिहीनां तथा स्त्रियं ॥१२॥
 साहं विचाल्यमाना वै प्रार्थ्यमाना दुरात्मभिः ।
 स्यातुं पथि न शक्यामि सज्जनेष्टे द्विजोत्तम ॥१३॥
 कथं तव कुलस्यैकामिमां बालामनागसं ।
 पितृपैतामहे मार्गे नियोक्तुमरुमुत्सहे ॥१४॥
 कथं शक्यामि बाले ऽस्मिन् गुणानाधातुमीप्सितान् ।
 अनाथे सर्वतो लुप्ते यथा त्वं धर्मदर्शिवान् ॥१५॥
 इमामपि च ते बालामनाथां परिभूय मां ।
 अनर्हाः प्रार्थयिष्यन्ति शूद्रा वेदश्रुतिमिव ॥१६॥
 तां चेदहं न दित्सेयं तदुणोरुपवृद्धिता ।
 प्रमथ्यैनां हरेयुस्तु हविर्धाङ्गा इवाधरात् ॥१७॥
 संप्रेक्षमाणा पुत्रं ते नानुव्रपमिवात्मनः ।
 अनर्हवशमापन्नामिमां चापि सुतां तव ॥१८॥

अवज्ञाता च लोकेषु तथात्मानमजानती ।
 अवलितैर्नरैर्ब्रह्मन् मरिष्यामि न संशयः ॥११॥
 तौ च ह्रीनौ मया बालौ त्वया चैव तथात्मजौ ।
 विनश्येतां न संदेहो मत्स्याविव जलक्षये ॥१२॥
 त्रितयं सर्वथाप्येवं विनशिष्यत्यसंशयं ।
 त्वया विह्वीनं तस्मात् त्वं मां परित्यक्तुमर्हसि ॥१३॥
 व्युष्टिरेषा परा स्त्रीणां पूर्वं भर्तुः परां गतिं ।
 गन्तुं ब्रह्मन् न पुत्राणामिति धर्मविदो विदुः ॥१४॥
 परित्यक्तः सुतश्चायं दुहितेयं तथा मया ।
 बान्धवाश्च परित्यक्तास्त्वदर्थं जीवितं च मे ॥१५॥
 यज्ञैस्तपोभिर्नियमैर्दानैश्च विविधैस्तथा ।
 विशिष्यते स्त्रिया भर्तुर्नित्यं प्रियहिते स्थितिः ॥१६॥
 तदिदं यच्चिकीर्षामि धर्मं परमसंमतं ।
 इष्टं चैव हितं चैव तव चैव कुलस्य च ॥१७॥
 इष्टानि चाप्यपत्यानि द्रव्याणि सुहृदः प्रियाः ।
 आपद्धर्मप्रमोक्षाय भार्या चैव सतां मतं ॥१८॥
 एकतो वा कुलं कृत्स्नमात्मा वा कुलवर्द्धनं ।
 न समं सर्वमेवेति बुद्धानामेष निश्चयः ॥१९॥
 स कुरुष्व मया कार्यं तारयात्मानमात्मना ।
 अनुजानीहि मामार्य सुतौ मे परिपालय ॥२०॥

अबध्याः स्त्रिय इत्याद्धर्मज्ञा धर्मनिश्चये ।
 धर्मज्ञान् राक्षसानाहुर्न कृत्यात् स च मामपि ॥२९॥
 निःसंशयो बधः पुंसां स्त्रीणां संशयितो बधः ।
 अतो मामिव धर्मज्ञ प्रस्थापयितुमर्हसि ॥३०॥
 भुक्तं प्रियाण्यवाप्तानि धर्मश्च चरितो मया ।
 वत् प्रसूतिः प्रिया प्राप्ता न मां तप्स्यत्यजीवितं ॥३१॥
 जातपुत्रा च वृद्धा च प्रियकामा च ते सदा ।
 समीक्ष्यैतदहं सर्वं व्यवसायं करोम्यतः ॥३२॥
 उत्सृज्यापि हि मामार्य प्राप्स्यस्यन्यामपि स्त्रियं ।
 ततः प्रतिष्ठितो धर्मो भविष्यति पुनस्तव ॥३३॥
 न चाप्यधर्मः कल्याण बद्धपत्नीकृतां नृणां ।
 स्त्रीणामधर्मः सुमहान् भर्तुः पूर्वस्य लङ्घने ॥३४॥
 एतत् सर्वं समीक्ष्य त्वमात्मत्यागं च गर्हितं ।
 आत्मानं तारयाद्याशु कुलं चेमी च दारकौ ॥३५॥

॥ वैशम्पायन उवाच ॥

एवमुक्तस्तथा भर्ता तां समालिङ्ग्य भारत ।
 मुमोच वाष्यं शनकैः सभार्यो भृशदुःखितः ॥३६॥
 ॥ इति ब्राह्मणविलापि द्वितीयः सर्गः ॥२॥

॥वैशम्पायन उवाच॥

तयोर्दुःखितयोर्वाक्यमितिमात्रं निशम्य च ।
 ततो दुःखपरीताङ्गा कन्या तावभ्यभाषत ॥१॥
 किमेवं भृशदुःखार्त्तो रोरुद्येथामनाथवत् ।
 ममापि श्रूयतां वाक्यं श्रुत्वा च क्रियतां क्षमं ॥२॥
 धर्मतो ऽहं परित्यज्या युवयोर्नात्र संशयः ।
 त्यक्तव्यां मां परित्यज्य त्राहि सर्वं ममैकया ॥३॥
 इत्यर्थमिष्यते ऽपत्यं तारयिष्यति मामिति ।
 तस्मिन्नुपस्थिते काले तर्धं प्रववन्मया ॥४॥
 इह वा तारयेद्दुर्गाडतवा प्रेत्य तारयेत् ।
 सर्वथा तारयेत् पुत्रः पुत्र इत्युच्यते बुधैः ॥५॥
 आकाङ्क्षते च दौहित्रानपि नित्यं पितामहाः ।
 तान् स्वयं वै परित्रास्ये रक्षन्ती जीवितं पितुः ॥६॥
 भ्राता च मम बालो ऽयं गते लोकममुं त्वयि ।
 अचिरैणैव कालेन विनश्येत् न संशयः ॥७॥
 ततो ऽपि हि गते स्वर्गं विनष्टे च ममानुजे ।
 पिण्डः पितॄणां व्युच्छिद्येत् तत् तेषां विप्रियं भवेत् ॥८॥

पित्रा त्यक्ता तथा मात्रा भ्रात्रा चाहमशंसयं ।
 दुःखाद्दुःखतरं प्राप्य मृषेयमतथोचिता ॥१॥
 त्वयि वरोगे निमुक्ते माता भ्राता च मे शिशुः ।
 सन्तानश्चैव पिण्डश्च प्रतिष्ठास्यत्यसंशयं ॥१०॥
 आत्मा पुत्रः सखा भार्या कृच्छ्रं च दुहिता किल ।
 स कृच्छ्रान्मोचयात्मानं मां च धर्मे नियोजय ॥११॥
 अनाथा कृपणा बाला यत्रक्वचनगामिनी ।
 भविष्यामि त्वया तात विहीना तत्क्षणादहं ॥१२॥
 अथवाहं करिष्यामि कुलस्यास्य विमोचनं ।
 फलसंस्था भविष्यामि कृत्वा कर्म सुदुष्करं ॥१३॥
 अथवा यास्यसे तत्र त्यक्त्वा मां द्विजसत्तम ।
 पीडिताहं भविष्यामि तद्वेक्षस्व मामपि ॥१४॥
 तदस्मदर्थं धर्मार्थं प्रसवार्थं च सत्तम ।
 आत्मानं परिरेक्षस्व त्यक्तव्यां मां च संत्यज ॥१५॥
 अवश्यकरणीये च मा त्वां कालो ऽत्यगादयं ॥१६॥
 किं ततः परमं दुःखं यद्वयं स्वर्गति त्वयि ।
 याचमानाः परादन्नं परिधावेम हि श्ववत् ॥१७॥
 त्वयि वरोगे निर्मुक्ते क्लेशादस्मात् सबान्धवे ।
 अमृतेव सती लोके भविष्यामि सुखान्विता ॥१८॥

ततः प्रदानद्विवाश्च पितरश्चेति न श्रुतं ।
व्या दत्तेन तोयेन भविष्यन्ति हिताय वै ॥११॥

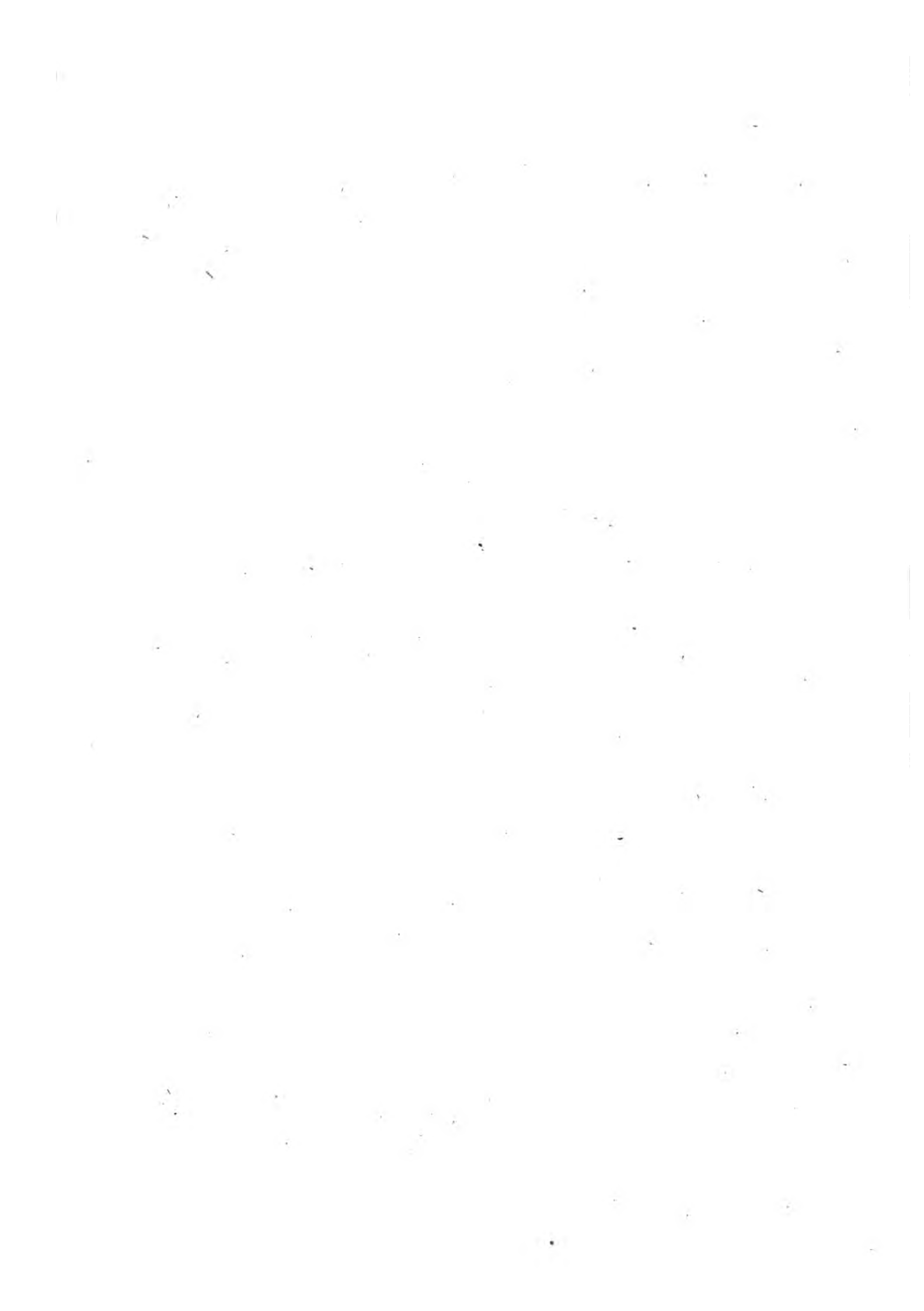
॥वैशम्पायन उवाच॥

एवं बद्धविधं तस्या निशम्य परिदेवितं ।
पिता माता च सा चैव कन्या च रुरुडस्त्रयः ॥२०॥
ततः प्ररुदितान् सर्वान् निशम्याथ सुतस्तयोः ।
उत्फुल्लनयनो बालः कलमव्यक्तमब्रवीत् ॥२१॥
मा पिता रुद मा मातर्मा श्वसस्त्विति चाब्रवीत् ।
प्ररुसन्निव सर्वांस्तानिकैकमुपसर्पति ॥२२॥
ततः स तृणमादाय प्ररुष्टः पुनरब्रवीत् ।
अनेनाहं कृनिष्यामि राक्षसं पुरुषादकं ॥२३॥
तथापि तेषां दुःखेन परीतानां निशम्य तत् ।
बालस्य वाक्यमव्यक्तं कृषः समभवद्ब्रह्मन् ॥२४॥
॥इति त्रितीयः सर्गः ॥३॥

॥ ब्राह्मणविलापश्च समाप्तः ॥

॥ सुन्दोपसुन्दोपाख्यानं ॥

॥ नारद उवाच ॥

शृणु मे विस्तरेणोममितिहासं पुरातनं ।
श्रातृभिः सहितः पार्थ यथावृत्तं युधिष्ठिर ॥१॥
महासुरस्यान्ववायि हिरण्यकशिपुः पुरा ।
निकुम्भो नाम दैत्येन्द्रस्तेजस्वी बलवानभूत् ॥२॥
तस्य पुत्रौ महावीर्यौ ज्ञातौ भीमपराक्रमौ ।
सुन्दोपसुन्दौ दैत्येन्द्रौ दारुणौ क्रूरमानसौ ॥३॥
तावेकनिश्चयौ दैत्यावेककार्यार्थसंगतौ ।
निरन्तरमवर्तेतां समदुःखसुखावुभौ ॥४॥
विनान्योन्यं न भुञ्जति विनान्योन्यं न गच्छतः ।
अन्योन्यस्य प्रियकारावन्योन्यस्य प्रियंवदौ ॥५॥
एकशीलसमाचारौ द्विधैरेकं यथा कृतौ ।
तौ विवृद्धौ महावीर्यौ कार्येष्वेकनिश्चयौ ॥६॥
त्रैलोक्यविजयार्थाय समाधायैकनिश्चयं ।
दीक्षां कृत्वा गतौ विन्ध्यं तत्रोद्यं तपतुस्तपः ॥७॥
तौ तु दीर्घेण कालेन तपोयुक्तौ बभूवतुः ।
क्षुत्पिपासापरिश्रान्तौ जटावल्कलधारिणौ ॥८॥

मनोपचितसर्वाङ्गौ वायुभक्षौ बभूवतुः ।
 आत्ममांसानि जुह्वतौ पादाङ्गुष्ठाग्रविष्टितौ ॥१॥
 ऊर्ध्वबाहू चानिमिषौ दीर्घकालं दृढव्रतौ ।
 तयोस्तपःप्रभावेन दीर्घकालं प्रतापितः ॥१०॥
 धूमं प्रमुमुचे विन्ध्यस्तदद्भुतमिवाभवत् ।
 ततो देवा भयं जगमुरुग्रं दृष्ट्वा तयोस्तपः ॥११॥
 तपोविघातार्थमथो देवा विघ्नानि चकूरे ।
 रत्नैः प्रलोभयामासुः स्त्रीभिश्चोभौ पुनः पुनः ॥१२॥
 न च तौ चक्रतुर्भङ्गं व्रतस्य सुमहाव्रतौ ।
 अथ मायां पुनर्देवास्तयोश्चक्रुर्महात्मनोः ॥१३॥
 भगिन्यो मातरो भार्यास्तयोः परिजनस्तथा ।
 प्रपात्यमाना वित्रस्ताः शूलदहस्तेन रक्षसा ॥१४॥
 भ्रष्टाभरणकेशान्ता एकान्तभ्रष्टवाससः ।
 अभिभाष्य ततः सर्वास्तौ त्राहीति प्रचुक्रुशुः ॥१५॥
 न च तौ चक्रतुर्भङ्गं व्रतस्य सुमहाव्रतौ ।
 यदा क्षोभं नोपयाति नार्त्तिमन्यतरस्तयोः ॥१६॥
 ततः स्त्रियस्ता ऽद्भुतं च सर्वमन्तरधीयत ।
 ततः पितामहः साक्षादभिगम्य महासुरौ ॥१७॥
 वरेणा च्छन्दयामास सर्वलोकपितामहः ।
 ततः सुन्दोपसुन्दौ तौ भ्रातरौ दृढविक्रमौ ॥१८॥

दृष्ट्वा पितामहं देवं तस्थतुः प्राञ्जली तदा ।
 ऊचतुश्च प्रभुं देवं ततस्ती संहितौ तदा ॥११॥
 आवयोस्तपसानेन यदि प्रीतः पितामहः ।
 मायाविदावस्त्रविदौ बलिनी कामत्रपिणौ ॥२०॥
 उभावप्यमरौ स्याव प्रसन्नो यदि नौ प्रभुः ॥२१॥

॥ ब्रह्मोवाच ॥

ऋते ऽमरत्वं युवयोः सर्वमुक्तं भविष्यति ।
 अन्यदृणीतं मृत्योश्च विधानममरैः समं ॥२२॥
 प्रभविष्याव इति यन्महदत्यद्भुतं तपः ।
 युवयोर्हेतुनानेन नामरत्वं विधीयते ॥२३॥
 त्रैलोक्यविजयार्थाय भवद्भ्यामास्थितं तपः ।
 हेतुनानेन दैत्येन्द्रौ न वां कामं करोम्यहं ॥२४॥

॥ सुन्दोपसुन्दावूचतुः ॥

त्रिषु लोकेषु यद्भूतं किञ्चित् स्थावरजङ्गमं ।
 सर्वस्मान्नौ भयं न स्यादृते ऽन्योन्यं पितामह ॥२५॥

॥ पितामह उवाच ॥

यत् प्रार्थितं यथोक्तं च काममेतद्दानि वां ।
 मृत्योर्विधानमेतच्च यथावद्वां भविष्यति ॥२६॥

॥ नारद उवाच ॥

ततः पितामहो दत्त्वा वरमेतं तथा तयोः ।
 निवर्त्य तपसश्चैव ब्रह्मलोकं जगाम ह ॥२७॥
 लब्ध्वा वराणि दैत्येन्द्रावथ तौ भ्रातरावुभौ ।
 अबध्यौ सर्वलोकस्य स्वमेव भवनं गतौ ॥२८॥
 तौ तु लब्धवरौ दृष्ट्वा कृतकामौ मनस्विनौ ।
 सर्वः सुहृज्जनस्ताभ्यां प्रहर्षमुपजग्मिवान् ॥२९॥
 ततस्तौ तु जटा भित्त्वा मौलिनौ संबभूवतुः ।
 महार्हाभरणोपेतौ विरजोऽम्बरधारिणौ ॥३०॥
 अकालकौमुदीं चैव चक्रतुः सर्वकामिनीं ।
 नित्यप्रमुदितः सर्वस्तयोश्चैव सुहृज्जनः ॥३१॥
 भक्ष्यतां भुज्यतां चैव दीयतां रम्यतामिति ।
 पीयतां गीयतां चेति शब्द आसीद्गृहे गृहे ॥३२॥
 तत्र तत्र महानदिरुत्क्रुष्टतलनादितैः ।
 कृष्टं प्रमुदितं सर्वं दैत्यानामभवत् पुरं ॥३३॥
 तैस्तैर्विहारैर्बहुभिर्दैत्यानां कामत्रुपिणां ।
 समाः संक्रीडतां तेषामहरेकमिवाभवत् ॥३४॥
 ॥ इति सुन्दोपसुन्दोपाख्याने प्रथमः सर्गः ॥१॥

॥नारद उवाच॥

उत्सवे वृत्तमात्रे तु त्रैलोक्यकाङ्क्षिणावुभौ ।
मन्त्रयित्वा ततः सेनां तावाज्ञापयतां तदा ॥१॥
सुकृद्भिः समनुज्ञातौ दैत्यवृद्धैश्च मन्त्रिभिः ।
कृत्वा प्रस्थानिकं रात्रौ मघासु धयतुस्तदा ॥२॥
गदापट्टिशधारिण्या शूलमुद्गररुस्तया ।
प्रस्थितौ सह धर्मिण्या मरुत्या दैत्यसेनया ॥३॥
मङ्गलैः स्तुतिभिश्चापि विजयप्रतिसंहितैः ।
चारुणैः स्तूयमानौ तौ जग्मतुः परया मुदा ॥४॥
तावत्तरिक्तमुत्पत्य दैत्यौ कामगमावुभौ ।
देवानामिव भवनं जग्मतुर्युधडुर्मदौ ॥५॥
तथोरागमनं ज्ञात्वा वरदानं च तत् प्रभोः ।
क्षिप्वा त्रिपिष्टपं जग्मुर्ब्रह्मलोकं ततः सुराः ॥६॥
ताविन्द्रलोकं निजित्य यक्षरक्षोगणांस्ततः ।
खेचराण्यपि भूतानि जग्मतुस्तीव्रविक्रमौ ॥७॥
अन्तर्भूमिगतान् नागान् जित्वा तौ च महारथौ ।
समुद्रवासिनीः सर्वा ह्येच्छजातीर्विजिग्यतुः ॥८॥

ततः सर्वां महीं जेतुमारब्धावुग्रशासनौ ।
 सैनिकांश्च समाहूय सुतीक्ष्णं वाक्यमूचतुः ॥१॥
 राजर्षयो महायज्ञैर्हव्यकव्यैर्हि ज्ञातयः ।
 तेजो बलं च देवानां वर्द्धयन्ति श्रियं तथा ॥१०॥
 तेषामिव प्रवृत्तानां सर्वेषामसुरद्विषां ।
 संभूय सर्वैरस्माभिः कार्यः सर्वात्मना बधः ॥११॥
 एवं सर्वान् समादिश्य पूर्वं तीरे महोदधेः ।
 क्रूरां मतिं समास्थाय जग्मतुः सर्वतोमुखौ ॥१२॥
 यज्ञैर्यजन्ति ये केचिद्याजयन्ति च ये द्विजाः ।
 तान् सर्वान् प्रसभं हृत्वा बलिनी जग्मतुस्ततः ॥१३॥
 आश्रमेघग्निहोत्राणि मुनीनां भावितात्मनां ।
 गृहीत्वा प्रक्षिपन्त्यसु विश्रब्धं सैनिकास्तयोः ॥१४॥
 तपोधनैश्च येः क्रुद्धैः शापा उक्ता महात्मभिः ।
 नाक्रमन्त तयोस्ते ऽपि वरदाननिराकृताः ॥१५॥
 नाक्रमन्त यदा शापा वाणा मुक्ताः शिलास्त्रिव ।
 नियमांस्ते परित्यज्य व्यद्रवन्त द्विजातयः ॥१६॥
 प्रिथिव्यां ये तपःसिद्धा दान्ताः शमपरायणाः ।
 तयोर्भयाद्दुःसुस्ते वैनतियादिवोरगाः ॥१७॥
 मथितैराश्रमैर्भग्नैर्विशीर्णकलसैः श्रुवैः ।
 शून्यमासीज्जगत् सर्वं कालेनेव हृतं तदा ॥१८॥

राजर्षिभिरदृश्यद्विर्ऋषिभिश्च महासुरै ।
 उभौ विनिश्चयं कृत्वा विकुर्वते बधैषिणौ ॥१९॥
 प्रभिन्नकरटौ मत्तौ भूत्वा कुञ्जरद्विपिणौ ।
 संलीनमपि दुर्गेषु निन्यतुर्यमसादनं ॥२०॥
 सिंहौ भूत्वा पुनर्व्याघ्रौ पुनश्चान्तर्हितावुभौ ।
 तैस्तेरुपयैस्तौ क्रूरावृषीन् दृष्ट्वा निजघ्नतुः ॥२१॥
 निवृत्तयज्ञस्वाध्याया प्रणाष्टनृपतिद्विजा ।
 उत्सन्नोत्सवयज्ञा च बभूव वसुधा तदा ॥२२॥
 द्वाहाभूता भयार्ता च निवृत्तविपणापणा ।
 निवृत्तदेवकार्या च पुण्योद्वाहविवर्जिता ॥२३॥
 निवृत्तकृषिगोरक्षा विधस्तनगराश्रमा ।
 अस्थिकङ्कालसंकीर्णा भूर्बभूवोऽग्रदर्शना ॥२४॥
 जगत् प्रतिभयाकारं दुष्प्रेक्ष्यं चाभवत् तदा ।
 चन्द्रादित्यौ ग्रहस्तारा नक्षत्राणि दिवोकसः ।
 जग्मुर्विषादं तत् कर्म दृष्ट्वा सुन्दोपसुन्दयोः ॥२५॥
 एवं सर्वा दिशो दैत्यौ जित्वा क्रूरेण कर्मणा ।
 निःसपत्नौ कुरुक्षेत्रे निवेशमभिचक्रतुः ॥२६॥
 इति सुन्दोपसुन्दोपाख्याने द्वितीयः सर्गः ॥२॥

॥नारद उवाच॥

ततो देवर्षयः सर्वे सिद्धाश्च परमर्षयः ।
 जग्मुस्ततः परमार्त्तिं दृष्ट्वा तत् कदनं महत् ॥१॥
 ते ऽपि जग्मुर्जितक्रोधा जितात्मानो जितिन्द्रियाः ।
 पितामहस्य भवनं जगतः कृपया तदा ॥२॥
 ततो ददृशुरासीनं सह देवैः पितामहं ।
 सिद्धैर्ब्रह्मर्षिभिश्चैव समन्तात् परिवारितं ॥३॥
 तत्र देवो महद्देवस्तत्राग्निर्वायुना सह ।
 चन्द्रादित्यौ च शक्रश्च परमैश्चास्तथर्षयः ॥४॥
 वैखानसा बालखिल्या वानप्रस्था मरीचिपाः ।
 अजाश्चैव विमूढाश्च तेजोगर्भास्तपस्विनः ॥५॥
 ऋषयः सर्व एवैते पितामहमुपागमन् ।
 ततो ऽभिगम्य ते दीनाः सर्व एव महर्षयः ॥६॥
 सुन्दोपसुन्दयोः कर्म सर्वमेव सशंसिरे ।
 यथा कृतं यादृशं च कृतं येन क्रमेण च ॥७॥
 न्यवेदयंस्ततः सर्वमखिलेन पितामहं ।
 ततो देवगणाः सर्वे ते चैव परमर्षयः ॥८॥

तमेवार्थं पुरस्कृत्य पितामहमचोदयन् ।
 ततः पितामहः श्रुत्वा सर्वेषां तद्वचस्तदा ॥१॥
 मुहूर्तमिव संचित्य कर्तव्यस्य विनिश्चयं ।
 तयोर्बधं समुद्दिश्य विश्वकर्माणामह्वयत् ॥१०॥
 दृष्ट्वा च विश्वकर्माणं व्यादिदेश पितामहः ।
 सृज्यतां प्रार्थनीयैका प्रमदेति मरुतपाः ॥११॥
 पितामहं नमस्कृत्य तद्वाक्यमभिनन्द्य च ।
 निर्ममे घोषितं दिव्यां चित्तयित्वा पुनः पुनः ॥१२॥
 त्रिषु लोकेषु यत् किञ्चित् भूतं स्थावरजङ्गमं ।
 समानयदर्शनीयं तत् तदत्र स विश्वकृत् ॥१३॥
 कोटिशश्चैव रत्नानि तस्या गात्रे न्यवेशयत् ।
 तां रत्नसंघातमयीमसृजद्वैवत्रपिणीं ॥१४॥
 सा प्रयत्नेन मरुता निर्मिता विश्वकर्माणा ।
 त्रिषु लोकेषु नारीणां रूपेणाप्रतिमाभवत् ॥१५॥
 न तस्याः सूक्ष्ममप्यस्ति यद्गात्रे रूपसंपदा ।
 नियुक्ता यत्र वा दृष्टिर्न सञ्जति दिवोकसां ॥१६॥
 सा विग्रहवतीव श्रीः कामरूपा वपुष्मती ।
 जहार् सर्वभूतानां चक्षूषि च मनांसि च ॥१७॥
 तिलं तिलं समानीय रत्नानां यद्विनिर्मिता ।
 तिलोत्तमेति तत् तस्या नाम चक्रे पितामहः ॥१८॥

ब्रह्माणां सा नमस्कृत्य प्राञ्जलिर्वाक्यमब्रवीत् ।
किं कार्यं मयि भूतेश येनास्म्यद्येह निर्मिता ॥१९॥

॥ पितामह उवाच ॥

गच्छ सुन्दोपसुन्दाभ्यामसुराभ्यां तिलोत्तमे ।
प्रार्थनीयेन रूपेण कुरु भद्रे प्रलोभनं ॥२०॥
त्वत्कृतदर्शनादेव रूपसंपत्कृतेन वै ।
विरोधः स्याद्यथा ताभ्यामन्योन्येन तथा कुरु ॥२१॥

॥ नारद उवाच ॥

सा तथेति प्रतिज्ञाय नमस्कृत्य पितामहं ।
चकार मण्डलं तत्र विबुधानां प्रदक्षिणं ॥२२॥
प्राञ्जुखो भगवानास्ते दक्षिणेन महेश्वरः ।
देवाश्चैवोत्तरेणासन् सर्वतस्त्वृषयो ऽभवन् ॥२३॥
कुर्वत्या तु तथा तत्र मण्डलं तत्प्रदक्षिणं ।
इन्द्रः स्थाणुश्च भगवान् धैर्येण प्रत्यवस्थितौ ॥२४॥
द्रष्टुकामस्य चात्यर्थं गतया पार्श्वतस्तया ।
अन्यदक्षितपत्राक्षं दक्षिणं निःसृतं मुखं ॥२५॥
पृष्ठतः परिवर्तिन्या पश्चिमं निःसृतं मुखं ।
गतया चोत्तरं पार्श्वमुत्तरं निःसृतं मुखं ॥२६॥

महेन्द्रस्यापि नेत्राणां पृष्ठतः पार्श्वतो ऽग्रतः ।
 रक्ताक्तानां विशालानां सहस्रं सर्वतो ऽभवत् ॥२७॥
 एवं चतुर्मुखः स्थानुर्महदिवो ऽभवत् पुरा ।
 तथा सहस्रनेत्रश्च बभूव बलसूदनः ॥२८॥
 तथा देवनिकायानां महर्षीणां च सर्वशः ।
 मुखानि चाभ्यवर्तन्त येन याता तिलोत्तमा ॥२९॥
 तस्या गात्रे निपतिता तेषां दृष्टिर्महात्मनां ।
 सर्वेषामेव भूयिष्ठमृते देवं पितामहं ॥३०॥
 गच्छत्या तु तथा सर्वे देवाश्च परमर्षयः ।
 कृतमित्येव तत् कार्यं मेनिरि द्वयसंपदा ॥३१॥
 तिलोत्तमायां तस्यां तु गतायां लोकभावनः ।
 सर्वान् विसर्जयामास देवानृषिगणांश्च तान् ॥३२॥
 ॥इति सुन्दोपसुन्दोपाख्यानं त्रितीयः सर्गः ॥३॥

॥ नारद उवाच ॥

जित्वा तु पृथिवीं दैत्यौ निःसपत्नौ गतव्यथौ ।
 कृत्वा त्रैलोक्यमव्यग्रं कृतकृत्यौ बभूवतुः ॥१॥
 देवगन्धर्वयक्षाणां नागपार्थिवरक्षसां ।
 आदाय सर्वरत्नानि परां तुष्टिमुपागतौ ॥२॥
 यदा न प्रतियोद्धारस्तयोः सत्तीह केचन ।
 निरुद्योगौ तदा भूत्वा विजह्राते ऽमराविव ॥३॥
 स्त्रीभिर्माल्यैश्च गन्धैश्च भक्षैर्भोज्यैः सुपुष्कलैः ।
 पानैश्च विविधैर्हृद्यैः परां प्रीतिमवापतुः ॥४॥
 अक्षतःपुरवनोद्यानि पर्वतेषु वनेषु च ।
 यथेप्सितेषु देशेषु विजह्राते ऽमराविव ॥५॥
 ततः कदाचिद्विन्ध्यस्य प्रस्थे समशिलातले ।
 पुष्पिताग्रेषु शालेषु विहारमभिजग्मतुः ॥६॥
 दिव्येषु सर्वकाम्येषु समानीतेषु तत्र वै ।
 वरासनेषु संकृष्टौ सह स्त्रीभिर्निषेदतुः ॥७॥
 ततो वादित्रनृत्याभ्यामुपातिष्ठन् तौ स्त्रियः ।
 गतिश्च स्तुतिसंयुक्तैः प्रीत्या समुपजग्मिरे ॥८॥

ततस्तिलोत्तमा तत्र वने पुष्याणि चिन्वती ।
 वेषं साक्षितमाधाय रक्तेनैकेन वाससा ॥१॥
 नदीतीरेषु ज्ञातान् सा कर्णिकारान् प्रचिन्वती ।
 शनैर्जगाम तं देशं यत्रास्तां तौ महासुरौ ॥१०॥
 तौ च पीत्वा वरं पानं मदरक्तात्तलोचनौ ।
 दृष्ट्वैव तां वरारोहं व्यथितौ संबभूवतुः ।
 तावुत्थायासनं ह्रिवा जग्मतुर्यत्र सा स्थिता ॥११॥
 उभौ च कामसंमत्तावुभौ प्रार्थयतश्च तां ।
 दक्षिणे तां करे सुभ्रुं सुन्दो जग्राह पाणिना ॥१२॥
 उपसुन्दो ऽपि जग्राह वामे पाणौ तिलोत्तमां ।
 वरप्रदानमत्तौ तावीरसेन बलेन च ॥१३॥
 धनरत्नमदाभ्यां च सुरापानमदेन च ।
 सर्वैरेतैर्मदैर्मत्तावन्योन्यं भृकुटीमुखौ ॥१४॥
 मदकामसमाविष्टौ परस्परमथोचतुः ।
 मम भार्या तव गुरुरिति सुन्दो ऽभ्यभाषत ॥१५॥
 मम भार्या तव वधूरूपसुन्दो ऽप्यभाषत ।
 नैष तव ममिषेति तत्र तौ मन्युराविशत् ॥१६॥
 तस्या रूपेण संमत्तौ विगतस्नेहसौहृदौ ।
 तस्या हेतोर्गदि भीमे संगृह्णीतामुभौ तदा ॥१७॥

प्रगृह्य च गदे भीमे तस्याः कामिन मोहितौ ।
 अहं पूर्वमहं पूर्वमित्यन्योन्यं निजघ्नतुः ॥१८॥
 तौ गदाभिर्हतौ भीमौ पेततुर्धरणीतले ।
 रुधिरेणावसित्काङ्क्षौ द्वाविवाकौ नभश्च्युतौ ॥१९॥
 ततस्ता विद्रुता नार्थः सहदैत्यगणास्तदा ।
 पातालमगमन् सर्वा विषादभयकम्पिताः ॥२०॥
 ततः पितामहस्तत्र सह देवैर्महर्षिभिः ।
 आजगाम विशुद्धात्मा पूजयिष्यंस्तिलोत्तमां ॥२१॥
 वरेण च्छन्दयामास भगवान् प्रपितामहः ।
 वरयामास तत्रैषा लोकांस्तेजोमयान् शुभान् ॥२२॥
 भगवानथ तां शुभ्रुं प्रीतः प्राह पितामहः ।
 वरदित्सुः स तत्रैनां प्रीतः प्राह पितामहः ॥२३॥
 आदित्यचरितांस्तोकान् विचरिष्यसि भाविनि ।
 तेजसा च सुदृष्टां त्वां न करिष्यति कश्चन ॥२४॥
 एवं तस्यै वरं दत्त्वा सर्वलोकपितामहः ।
 इन्द्रे त्रैलोक्यमाधाय ब्रह्मलोकं गतः प्रभुः ॥२५॥
 इति चतुर्थः सर्गः ॥४॥

॥ सुन्दोपसुन्दोपाख्यानं समाप्तं ॥

ARDSCHUNA'S
Reise zu Indra's Himmel

nebst anderen Episoden

des

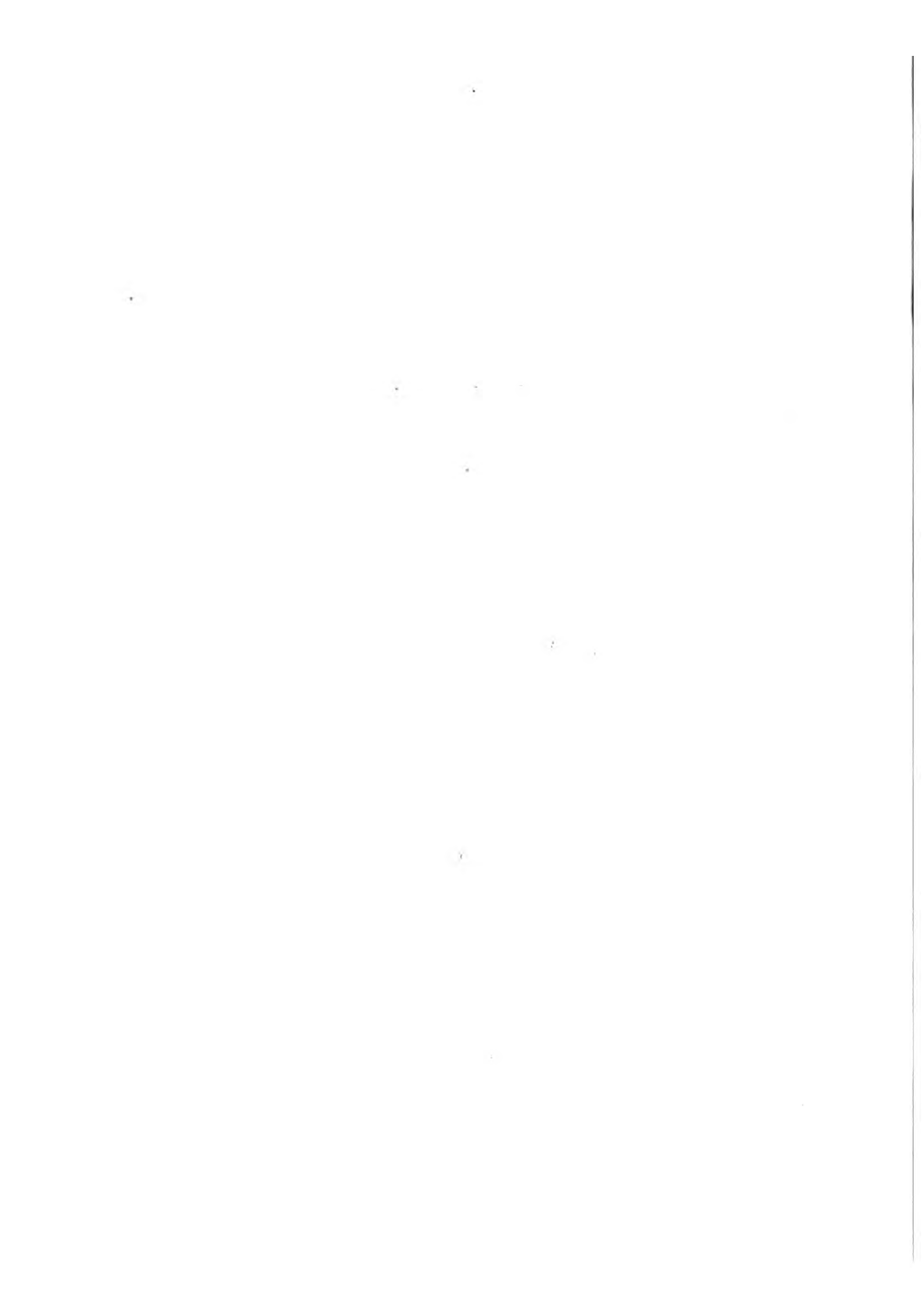
MAHA-BHARATA.

Metrisch übersetzt

von

Franz Bopp.

— 1880 —

Ardschuna's Reise zu Indra's Himmel.

Erster Gesang.

Als gegangen die Welthüter, wünscht' Ardschunas, der Feinde Schreck,
Dafs der Wagen ihm nahen möge, Indra's des Herrn der Himmlischen.
Und mit Matalis kam plötzlich im Lichtglanze der Wagen an,
Finsternifs aus der Luft scheuchend, und erleuchtend die Wolken all,
Die Weltgegenden anfüllend mit Getöse, dem Donner gleich. 3
Der falben Rosse zehn tausend zogen mit Windesschnelle ihn.
Himmlisch Zaubergebilde war es, ein augenraubendes fürwahr. 7
Darauf sah man die glanzvolle Standarte Waidshajanta stehn,
Blauem Lotos an Farb' ähnlich, ein blaues Rohr mit Gold geziert.
Auf diesem Wagen sah Ardschun den Rosslenker in goldnem Schmuck,
Und es dachte der Machtvolle, im Geiste, jenes Gottes nun.
Als im Sinnen vertieft also der Fürst dorten, sprach Matalis,
Der in Ehrfurcht gebeugt da stand, diese Rede zu Phalgunas: 10
Wohlan Sohn Indra's, Glücksel'ger! der Götter Fürst wünscht dich zu sehn,
Ungesäumet darum steige auf Indra's hehren Wagen nun;
Der Unsterblichen Fürst wünscht es, dein Erzeuger Satakratus.
„Die Götter sollen sehn, sprach er, den Sohn Kunti's hieher gelangt.“
Dieser Gottfürst, der umgeben von den Göttern und Heiligen,
Apsarasen und Gandharwen, sieht mit Sehnsucht entgegen dir.
Zur Götterwelt empor steige mit mir auf Indra's Machtgebot,
In der Waffen Besitz kehrt du zu der Erde sodann zurück.

ARDSCHUNAS:

Gehe, Matalis, erst steige auf den hehrsten der Wagen du,
 Durch Hunderte der Pferdopfer und königlicher Opfer auch 15
 Den hochseligen Erdherrschern, vielspendenden beim Opferfest,
 Selbst den Dewata's kaum nahbar, und den Danawa's eben so.
 Wer durch Buße nicht fand Läuterung, kann den himmlischen Wagen nicht
 Ansehen oder anrühren, ihn besteigen viel weniger.
 Dem Wagensitz zuerst nahe, wackrer Bänd'ger der Rosse du!
 Dann werde ich hinaufsteigen, wie Heil'ge zu der Guten Pfad.

Als Matalis dies Wort hörte, Indra's Lenker der Rosse dort,
 Stieg auf den Wagen er schleunigst, hielt mit Zügeln die Rosse an.
 Der edle Kunti-Sohn, freudig, der gebadet in Ganga's Flut,
 Betete das Gebet jetzo, das sich ziemte nach heil'gem Brauch, 20
 Und erfreute die Vorfahren hierauf, alles der Schrift gemäfs.
 Abschied nahm er sodann schleunigst von Mandaras, dem Bergesfürst:
 „Den Frommen, die das Recht üben, den Einsiedlern, die Gutes thun,
 „Die den Himmel zu sehn streben, dienst du, o Berg, als Zuflucht stets.
 „Durch deine Huld, o Berg, wandeln Priester, Krieger und Wisas auch,
 „Zu dem Himmel gelangt, immer mit den Göttern, von Noth befreit.
 „O Fürst der Höhen, Bergkönig, du Zuflucht frommer Büßenden!
 „Ich gehe, dich zuvor grüßend, vergnügt hab' ich auf dir gewohnt.
 „Deine Gebüsche, Hoheb'nen, deine Flüsse und Bäche auch,
 „Deine heiligen Badplätze hab' ich gesehn in Menge hier. 25
 „Die anmuthigen Bergwasser, deinem Rücken entquollen rein,
 „Die wie der Götter Trank lieblich, hab' ich geschlürft, die fliefsenden.
 „So wie ein Kind vergnügt weilet auf Vaters Schoofs, o Heiliger,
 „Hab' ich auf deinem Haupt Freude genossen, edler Bergesfürst!
 „Das von Nymphen besucht, tönet vom Gebete der Priesterschaar.
 „Sehr entzückt, o Berg, hab' ich auf deinen Höhen stets gewohnt.“
 Ardschunas sprach, der Feindtödter, Abschied nehmend, zum Berge so,

Auf den Wagen sodann stieg er, glänzend so wie des Tages Herr.
 Mit dem Zaubergebild fuhr er, dem Sonn'-ähnlichen Wagen nun, 30
 Dem himmlischen, empor freudig, der weise Sproß aus Kuru's Stamm.
 Als er nun dem Bezirk nahte, der unsichtbar den Sterblichen,
 Erdewandelnden, sah Wagen, wunderschön' er zu Tausenden.
 Dort scheint Sonne nicht, Mond nicht, dorten glänzet das Feuer nicht,
 Sondern in eigenem Glanz leuchtet allda, durch edler Thaten Kraft,
 Was in Sternengestalt unten auf der Erde gesehen wird,
 Ob großer Ferne gleich Lampen, obwohl es große Körper sind.
 Diese schaute daselbst leuchtend und voll Schönheit des Pandus Sohn,
 An seinem eignen Ort jeden, und auch glänzend mit eigenem Glanz.
 Allda waren vereint Siddha's, kampferschlagene Helden auch, 35
 Fürstliche Weisen und Büßer waren daselbst zu Hunderten;
 Tausende auch von Gandharwen, welche der Sonne gleich an Glanz,
 Der Guhjaka's und Hochweisen, der Apsarasen Schaaren auch,
 Sämmtlich mit eigenem Glanz leuchtend; sie sehend staunte Ardschunas,
 Den Matalis entzückt fragt' er; dieser gab ihm zur Antwort drauf:
 „Vollbringer edler That sind es, welche da stehn an ihrem Ort,
 „Die in Sternengestalt, Edler, du gesehn von der Erde hast.“
 Den Airawatas, vierzählig, dem gipflichten Kailasas gleich,
 Sah er dann an der Thür stehen, den hehren Sieges-Elephant.
 Der Siddha-Straß' genaht war er, der Edelste der Pandawa's, 40
 Und freute sich so wie vormals Mandhatri, jener große Fürst.
 Den Königswelten nun nahte Lotos-ähnlich von Augen er.
 Also im Himmelsraum wandernd, sah Ardschunas von großem Ruhm
 Des Götterfürsten Stadt endlich, die Amarawati genannt.

Zweiter Gesang.

Jene reizende Stadt sah er von Siddha's, Tscharana's bewohnt,
 Mit Blumen aller Art prangend und mit Bäumen geziert schön.
 Ein sanftes Wehn umfing Ardschun von Winden mannichfach daselbst,
 Die ihm lieblichen Duft brachten der wohlriechendsten Blumen all.
 Und Nandanam den Wald sah er, von schönen Nymphen angefüllt,
 Und mit Blumen geziert himmlisch, die mit Bäumen vergleichbar selbst.
 Wer nicht Buße geübt strenge, nicht dem Feuer gehuldigt fromm,
 Und wer dem Kampf entflohn feige, schaut jene Welt der Guten nicht.
 Wer dem Opfer, der Entsagung, und den Weda's ein Fremdling blieb,
 Und den heiligen Badplätzen, Opfergabe gesendet nicht, 5
 Wer die Opfer zerstört ruchlos, kann jenem Raume niemals nahn;
 Blutschänder nicht, und Trinksücht'ge, und Fleischesser, die schändlichen.
 Jenen himmlischen Wald sehend, der von himmlischem Sang erklang,
 Trat er nun ein, der Machtvolle, in des Indras geliebte Stadt.
 Der Götter Wagen sah Ardschun Tausende, welche gehn nach Wunsch,
 Sowohl stehend als auch gehend, in unbegrenzter Zahl allda.
 Gepriesen von den Gandharwen, und von der Apsarasen Schaar,
 Von sanftem Wind umweht ferner, der ihm Blumengerüche bot.
 Die Götter nebst den Gandharwen, die Siddha's und die Heiligen,
 Ehrten erfreut den Sohn Kunti's, unermüdlich in Thatkraft ihn. 10
 Mit Heilsprüchen begrüßt also, und Himmelsinstrumentenklang,
 Nahete nun der Machtvolle, unter Muschel- und Trommel-Schall,
 Der großen Sternen-Heerstraße, Surawithi wird sie genannt.
 Auf Indra's Machtgebot ward er von allen Seiten her begrüßt.
 Dort waren Sadhja's und Wiswa's, die Winde und die Aswina's,

Die Sonnen, Wasu's und Rudra's, fleckenlose Brahmarschi's so,
 Und von Radscharsi's auch viele, Fürsten, Dilip und andere,
 Tumburus, Naradas ferner, die Tongeister Haha, Huhu;
 Diesen nahte gesammt dorten, nach Sitte, jener Kuru-Sprofs.
 Hierauf naht' er dem Machtvollen, Indra'n dem Feindebändiger. 15
 Von dem Wagen sogleich stieg er, dem herrlichen, der Kunti Sohn,
 Sah den Erzeuger dann vor sich, den Gottfürsten Satakratus,
 Mit einem gelben Sonnschirme, deß Stab von Gold und voller Pracht,
 Athmend himmlischen Duft, welchen ein Fächer zu ihm wehete,
 Gerühmet von den Gandharwen, Wiswawasu's und anderen,
 Und von des Priesterstamms Ersten, durch Rig-Jadschus- und Sama-Lob.
 Aber ihm nahte jetzt Ardschun, der Starke, mit gesenktem Haupt.
 Mit den Armen umfing diesen der Gott, starken, gewölbeten,
 Fafste ihn bei der Hand freundlich, setzte ihn zu sich auf den Thron,
 Den hehren Sakra-Thron dorten, welchem Dewarschi's huldigen; 20
 Und auf das Haupt hierauf küfst' ihn der Gottfürst, der den Feind erschlägt,
 Drückte an seine Brust zärtlich ihn, der in Demuth war gebeugt,
 Nun erhoben zum Thron Indra's, des Gotts mit tausend Augen dort.
 Allda saß er, der Großgeist'ge, so wie ein zweiter Wasawas,
 Während mit Liebe sein Antlitz, das glänzende, des Writras Feind
 Mit einer Hand berührt, schmeichelnd, die Wohlgeruch verbreitete.
 Langsam streichelte ihm Indras die langen Arme voller Glanz,
 Die zum Himmel den Pfeil senden, die zwei goldenen Säulen gleich.
 Mit jener Hand, ihn liebkosend, welche schwinget den Donnerkeil,
 Der verliehen ihr Merkmale, drückt' er mehrmals die Arme ihm, 25
 Freundlich lächelnd ihn anblickend, den Sohn Kunti's, der ihm genaht;
 Vor Lust die Augen weit öffnend, konnt' er niemals sich sättigen.
 Beide auf einem Thron sitzend überstrahlten den Pallast,
 Als leuchteten vereint Sonne und Vollmond durch den Himmelsraum.
 Lieder stimmten an dorten, mit entzückendem Lobgesang,
 Gandharwen, im Gesang trefflich, die von Tumburus angeführt.
 Ghritatschi, Menaka, Rambha, Purwatschitti, Swajamprabha,

Urwasi, Misrakesi auch, Kumbhajoni, Pradschagara,
Tschitrasena, Tschitralkha, und Saha auch mit süßem Laut, 30
Diese und andre noch tanzten, Nymphen mit holdem Lächeln dort,
Welche der Siddha's Herz fesseln, Lotos-ähnlich von Augen all,
Mit starken Hüften, voll Liebreiz, und mit schwellenden Brüsten auch,
Durch verstohlenen Blick, Tändeln fesselnd Sinn und Verstand und Herz.

Dritter Gesang.

Aber Götter und Gandharwen brachten die Ehrenspende nun,
 Auf des Indras Befehl horchend huldigten all dem Pandawas.
 Mit Fußwaschung und Mundwaschung bedienten sie den Fürstensohn,
 In den Pallast ihn einführend des Zerstörers der Städte dann.
 Dorten wohnte geehrt also im Pallaste des Vaters er,
 Lernte die Waffen all kennen, die himmlischen Geschosse all;
 Den Blitzesstrahl, der schwer nahbar, gab ihm Indras, den theueren,
 Donnerkeile von Laut furchtbar, von Wolken, Pfau'n verkündete.
 In der Waffen Besitz dachte Ardschunas seiner Brüder nun.
 Doch auf Indra's Befehl wohnt' er fünf der Jahre vergnügt allda. 5
 Dann sprach Indras zum Sohn Kunti's, dessen Wünsche nun all erfüllt:
 „Tanz und Gesang, o Sproß Pandu's, lerne von Tschitrasenas nun,
 „Harmonien, bekannt Göttern, aber den Menschen unbekannt;
 „Hierauf denke, o Kauntejas, zum Heil wird es dir frommen einst.“
 Tschitrasena'n als Freund gab ihm sodann der Stadtzerstörnde.
 In desselben Verein freute sich Ardschun aller Noth befreit,
 Gesang und Spiel und Tanz lernte vom Gandharwen der Kunti Sohn.
 Dennoch empfand er nicht Ruhe, eilend wegen des Spieles Zwist,
 Auf Duhsasana's Tod sinnend, und Sakuni's, des Saubalas.

Unvergleichliche Lust findend an allen Orten immerdar,
 Lernt' er die Harmonie kennen der Gandharwen, die himmlische. 10
 Er lernte dort der Tanzarten gar viele, die Harmonien, Melodien sämtlich,
 Und dennoch fand der Feindtödter nicht Ruhe, der Brüder denkend
 und der Mutter Kunti.

Vierter Gesang.

Anfänglich sprach der Gott Indras heimlich zu Tschitrasenas dort,
 Als er gesehn den Blick haften, des Ardschunas, auf Urwasi:
 „Fürst der Gandharwen! geh' schleunigst zu jener Apsarasen-Zier,
 „Urwasi, daß sie nahn möge dem Männer-Löwen Phalgunas,
 „Daß er geehret sei, kundig aller Waffen, auf mein Gebot,
 „Dafür mögest du mir sorgen, der du den Sinn der Frauen kennst.“
 Indras befahl's; „ich thu's“ sagte der König der Gandharwen drauf,
 Zu jener Apsaras eilt' er sogleich, zur schönen Urwasi.

Nahte ihr nach Gebühr, freudig, ward mit Willkomm von ihr beehrt,
 Sprach lächelnd dann, vergnügt sitzend, zu ihr, die da vergnügter saß: 5
 „Dir sei es kund, o Schönhüft'ge, gesendet bin ich dir genaht,
 „Vom Beherrscher des Drei-Himmels, der deiner Huld sich freuet stets.
 „Ihn, der Göttern, so wie Menschen, bekannt durch angeborne Zier,
 „Anmuth, Geschicklichkeit, Schönheit, durch Frömmigkeit und Selbstgewalt,
 „Durch Heldenkraft bekannt rühmlich, und geächtet, Verständige!
 „Glänzend in seiner Macht Hoheit, duldsam, von Selbstsucht ganz befreit,
 „Der nebst Anga's und Upanga's, heil'ger Sage, die Weda's liest,
 „Gehorsam zollt den Vorstehern und von umfassendem Verstand,
 „Der durch Keuschheit, Geburtsadel, durch Gewandheit und Jugendkraft
 „Ein würdiger Alleinherrscher, wie Indras Herr des Himmels ist, 10
 „Ehrerweisend, und nicht prahlend, freigebig, lieblich redend auch,
 „Der die Freunde beschenkt reichlich mit Speis' und Trank von jeder Art,
 „Wahrheit sprechend, beredt, ehrbar, schön von Gestalt, bescheid'nen Sinns,
 „Gunst erweiternd, ersehnt, lieblich, dem gegeb'nen Versprechen treu,
 „Indra'n und Waruna'n ähnlich an erhabenen Tugenden,

„Ardschun kennst du, den Muthvollen; dieser koste des Himmels Frucht.

„Zu deinen Füßen soll heute sich neigen er auf Indra's Wort;

„Willfahre du, o Hochedle! Ardschunas ist dir zugethan.“

So angedet sprach lächelnd, diese Auszeichnung würdigend,

Die Apsaras zum Gandharwen, freudig, die Nieverschmähet:

15

„Da ich gehört die Aufzählung der vereinigten Tugenden

„Des Ardschunas durch dich, kann ich einen anderen ausersehn?

„Sowohl durch Indra's Aufforderung als durch deine Bemühung auch,

„Und durch Ardschun's Verdienst-Fülle bin ich von Sehnsucht ganz entflammt.

„Gehe wie dir's gefällt also, gerne geh' ich zu jenem hin.“

Fünfter Gesang.

Als entlassen der Gandharwe, dessen Auftrag erfüllet war,
 Badete sich die Reizvolle, Ardschun's Herz zu gewinnen froh;
 Herrlichen Schmuck sich anlegend, Blumenkränze voll Wohlgeruch,
 Denn Ardschuna's Gestalt hatte mit Pfeilen, welche Liebe sandt',
 Ihr durchbohret das Herz gänzlich, Anangas lenkte ihren Sinn.
 Als am Himmel der Mond glänzte, frische Kühlung der Abend bot,
 Liefs ihr Gemach die Starkhüft'ge, ging zu Ardschun's Pallaste hin. 5
 Ihr langes Haar, bekränzt reichlich mit Blumen, und gelocket schön,
 Wogt' auf den Schultern, so ging sie tändelnd dahin, die Strahlende.
 Durch des leuchtenden Blicks Anmuth, durch Glanz und holde Lieblichkeit
 Herausfordernd den Mond gleichsam zum Kampf mit des Gesichtes Mond.
 Ihre Brüste, wie zwei Blumen frisch entfaltet, in vollem Reiz,
 Bewegten sich im Gang schwellend, Knospen tragend vom schönsten Roth.
 Bei jedem Schritt gebeugt war sie, ob des schwellenden Busens Last,
 Ein Gürtel, bunter Pracht, zierte ihre Mitte gar wonniglich.
 Ihre Hüften, wie zwei Hügel strotzten in runder Fülle sie,
 Ananga's weißer Sitz gleichsam, mit leichter Hülle schön geziert; 10
 Jenen himmlischen Hochweisen zur Herzensqual gebildet selbst.
 Ein licht Gewand verbarg minder als es zeigte den schönsten Reiz.
 In einem Augenblick kam sie, schnell wie Gedanke, schnell wie Wind,
 Zum Pallaste des Sohns Pandu's, ein heitres Lächeln zierte sie. 16
 Angelangt am Thor dorten, ward vom Pförtner gemeldet gleich
 Ardschuna'n jene Reizvolle, die die Zierde des Himmels war.
 So trat sie ein in def's Wohnung, die entzückende, prächtige.
 Jener, zweifelnden Sinns aber, zur Nachtzeit, ging entgegen ihr,

Und die Apsaras wahrnehmend, ward sein Gesicht mit Schaam bedeckt,
 Und ehrerbietig sich beugend, sprach er zu ihr die Worte dann:
 „Ich grüße dich, das Haupt beugend, der schönen Nymphen Schönste du!
 „Sage was du befehlst, Göttin? dein Knecht steh' ich genahet hier!“ 20
 Aber Ardschuna's Wort hörend, that nun Urwasi gänzlich kund
 Jenes Gandharwen-Fürsten Botschaft, mit bethöretem Geiste sie:
 „Was Tschitrasenas mir sagte, Trefflichster aller Menschen du,
 „Will ich dir künden, ausführlich, und warum ich genahet bin.
 „In Gegenwart des Gottfürsten ward gefeiert ein glänzend Fest,
 „Deine Ankunft, o Sohn Pandu's, im Himmel zu verherrlichen,
 „Vor den Rudra's gesammt nämlich, vor den Aditja's ganz und gar,
 „Und in der Aswina's Beisein, und Wasu's, aller Männer Zier!
 „Und vor der Schaar der Altväter und königlicher Weisen Schaar,
 „Vor den Siddha's und Tscharana's, Jakscha's und großen Schlangen all. 25
 „Alle saßen sie da nämlich, jeder nach angebornem Rang.
 „Flammen loderten, Heil spendend, in den Wegen gesammt allda,
 „Und die Lauten der Tongeister ertöneten mit süßem Klang.
 „Ein himmlischer Gesang füllte, Großsäugiger, den Raum mit Lust.
 „Von Apsarasen auch waren die allerschönsten all daselbst;
 „Du aber schautest nur einzig auf mich mit unverwandtem Blick.
 „Als geendigt das Fest aber der Bewohner des Himmels dort,
 „Von deinem Vater entlassen kehrten alle nach Haus zurück;
 „Die Apsarasen auch sämmtlich, entlassen gingen sie nach Haus,
 „Und wer sonsten noch, Feindtödter, daselbst, wurde entlassen jetzt. 30
 „Tschitrasena'n jedoch schickte Indras zu meiner Wohnung hin;
 „Er kam, Lotos-geäugeter! diese Worte sprach er zu mir:
 „Deinetwegen geschickt komm' ich, vom Gottfürsten, Vortreffliche!
 „Thu' eine Liebe ihm, Schöne, und mir zugleich, dir selber auch! —
 „Ihm der Indra'n im Kampf gleichet, der mit Edelsinn angethan,
 „Ardschun huldige, Schönhüft'ge! — Also sagt' er verkündend mir.
 „Darum komm' ich, beauftraget, o Sünderiner, vom Vater dein,
 „In deine Nähe, Feindbänd'ger, um zu gehorchen dem Befehl.

„Herzbezwungen durch dein Ansehn, von Ananga's Gewalt umstrickt,
 „Hab' ich schon längst gewünscht, Edler, diese Herzensbefriedigung.“ 35
 Von Urwasi dies Wort hörend war Ardschunas mit Schaam bedeckt,
 Beide Ohren sich zuhaltend mit den Händen, sprach er zu ihr:
 „Schmerz erreget mir, Reizvolle, deine Rede, Vortreffliche!
 „Ehrwürd'gen Lehrers Frau acht' ich dich gleich, mit schönem Antlitz du!
 „So wie Kunti, die Glücksel'ge, und Indra's Gattinn Satschi mir,
 „So bist du mir, o Hochedle, achtbar, hier ist zu zweifeln nicht.
 „Daß ich, Schöne, dich anblickte, mehr als andere offenbar,
 „Davon höre den Grund jetzo, nach Wahrheit, Lieblichlächelnde:
 „Des Puru-Stammes Ahnmutter ist erfreuet, so dachte ich,
 „Nachdem ich dich erkannt hatte, und sah dich an mit starrem Blick. 40
 „Anders mußt du nichts argwöhnen, o vortreffliche Apsaras!
 „Ehrbarer mir als selbst Guru's, meines Stammes Vermehrerin!“

URWASI:

Alle ja sind wir Hochsel'ge, o Sohn des Götterköniges!
 Nicht mußt du mich, o Held! ansehen als Verwandt' oder Lehrersfrau.
 Denn wer aus Puru's Stamm kommet hieher, Sohn oder Enkel auch,
 Erfreut in Andacht uns dennoch, Sünde begehend darum nicht.
 Du auch sei mir geneigt jetzo, entlasse die Gequälte nicht.
 Mir, die Anangas brennt, huld'ge, mir die Huldigung bietet dir.

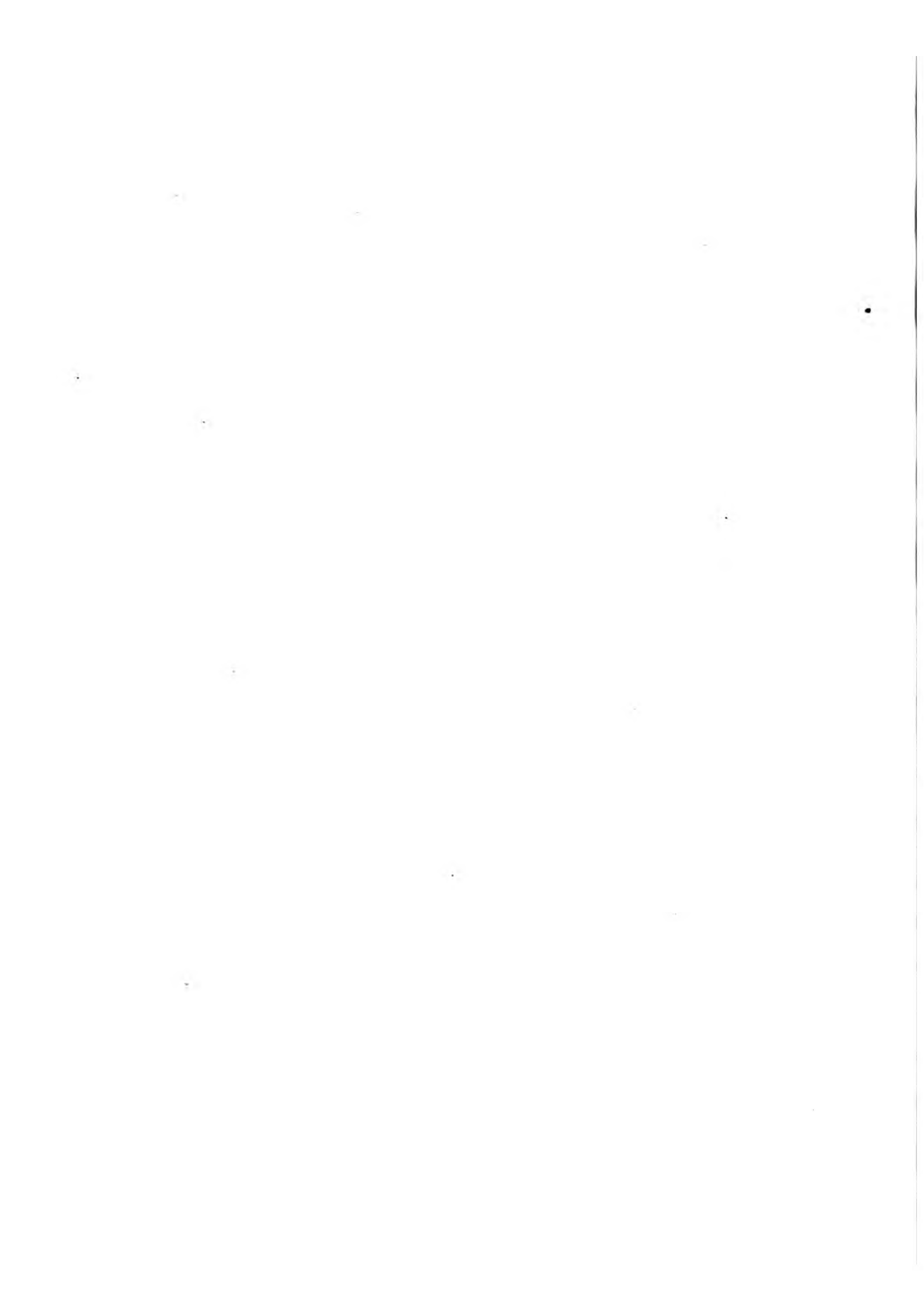
ARDSCHUNAS:

Höre die Wahrheit, Schönhüft'ge, die ich dir künde, Reizende!
 Höret, o Götter, mich sämmtlich! höret, Weltregionen, mich! 45
 So wie Kunti, so wie Madri, und Indra's Gattinn Satschi mir,
 Also bist du mir ehrwürdig, meines Stammes Erzeugerin.
 Geh', ich beuge das Haupt, Schöne, zu den Füßen in Demuth dir.
 Wie ich als Mutter dich ehre, mußt du als Sohn bewahren mich.
 Von Ardschun angeredet also, die Apsaras, von Zorn betäubt,
 Zitternd, düsteren Anblickes, fluchte sie dem Dhanandschajas:

„Mich weisest du zurück spröde, da mich traf des Anangas Pfeil,
 „Drum sei ein Tänzer, Sohn Kunti's, unter den Frauen ehrenlos,
 „Mannheitslos', so genannt nämlich, wirst als Eunuch du wandeln.“ 50
 Also fluchte sie ihm, zitternd mit den Lippen, und seufzete,
 Zurück kehrte sie dann schleunigst zu ihrem eigenen Pallast.
 Ardschunas aber ging eilig nach Tschitrasena's Wohnung hin.
 Angelangt allda machte das Ereigniß mit Urwasi,
 Das nächtliche, bekannt Ardschun dem Gandharwen, der Wahrheit nach.
 Dieser erzählt dem Gottfürsten solches wieder und wieder dann,
 Alles wie es geschehn grade, so wie den Fluch der Apsaras.
 Es sprach Indras zum Sohn Kunti's, dem genaheten, heimlich dann,
 Zuerst mit sanftem Wort tröstend, sprach er lächelnd also zu ihm:
 „Sohn-beglückt ist doch Kunti, mein Kind, durch dich zu preisen nun,
 „Besieget sind die Altväter, Starker, durch deine Festigkeit! 55
 „Der Fluch, welcher dich traf aber, durch die Apsaras Urwasi,
 „Dieser wird sich dereinst, Edler, gut und heilsam bewähren dir.
 „Wohnen müsset ihr, Sündreiner! verborgen auf der Erde ja,
 „In dem dreizehnten Jahr nämlich, da wird erfüllt der Fluch an dir.
 „Denn in Tänzers-Gewand wirst du, so wie der Männlichkeit beraubt,
 „Ein einzig Jahr herumwandeln, alsdann wirst du vom Fluch befreit.“
 Von Indras dieses Wort hörend, war Ardschunas erfreuet sehr,
 Der Feindtödter, und nicht dacht' er mehr des Fluches der Apsaras.
 Tschitrasena'n vereint aber, dem ruhmvollen Gandharwen ihm,
 Genofs Wonne der Sohn Pandu's im himmlischen Pallaste dort. 60

Wer nun diesen Gesang höret von dem Pandu-Entsprossenen,
 Dessen Begier wird nie haften an sündlicher Befriedigung.
 Fürsten, welche gehört haben den reinen Wandel Ardschuna's,
 Frei von Begierde, Stolz, Feindschaft, diese freun sich des Himmels einst.

Hidimba's Tod.

Erster Gesang.

Von Durst jedoch gequält heftig sprach zu den Söhnen Kunti nun,
Die edle Mutter sie, dorten in der Mitte der Pandawa's: 21
„Ich verschmachte vor Durst wahrhaft.“ Also sprach zu den Söhnen sie.
Als die Klage gehört Bhimas, seiner Mutter, der Zärtliche;
Priefte Mitleid das Herz diesem; eilig setzt' er die Reise fort.
Einer Wildniß alsbald nahte, öd' und wüste, der Pandawas,
Wo großschattig und voll Anmuth einen Feigenbaum er erblickt.
Dort nun führt' er sie hin sämmtlich, seine Brüder, die Mutter auch.
„Wasser hol' ich“ — so sprach dann er — „ruhet aus in dem Schatten hier!
„Süßen Laut hör' ich dort tönen Kraniche, die sich des Wassers freun; 25
„Sicher ist wohl ein Teich nahe, groß und wonnig, ich meine ganz.“
Ihm erwiederte drauf: „Gehe!“ von den Brüdern der älteste.
Ging dann Bhimas dahin eilends, allwo sangen die Kraniche
Als er getrunken dort hatte, sich im Teiche gebadet auch, 27
Für jene schöpfte dann Wasser, für die Brüder, der Zärtliche;
[Dorthin kehrt' er hierauf eilig, wo er Mutter und Brüder liefs.
Von Schmerz ergriffen und Wehmuth, seufzte betrübt Geistes er.
Findend die Mutter dort schlafend, auf dem Boden, die Brüder auch,]
Überwältigt ihn Gram gänzlich, und es klagt der Gewaltige: 28
„Ist ein herberes Leid etwa zu ertragen in dieser Welt,
„Als dafs schlafen ich sehn muß hier die Brüder auf der Erde Grund!

„Auf sanften Lagern die ehemals in Waranawata gesammt
 „Des süßen Schlafes sich freuten, auf der Erde nun ruhen die! — 30
 „Und sie, des Wasudew's Schwester, vor dem bebet der Feinde Schaar,
 „Tochter des Königs von Kunti, jeglicher Reize Zier begabt, 31
 „Sie, die jugendlich schön blühet, eines schmuckreichen Lagers werth,
 „Auf dem Boden muß die schlafen, der ein besseres Loos gebührt. 33
 „Was kann jemals so schmerzhaftes in dem Leben begegnen mir,
 „Als dafs schlafen die Mann-Löwen auf der Erde ich sehen muß? — 35
 „Dem Herrschaft ziemt der drei Welten, der Fürst, der kundig ist des Rechts,
 „Auf der Erde ruht der müde, wie aus niedrem Geschlecht erzeugt. —
 „Und der Braune, so voll Anmuth, Ardschun, der Unvergleichliche;
 „Auf dem Boden auch schläft dieser! was ist schmerzlicher anzuschauen? —
 „Die den zween Aswina's gleichen an Lieblichkeit, die Zwillinge,
 „Auf dem Boden ja ruhn beide, wie von niedrigem Stande zwei. —
 „Wenn Verwandten nicht hat einer, die gar oft ihres Stammes Schmach,
 „Glücklich kann er und froh leben, so wie einzeln im Dorf ein Baum,
 „Im Dorf einzeln ein Baum stehend mag mit Früchten gesegnet sein.
 „Welcher verwandtschaftslos, ehrbar, achtungswerth, hochgeehrt ist der. — 40
 „Die Verwandten jedoch haben, viele Helden, auf Pflicht bedacht,
 „Fröhlich leben fürwahr diese, ohne Noth und Beschwerden fort;
 „Mächtig sind sie vereint allstets, jeder zu freun den Freund bemüht,
 „Einer des andern Schutz, gleichend den Bäumen, die im Walde stehn.
 „— Aber wir, von dem Oheime und dem grausamen Sohne deß
 „Verbannt, verfolgt, verbrannt beinah', hätte Schicksal gewaltet nicht,
 „Entflohn der Flamme drum mühsam, einem Baume hier angeschmiegt:
 „Wohin werden wir uns wenden, in unsägliches Weh' versenkt? — —
 „Freuen kannst du dich, Ruchloser, des Dhritaraschtras schnöder Sohn!
 „Dir sind die Götter hold wahrhaft, dafs Judhischthiras nicht bereits 45
 „Dich zu tödten mir Auftrag gab; darum lebst du noch, eitler Thor! —
 „Wie soll mit Räthen dich heute, mit den Brüdern gesammt zugleich,
 „Hingeeilet, erzürnt mächtig, ich nicht senden in Jama's Reich? —
 „Doch wie mag ich vollziehn etwas, das den Fürsten erzürnen kann,

„Judhischthiras, den Rechtsamen, der die Zierde der Pandawa's!“
Also sprach er, der starkarmig, seine Seele von Wuth entbrannt;
Heftig Hand gegen Hand reibend, seufzend in der Betrübnißs Pein,
Pfeifte gewaltig ihn Wehmuth, gleich Feuer, dessen Gluth erstirbt;
Sah die Brüder ja dort schlafen, auf dem Boden, der Mächtige,
Die ganz sorglos so da lagen, Eingebornen der Wildnißs gleich. — 50
„Nicht weit von dieser Waldgegend nehm' eine Stadt ich dort gewahr,
„Wachen ziemte, und Die schlafen, — aber ich werde wachen, ich.“ — —
Also beschloß bei sich Bhimas, und es wachte der Starke dann.

Zweiter Gesang.

Während jene daselbst schliefen, stand Hidimbas, der Riese, dort,
 Nicht weit von ihrer Ruhstätte, einem Baumesstamm angelehnt.
 Grausam, ein Menschenfleischfresser, stark, gewaltig und tapfer sehr,
 Wie ein Gewölk im Herbst finster, braun von Augen, der Gräßliche,
 Weit des Zähne hervorstehend, fleischgierig und vor Hunger krank:
 Lang die Hüften, der Leib lang auch, roth der Bart und die Haare roth,
 Groß von Rücken und Hals, Schultern, Rochen-ohrig, der Schreckliche,
 Der nahm da recht nach Wunsch jene, Pandu's Söhne, die Helden wahr;
 Der mißgestaltet, braunäugig, gräßlich, abscheulich anzusehn,
 Lüstern nach Fleisch und sehr hungrig, nahm er jene nach Wunsch gewahr. 5
 Seine Finger emporstreckend, zausend, juckend sein borstig Haar,
 Gähnend den langen Mund öffnend, schauend einmal und abermal,
 Nach Fleisch der Menschen sehr lüstern, großgliederig, der Mächtige,
 Einem dichten Gewölk ähnlich, spitzzahnig, roth von Angesicht. —
 Als Menschenfleisch nun roch dieser, sprach er also die Schwester an:
 „Endlich bietet sich dar heute Liebesspeise, so lang entbehrt!
 „Vor Gier träuft mir der Mund wahrhaft, die Zunge leckt den Gaumen mir.
 „Ha! wie will ich die acht Zähne, die spitzen, die gefastet lang,
 „In die Leiber nun eintauchen, recht eingraben ins frische Fleisch!
 „Bald werd' ich Menschenfleisch schlucken, und aufschlitzen die Adern bald. 10
 „Ganz warm werd' ich das Blut schlürfen, in vollem Maafs, das schäumende.
 „Gehe schleunigst zu spähn, Schwester! wer sie sind, die dort schlafend ruhn.
 „Stark wirkt Menschengeroch wahrhaft, erquickt weidlich die Nase mir.
 „Tödtet die Menschen dort sämmtlich, setze mir ihre Leiber vor.
 „Die in unserm Gebiet schlafen, jene wirst du doch fürchten nicht?

„— Wenn ihr Fleisch wir zerstückt haben, der Menschen, so nach Herzens Lust,
 „Werden beide wir froh zehren; schleunigst vollbringe drum mein Wort.
 „Wenn das Fleisch wir verzehrt haben der Menschen, uns nach Gier gelabt,
 „Lustig werden wir dann tanzen, den Takt schlagend gar mannigfach.“ —
 Als Hidimba gehört hatte Hidimba's Wort im Waldrevier, 15
 Ihres Bruders Befehl folgend machte sich flugs die Riesin auf.
 Dort hin lenkt' sie den Schritt eilig, allwo die Pandawa's gesamt.
 Angelanget daselbst sah sie nebst der Mutter die Pandawa's,
 Schlafend alle, und nur Bhima'n fand sie wachend, den Mächtigen.
 Als sie Bhima'n geschaut, ähnlich einem Sala-Fisch, jung und zart,
 Fühlte jene zu ihm Liebe, des Ansehn unvergleichbar war. —
 „Dieser Braune, der starkarmig, löwenschultrig, so herrlich strahlt,
 „Lotos-äugig, des Kinn wölbicht, der sei Gatte geeignet mir.
 „Meines Bruders Befehl werd' ich, den grausamen, erfüllen nie.
 „Gattenliebe ist doch mächtig, siegt der Freundschaft zum Bruder ob. 20
 „Einen Augenblick nur währte meines Bruders und meine Lust,
 „Wenn ich tödte; doch nicht tödtend, blühet ewige Wonne mir.“ —
 Nahm dann Menschengestalt jene, voller Zierde, die Riesin an,
 Und so trat sie ganz allmählich vor den Bhimas, den Mächtigen,
 Schaamhaft gleichsam und demüthig, doch mit himmlischem Schmuck geziert.
 Ihm zulächelnd zuerst richtet' diese Rede an Bhimas sie:
 „Woher bist du genaht also, und wer, o Fürst der Männer du!
 „Wer sind jene, die hier schlafen, Menschen von göttlicher Gestalt? —
 „Wer die Braune allhier, sage, die schlank', in jugendlichem Reiz!
 „Schläft hier im Walde doch diese sorgenlos, wie in eignem Haus. 25
 „Sie kennt nicht diese Einöde, die von Riesen bewohnt ist. —
 „Es haust ein Riese hier, wisse, Hidimbas heißt der Schändliche,
 „Mein Bruder, der mich hersendet, der Ruchlose, mit Schand' erfüllt.
 „Am Fleische möcht' er sich laben eurer Leiber, den Göttern gleich. —
 „Doch weil ich dich gesehn habe, Göttersprößlingen gleich an Glanz,
 „Kann ich andern mir nicht wünschen als Gatten, Wahrheit künd' ich dir.
 „Solches wissend, o Rechtsamer, denke auf baldigen Verein.

„Leib und Seele mir zwang Sehnsucht; mir, die huldiget, huldige!
 „Retten werd' ich dich, Machtvoller, vor dem Riesen, der Menschen frisst,
 „Auf Höh'n werden wir froh wohnen; sei mein Gatte, o Trefflicher! 30
 „Ich durchwandre der Luft Räume, wo mich's gelüstet zieh' ich hin.
 „Unaussprechliche Lust koste, hier und dorten, mit mir vereint.“

BHIMAS:

Mutter, Brüder gesamt alle, wie den ältesten, den jüngsten so,
 Wer mag, der edlen Sinn heget, die verlassen, o Riesin, sprich!
 Meines Gleichen wer mag schlafend diese Brüder, die Mutter hier
 Einem Riesen als Speis' lassend, fröhnend der Lust von dannen gehn? —

HIDIMBA:

Was dir lieb ist vollzieh'n will ich, wecke sämtlich die Schlafenden,
 Retten will ich sie all gerne vor dem Riesen, der Menschen frisst. —

BHIMAS:

Die behaglich allhier schlafen, Mutter, Brüder, o Riesin, wie!
 Soll ich diese aus Furcht wecken deines Bruders, des Grausamen? 35
 Riesen sind nicht, o Furchtsame, fähig zu tragen meine Kraft,
 Auch Menschen nicht, noch Gandharwen, noch Jakscha's, schöngeaugte du!
 Geh' oder bleibe nun, Holde! — Was dir gefällt, vollbringe das,
 Oder schicke mir ihn, Schlanke, menschenfressenden Bruder her. —

Dritter Gesang.

Als der Schwester geharrt lange dort Hidimbas, der Riesenfürst,
 Verliefs solcher den Baum jetzo, nahte selber den Pandawa's:
 Flammenaugig und starkarmig, gestäubt das Haar, von Antlitz lang,
 Einem dichten Gewölk ähnlich, und spitzzahnig, der Schreckliche. —
 Sehend diesen heranstürzen, den Riesen, scheußlich anzuschauen,
 Sprach Hidimba erschreckt wieder diese Rede zum Pandawas:
 „Sieh' da kommt er, der Ruchlose, zornig, der Menschenfresser her.
 „Was ich dir sage, das thue, nebst den Brüdern gesammt alsbald.
 „Wo mich's lüstet, dahin geh' ich, begabt bin ich mit Riesenkraft.
 Steig' auf den Rücken mir, Starker, ich entführe dich durch die Luft. 5
 „Wecke sämmtlich, die hier schlafen, deine Brüder und Mutter, Held!
 „Alle werd' ich sie aufladen, und mich schwingen zur Luft empor.“

BHIMAS:

Nicht verzaget, o Starkhüft'ge! nichts vermag jener gegen mich.
 Tödten werde ich ihn schleunigst, du wirst zusehen, schlanke Magd!
 Nicht ja kann er, o Furchtsame, jener schändliche Riese dort,
 Im Kampfe meine Kraft tragen, noch sonst einer der Riesen auch.
 Schau' die Arme, die kraftvollen, Löwentatzen die Hände schau!
 Diese Schenkel, wie Streitkolben, die Brust schaue, die hochgestämmt!
 Eine Kraft wirst du wahrnehmen, Schöne, jener des Indras gleich.
 Mich verachte nicht, Starkhüft'ge, weil ein Mensch ich gestaltet bin. 10

HIDIMBA:

Ich verachte dich nicht, Starker! gleich den Himmlischen an Gestalt,
 Den Menschen sind an Kraft aber überlegen die Riesen doch.

— Während dorten nun sprach also Bhimasenas, des Pandus Sohn,
 Hörte der Riese deßs Rede, zornig der Menschenfresser dort.
 Als in Menschengestalt schaute seine Schwester Hidimbas dann,
 Voll Blumenkränze ihr Haupthaar, gleich dem Vollmond ihr Angesicht,
 Schön die Brauen und Nas', Augen, die Nägel reizend, zart die Haut,
 Hold in stattlichem Schmuck prangend, in ein liches Gewand gehüllt,
 Neben Bhimas vertraut stehend, herzenraubender Anmuth reich:
 Wähnend, daß sie um Gunst buhle, zürnte der Menschenfresser sehr. 15
 Von Zorn mächtig entbrannt aber ob der Schwester, der Schändliche,
 Die großen Augen aufsperrnd, sprach zur Riesin der Riese so:
 „Wer ist's, der mir, dem Eßgier'gen, Störung bringet, ein schnöder Wicht!
 „Zitterst du denn, Hidimba, nicht vor meinem Zorn, o Thörichte!
 „Weh' dir Buhlerin, Schaamlose! die du also mir Leid erregst,
 „Die du sämmtlich den Vorfahren Schande, den Riesenfürsten, bringst. —
 „Aber welchen du dich einend Mißbehagen erregtest mir,
 „Diese werd' ich gesammt jetzo hier ermorden, dich selber auch.
 Also sprechend, der rothäugig, zu der Riesin der Riese dort,
 Sie zu morden heran stürzt' er, Zahn auf Zahn knirschend, wild ergrimmt. 20

Vierter Gesang.

— — Jedoch Bhimas, als der wahrnahm, wie da nahte der Riesenfürst,
 Auf die Schwester erzürnt mächtig, rief ihm lächelnd die Rede zu:
 „Warum, Hidimbas! denn wecken sie, die wonnigen Schlags sich freun?
 „Auf mich stürze heran, Schnöder! alsbald, Riese, der Menschen Feind!
 „Auf mich heran, den Muthvollen; ein Weib wollest du tödten nicht. —
 „Gar nicht hat ja gefehlt diese, hat ein Andrer an ihr gefehlt.
 „Ist's doch nicht eigner Will' deren, wenn in Liebe sie mir geneigt.
 „Anangas hat gewollt also, der zum Innern des Leibes dringt.
 „Deine Schwester, o Grausamer! Schande der Riesen allgesammt!
 „Kam auf deinen Befehl her ja, schaute meine Gestalt allhier.
 „Jetzo liebt mich die Furchtsame; nein, sie entehrt nicht ihren Stamm! 5
 „Wenn Anangas gefehlt, mußt du nicht die Schwester deshalb schmäh'n.
 „Mir stehe nun, o Ruchloser! — Ein Weib wollest du tödten nicht.
 „Mit mir magst du herausgehen, Einer mit Einem, Menschenfeind!
 „Heute werde ich dann senden in des Jamas Behausung dich.
 „Fallen wird gleich dein Haupt, Riese, von dem Rumpfe, durch mich zermalmt,
 „Als hätt' ein Elephant, kraftvoll, mit dem Fulse zerknirschet es.
 „Raben werden alsbald heute, Falken und der Schakale Heer
 „Deine Glieder mit Gier schleifen, wenn im Kampfe ich dich erlegt.
 „Bald werd' in dieser Waldgegend ich ausrotten die Riesen all,
 „In der lange du froh haustest, mästend dich von der Menschen Fleisch. 10
 „So wird die Schwester nun heute umherschleifen den Riesen sehn,
 „Von mir dich, einem Berg ähnlich, wie vom Löwen den Elephant.
 „Sonder Furcht werden dann wieder, Schande sämmtlich der Riesen du!
 „In dem Walde die Waldeute umherwandeln, nach deinem Tod.

HIDIMBAS:

„Wozu die eitlen Schmähreden? Wozu die Lästerungen, Mensch?
 „Wenn in That du vollbracht all dies, sodann prahle; — zur That sogleich!
 „Kraftvoll wahnest du dich selber, unbesiegbar an Tapferkeit;
 „Kennen wirst du jedoch heute, mit mir streitend, den Stärkeren.
 „Diese werd' ich noch nicht stören, schlafen mögen sie ruhig fort,
 „Denn dich will ich vorerst, Schnöder! morden jetzo, den Lästere. 15
 „Wenn dein Blut ich geschlürft habe, werde diesen ich auch sodann
 „Den Tod geben, und dann dieser, welche mir Mißbehagen schuf.“ —
 Also sprach er, emporhebend den Arm, der Menschenfresser dort,
 Heran stürzt er sodann zornig auf Bhima, der den Feind bezwingt.
 Aber schleunigst umfaßt dieser, Bhimas, der furchtbar Tapfere,
 Lächelnd gleichsam, den Arm, welchen jener Riese mit Schnelle hob.
 Jenen so mit Gewalt fassend, schleifet er den sich Sträubenden
 Acht Bogenschüsse weit vorwärts, wie ein Löwe den schwachen Hirsch.
 Aber der Riese nun zornig, überwältigt vom Pandawas,
 Mit den Armen ihn umschlingend stößt aus ein schreckliches Geschrei. 20
 Drauf schleifet Bhimas ihn wieder, mit Gewalt der Gewaltige —
 „Keinen Lärmen!“ — ihm zurufend — „schlafen hier meine Brüder sanft.“ —
 Also zogen sie sich beide einander, die Gewaltigen,
 Der Riese und der Sohn Pandu's, Wunder ühend von Tapferkeit.
 Bäume brachen sie hier, dorten rissen Sträucher sie mit sich fort,
 Zween Elephanten gleich, tobend, sechzigjährig, berauscht, ergrimmt.

Durch das große Getös jetzo wachten die Mannesfürsten auf,
 Nebst der Mutter und sahn vor sich Hidimba'n, jene Riesin, stehn.
 Als die schöne Gestalt schauten die Erwachten Hidimba's nun,
 Staunten sämmtlich die Mann-Löwen, ob der Anmuth, und Kunti auch. 25
 Diese sprach dann, sie anblickend, ob der schönen Gestalt erstaunt,
 Ihr erst freundschaftlich zulächelnd, zu Hidimba dies sanfte Wort:
 „Wessen bist du, o Anmuth'ge, und wer, so reizend anzusehn?

„In welchem Zweck genaht also? woher bist du gekommen auch?
 „Ob du von dieser Einöde die Göttin, oder Apsaras,
 „Solches verkünde mir sämmtlich, und warum du allhier verweilst?“

HIDIMBA:

„Der Wald, den du allhier schauest, schwarz, einer Wetterwolke gleich,
 „Wiss', ein Riese bewohnt solchen, Hidimbas heisst er, mit mir zugleich.
 „Vernimm auch, daß ich deß Schwester, des Riesenfürsts, o Treffliche!
 „Vom Bruder hergesandt, Edle! dich nebst Söhnen zu morden all. 30
 „Auf des Ruchlosen Wort also, des Bruders, bin gekommen ich,
 „Sah den Mann hier, den goldgleichen, deinen Sohn, ihn den Mächtigen.
 „Weil, der im Wesen sich reget von allem, was da ist und lebt,
 „Weil Anangas gewollt jetzo, ward deinem Sohne ich geneigt.
 „Gatten hab' ich gewählt diesen, deinen Sohn, den Gewaltigen,
 „Zu entführen gesucht, aber er entsprach meinen Wünschen nicht. —
 „Lang vergebens auf mich wartend kam jener Menschenfresser dann,
 „Hidimbas, hergeeilt selber, sie zu morden, die du gebarst.
 „Von ihm ward er allhier aber, meinem Trauten, dem Sohne dein,
 „Zermalmt mit kräft'gen Faustschlägen und geschleift vom Gewaltigen. 35
 „Wie die Starken sich dort schleppen, und wie einer den andern schmäht,
 „Des Kampfes beide schon müde, schau den Jüngling, den Riesen schau! —
 Als vernommen das Wort deren, eilt Judhischthiras flugs hinan,
 Ardschun und Nakulas ferner, und Sahadew, der Rüstige.
 Sahen dorten die zwei Starken, wie der eine den andern packt,
 Alle beide um Sieg ringend, wie zwei Löwen, mit Kraft erfüllt.
 Einer den andern umfassend zogen sie ein- und abermal,
 Es stieg, finsterem Rauch ähnlich, von dem Kampfplatze Staub empor.
 Mit Staub bedeckt die zwei Helden waren zwei hohen Bergen gleich;
 Sie glänzeten wie zwei Felsen, die mit schimmerndem Thau bedeckt. — 40
 Von dem Riesen bedrängt also Bhima'n sehend, den Bruder dort,
 Sprach nun Ardschun, ihn aufmunternd zum Kampfe, lächelnd dieses Wort:

„Nicht verzagt, du, deß Arm kraftvoll! Wissen, Bruder! wir doch bereits,
 „Dafs ein Riese mit dir streitet, wir, die annoch ermüdet nicht.
 „Ja hier stehe ich, Ehrwürd'ger! stürzen werde den Riesen ich;
 „Nakulas, Sahadew ferner werden schützen die Mutter dort.“

BHIMAS:

Zuschau'n magst du allhier sitzend; erschrick nicht ob des Scheußlichen!
 Der wird mir keineswegs lebend aus den Armen entwischen, der.

ARDSCHUNAS:

Wozu verzögern noch, Bhimas, den Tod dieses Abscheulichen?
 Lange dürfen wir nicht harren allhier, Sieger der Feinde, du! 45
 Bevor gänzlich der Tag schwindet und die Dämm'ung des Abends kehrt . . .
 In der Stunde des Grauns, wisse, sind die Riesen erstaunlich stark.
 Eile denn, nicht gespielt, Bhimas! erschlage ihn den Schrecklichen.
 Eh' er durch Zauber dich täuschet, wende die Kraft der Arme an.

Von Ardschun angered't also, Bhimas, glühend vor wildem Zorn,
 Zeigte Kraft, der des Winds ähnlich am Tag des Untergangs der Welt.
 Wolkenfarbig den Leib packend, des Riesen, Bhimas zornentbrannt,
 Schüttelte ihn, empor hebend auf's schnellste, mehr als hundertmal.

BHIMAS:

Umsonst von Menschenfleisch lebend! umsonst gemästet, schnöder Wicht!
 Umsonst! du bist des Tods würdig! Umsonst! sterben mußt du sogleich. 50

ARDSCHUNAS:

Wenn dir etwa der Kampf lästig mit dem mächtigen Riesen wird,
 Will ich dir Beistand leihn, Bruder! sogleich stürze der Schändliche! 52
 Oder laß mich allein selbem den Tod geben, Wrikodaras!
 Ob der verübten That müde magst du behaglich ruhn indess.

Als die Rede gehört dessen Bhimas, stampfte der Mächtige
Auf den Boden, erzürnt, jenen, ihn tödtend wie ein Opferthier. —
Von Bhimas so erwürgt stöhnte der Ries' ein schreckliches Geschrei,
Welches im Wald erscholl, ähnlich einer genäfsten Trommel Ton. 55
Dessen Leichnam ergriff Bhimas jetzo, der starke Pandawas,
Brach dann mitten entzwei solchen und erfreute die Brüder so.
Diese priesen den Mann-Löwen, den Bezwinger der Feinde dann,
Und es sagte hierauf Ardschun diese Rede zum Mächtigen:
„Nicht weit von dieser Einöde glaub' eine Stadt ich dort zu sehn;
„Lafst uns gehen darum eilends, gar kundig ist Durjodhanas.“ —
„So sei's“ sagten hierauf sämmtlich nebst der Mutter die Pandawa's,
Und so zogen gesammt diese, nebst Hidimba der Riesin, fort. —

Des Brahmanen Wehklage.

Erster Gesang.

Als nun wohnten die Großgeist'gen verborgen in dem Lande dort,
Verfloß gar lange Zeit also, o Trefflichster der Bharata's.
Einstmals gingen, um Almosen zu sammeln, Pandu's Söhne aus,
Nur Bhimas blieb zurück dorten, saß mit Kunti, der Mutter, da.
Diese hörte nun plötzlich in dem Hause des Brahmanas
Gramerzeugeten Lärm schallen, einen großen und schrecklichen.
Kunti konnte das Wehklagen und Weinen nicht ertragen mehr,
Aus Edelsinn und Mitleiden mit Betrübten, die Treffliche. —
In der Seele betrübt sagte der Pandawa's Erzeugerin.
Zum Sohn Bhimas, die Ehrwürd'ge, dieses mitleiderfüllte Wort: 5
„Mein Sohn, wir wohnen ganz glücklich in des Priesters Behausung hier,
„Vor dem Durjodhanas sicher, bewirthe, aller Sorgen frei.
„Immer denk' ich, mein Sohn, aber, wie kann ich dem Brahmanen doch
„Einen genehmen Dienst leisten, wie sich's ziemt dem Bewirhten?
„Der ist, Theurer, ein Mensch wahrhaft, der das Gescheh'ne nie vergißt,
„Und, was Andre ihm thun Liebes, in erhöhtem Maas vergilt.
„Darum möcht' ich den Schmerz lindern, der dem Priester genahet ist,
„Beistand ihm in der Noth leisten, seine Freundschaft vergelten so.“

BHIMAS:

Laß uns kennen den Schmerz dessen, und woher er gekommen ist,
Entschluß werde ich dann fassen, müßt' ich auch schwere That bestehn. 10

Indem redeten so beide, hörten wieder sie einen Laut,
 Schmerz-erzeugeten, des Priesters, dem die Gattin gesellet war.
 In das inn're Gemach eilte, des Brahmanen von hohem Geist,
 Kunti schnell, wie die Kuh eilet, die dem Rufe des Kalbes folgt.
 Den Priester nahm sie wahr dorten mit der Gattin und mit dem Sohn,
 Mit der Tochter zugleich ferner, zur Erde war sein Haupt gebeugt.

DER BRAHMANE:

Schmach dem Leben, dem wehvollen, bestandlosen, in dieser Welt,
 Wurzel des Leids ist's, abhängig, mit Drangsalen erfüllet ganz.
 Ein gewaltiger Schmerz haftet am Leben, Leben ist nur Leid;
 Wer da lebet, der muß dulden die Schmerzen, die ihm nahn gewiß. 15
 Denn Eine Seele dient Dreien, dem Recht, dem Gute, der Begier;
 Einem dieser zu entsagen ist als gewalt'ges Leid erkannt. —
 Ein'gen ist höchstes Gut Freiheit, doch also ist es keineswegs:
 Auf Erlangung der Reichthümer ist gegründet die Hölle ganz;
 Sehnsucht nach Gut ist Schmerz, größser, des Guts Erlangung größserer.
 Wessen Begier am Gut haftet, dem ist Trennung gewalt'ges Leid.
 Kein Mittel kann ich wahrnehmen, das mich zöge aus meiner Noth,
 Welches der Gattin, Sohn, Tochter und mir Rettung gewährete. —
 Vormals sprach ich zu dir, Theure, du weißt es, edle Priesterin!
 „Wo Glück weilet, dahin gehn wir!“ du aber wolltest hören nicht: 20
 „Hier geboren erwuchs hier ich, und hier wohnt mein Vater auch!“
 Gabst du zur Antwort, Sinnlose, als ich oftmals dich flehete.
 Dein alter Vater, auf ging er zum Himmel, bald die Mutter dann,
 Und die Verwandten auch sämtlich; was freut dich hier zu wohnen nun?
 Zärtlich liebend die Blutsfreunde, auf mein Zureden hörend nicht,
 Traf dich der Tod der Blutsfreunde, der mir selber gar schmerzlich war.
 Nun ist mein eigner Tod nahe, denn ich könnte ja keineswegs
 Eines der Meinen aufopfern, lebend selbst, wie ein Bösewicht.
 Dich, die rechtlich gesinnt, Fromme, stets der Mutter vergleichbar mir,

Die von den Göttern als Freundin mir Beschied'ne, mein höchstes Gut, 25
 Welche die Eltern einst gaben als Gefährtin des Hauses mir,
 Die nach Sitt' ich gewählt habe und geehlicht der Schrift gemäß,
 Die edele und sittsame, meiner Kinder Gebärerin:
 Dich kann um eignen Seins Fristung, die Gute, die kein Leid gethan,
 Ich dem Tode nicht preis geben, mein ergebenes, treues Weib.
 Doch wie kann ich den Sohn lassen, ihm entsagen, der noch ein Kind,
 In der Jugend ihn aufopfern, noch entblößt von des Kinnes Flaum? —
 Sie, die Brahma, der Hochgeist'ge, für den Gatten gebildet hat,
 Durch welche mir und Vorahnen die töchterliche Welt zu Theil,
 Die ich selber gezeugt habe, die Jungfrau, könnt' ich lassen sie? —
 Ein'ge glauben: den Sohn liebet mehr der Vater mit Zärtlichkeit, 30
 „Er liebt die Tochter mehr,“ and're; ich aber liebe beide gleich.
 Sie, welche Welten trägt in sich, Nachkommen, ew'ge Wonne dann,
 Meine Tochter, die Sündreine, wie könnte ich entsagen ihr? —
 Wenn ich selber mich aufopf're, grämt mich der Gang zur and'ren Welt;
 Denn verlassen von mir können diese sämmtlich ja leben nicht.
 Eines von ihnen aufopfern, ist von Weisen als Schmach erkannt.
 In unendliche Noth sank ich, kann dem Unglück entrinnen nicht.
 O des Elendes! wo finde ich Zuflucht mit den Meinigen?
 Besser dafs wir gesamt sterben! denn zu leben ertrag' ich nicht. 35

Zweiter Gesang.

DIE BRAHMANIN.

Nicht mußt du also wehklagen, wie aus niedrigem Stande wer;
 Nicht zum Klagen ist's Zeit jetzo, dies ist dir kund, dem Kundigen.
 Unvermeidlich Geschick heischet, daß Menschen all dem Tode nahn;
 Was unvermeidlich ist aber, darum ziemt sich's zu klagen nicht.
 Gattin, Tochter und Sohn, all dies wünschet zu eignem Heil der Mann,
 Darum hemme den Gram weise; selber werde ich gehn dahin.
 Der Gattin höchste Pflicht ist es, eine ewige, auf der Welt,
 Daß sie das Leben aufopf're, wo es des Gatten Wohl erheischt.
 Solche vollbrachte That aber schaffet hier dir Befriedigung,
 Währt in der andren Welt ewig, und Ruhm bringt sie in dieser Welt. 5
 Sehr erhabene Pflicht ist es, die ich nun dir verkünden will,
 Dein Nutzen und dein Recht, beide findest gefördert du hierbei;
 Weßhalb ein Weib der Mann wünschet, dieses hast du durch mich erlangt:
 Tochter und einen Sohn nämlich; bezahlt habe ich meine Schuld.
 Zu ernähren die zwei Kinder und zu schützen vermagst ja du;
 Nicht im Stande bin ich aber sie zu nähren, zu schützen sie.
 Deiner Hülfe beraubt nämlich, meines Lebens und Gutes Herr!
 Wie erhalt' ich die zwei Kleinen, wie erhalte ich selber mich?
 Wittwe, deiner beraubt, schutzlos, mit Kindern, die erwachsen nicht,
 Kann ich Tochter und Sohn nähren und wandeln auf der Tugend Pfad? 10
 Wenn Selbstsücht'ge, Hochmüth'ge diese Tochter begehreten,
 Nicht geschreckt durch dein Ansehn, wie vermöcht' ich zu schützen sie?
 Wie Vögel mit Begier nahen der Saat, am Boden ausgestreut,
 So nahn Männer der Frau, welche ihres Gatten beraubet ist.

Wenn nun aber die Ruchlosen mich mit Bitten bestürmeten,
 Würd' ich im Pfade stehn können, dem von Guten gewünschten?
 Die Tochter, deines Stamms einz'ge, dieses Mägdlein von Sünden rein,
 Wie kann ich sie den Weg führen, den Vater, Ahnen wandelten?
 Kann ich Tugenden einflößen, erwünschte, diesem Kinde wohl,
 Dem schutzlosen, bedrängt allwärts, wie du's, Kenner der Pflicht, vermagst? 15
 Sich werden um die Hülflose, deine Tochter, Unwürdige,
 Mich nicht achtend, bemüht gierig, wie Sudra's um das Wort der Schrift.
 Und wenn ich selbst sie nicht gebe, deiner Tugenden eingedenk,
 Werden sie sie mit Macht rauben, wie Kraniche die Opferspeis.
 Sehe ich deinen Sohn aber entartet und nicht ähnlich dir,
 In Unwürdiges Macht ferner die Tochter, die ich dir gebar,
 Selber als Schmach der Welt wandelnd, daß ich mich selber kenne kaum,
 Stolzen Männern ein Spott nämlich, werd' ich sterben, ich zweifle nicht.
 Meiner beraubt die zwei Kinder, deiner Stütze entbehrend auch,
 Werden beide gewiß sterben, Fischen gleich, denen Wasser fehlt. 20
 Ganz unvermeidlich steht Dreien sicherer Untergang bevor,
 Wenn sie deiner verwaist werden, darum woll' uns verlassen nicht.
 Der Frauen höchstes Glück ist es, vor dem Gatten den hehren Gang
 Zu gehn; zu leben frommt Kindern, dies wissen Pflicht-erfahrene.
 Entsagen diesem Sohn kann ich, dieser Tochter entsagen auch,
 Meinen Verwandten entsagt' ich, deinethalber, dem Leben auch.
 Mehr als Opfer und Selbstzähmung, als Buß' und frommer Gaben viel
 Ist der Gattin Beruf Sorge für ihres Gatten Wohlergehn.
 Was ich jetzo zu thun denke, ist als heiligste Pflicht erkannt,
 Wunsch befördernd und Wohl fördernd, dein eignes und des Stammes Wohl. 25
 Kinder werden gewünscht, heißt es, Reichthum und liebe Freunde auch,
 Zur Rettung aus dem Unglücke, auch die Gattin zu gleichem Zweck.
 Das gesammte Geschlecht nämlich, des Geschlechtes Vermehrung auch
 Ist nicht dem einz'gen Selbst ähnlich; so bestimmen die Weisen ja.
 Lasse mich meiner Pflicht huld'gen und errette dich selbst durch mich.
 Gib mir Befehl, o Ehrwürd'ger! und erhalte die Kinder mein.

„Frauen müssen geschont werden,“ sagen die Kundigen der Pflicht;
 Die Riesen sind der Pflicht kundig, drum wird jener nicht tödten mich.
 Der Männer Tod ist ganz sicher, der Frauen Tod ist zweifelhaft,
 Darum mußt du, o Pflichtkund'ger! mich zu dem Riesen senden hin. 30
 Manche Freuden erlebt hab' ich, meinen Beruf hab' ich erfüllt,
 Habe Sprossen von dir ferner, darum schrecket mich nicht der Tod.
 Kinder gebar ich, alt bin ich, vom Wunsch zu dienen dir beseelt;
 Alles dieses im Geist prüfend, habe Entschliefsung ich gefafst. —
 Mich aufopfernd, o Ehrwürd'ger! findest du wohl ein andres Weib,
 Der Pflicht wirst du sodann wieder entgegen kommen, Edeler!
 Nicht ja ist es dem Mann Sünde mehre Frauen zu ehlichen,
 Grofse Sünde begehn Frauen, welche knüpfen den zweiten Bund.
 Dieses alles im Geist prüfe, die Sünd' auch, selbst dem Tod zu nahn,
 Errette schleunig dich selber, den Stamm, die beiden Kinder auch. 35

Diese Rede der Frau hörend, drückt der Gatte sie an die Brust,
 Thränen vergiefsend allmählich, mit der Gattin betrübet sehr.

Dritter Gesang.

Der Betrübeten Wort hörend, so beschaff'nes, in dem Gemach,
 Hub, umflossen von Gram, jetzo die Tochter diese Rede an:
 „Was grämt ihr euch so sehr also, heftig weinend, wie ganz verwaist?
 „Meine Red' auch vernehmt jetzo, alsdann mögt ihr gedulden euch.
 „Mir entsagt ihr mit Recht wahrlich, hierin waltet kein Zweifel ob.
 „Entsagt ihr der Entsagbaren, rett' ich Eine die Sämmtlichen.
 „Darum wünschet man Nachkommen, „mich retten sie“ so denket man,
 „Diese Zeit ist genaht eben; so rettet euch durch mein Bemühn!
 „Hier bereite der Sohn Sühnung, oder jenseits bereit' er sie,
 „Jeglichen Falls der Sohn sühnet, drum nennen Sohn die Weisen ihn. 5
 „Auch töchterliches Heil wünschen die Vorahnen zu jeder Zeit;
 „Dieses nun werde ich gründen, rettend vom Tod den Vater mein.
 „Der Bruder hier, ein Kind ist er; gehest du auf zu jener Welt,
 „Wird er gar bald zu Grund gehen, dieses ist zu bezweifeln nicht.
 „Gehet zum Himmel auf aber, gestorben, der nach mir gebor'n,
 „Schwindet der Ahnen Sühnopfer, dieses würde betrüben sie.
 „Vater- und mutterlos aber und des Bruders beraubet auch,
 „Schmerzlicheres als Schmerz fühlend, sterb' ich, hieran gewöhnet nicht.
 „Wenn du aber dich selbst rettetest, besteht Mutter und Bruder auch,
 „Und das ewige Sühnopfer wird bestehen, ohnfehlbar ist's. — 10
 „Der Sohn ist eignes Selbst, Freundin ist die Gattin, die Tochter Schmerz,
 „Befreie dich vom Schmerz also und geselle dem Rechte mich.
 „Eine Verwaiste, Hüfllose, Umherirrende hier und dort
 „Werde ich sein alsbald, Vater, wenn ich deiner beraubet bin.
 „Doch wenn ich dieses Stamms Rettung und Befreiung begründe nun,

„Fruchtbegabet sodann bin ich, nachdem gethan die schwere That.
 „Doch wenn du selbst dahin gehest, mich verlassend, Vortrefflichster!
 „Werd' ich in herbes Leid sinken; davor wolle bewahren mich!
 „Um mein Selbst, um des Stamms willen und um der Tugend willen auch,
 „Entsage der Entsagbaren und erhalte das Leben dir. 15
 „Ein unvermeidlich Thun also beschliesse ohne Zeitverlust!
 „Gibt es größeres Leid etwa, als daß, wenn du zum Himmel gehst,
 „Von Andren Speise wir betteln, umherirrend den Hunden gleich?
 „Doch wenn du selber Heil findest, errettet mit den Deinigen,
 „Werd' ich unsterblich sein gleichsam hienieden und von Freud' erfüllt.
 „Und die Götter und Ahnväter werden dessen sich freuen auch,
 „Wasserspende von dir habend, welche ihnen zum Heile dient.

Diese Klage, die vielfält'ge, vernehmend, weineten daselbst
 Vater, Mutter, betrübt beide, und es weinte die Tochter auch. 20
 Sehend diese gesamt weinen, fing das Söhnchen zu reden an,
 Die beiden Augen weit öffnend, lallt' es stotternd die Worte her:
 „Vater, nicht weine! nicht, Mutter! o meine Schwester, weine nicht!“
 Und mit lächelndem Mund ging es einzeln zu einem jeden hin,
 Dann einen Grashalm aufhebend, sprach es entzückt wiederum:
 „Hiermit will ich ihn todtschlagen, den Riesen, der die Menschen frisst.“

Obwohl bitterer Schmerz jene, die Hörenden, umfassen hielt,
 Erfüllte doch des Kinds Lallen mit unendlicher Freude sie.

Sundas und Upasundas.

Erster Gesang.

Höre von mir, o Sohn Kunti's, jene alte Geschichte nun,
Mit deinen Brüdern, ausführlich, wie sich solche ereignet hat:
Hiranjakasipus heissend, lebte ein mächt'ger Asuras,
Nikumbhas war ein Sproß dessen, kraftvoll, ein Fürst des Daitja-Stamms.
Dieser zeugete zwei Söhne voll Heldenmuth und Tapferkeit,
Sundas und Upasund heissend, furchtbar und grausam von Gemüth;
Doch waren Eines Sinns beide, stets vereinigt zu Einer That,
Von einander getrennt niemals, theilten Leid und Freude sie.
Mit einander vereint aßen und mit einander gingen sie,
Einer des andern Lust fördernd, Liebes sagend einander stets, 5
Einerlei Sinnes und Wandels, als wären beide eines nur.
Die Helden wuchsen auf also, zu Einer That entschlossene;
Zu erobern den Drei-Himmel, nahmen sie sich im Geiste vor.
Als sie Opfer vollbracht hatten, nahten Windhjas, dem Berge, sie
Und übeten daselbst Buße, die schrecklichste, sehr lange Zeit,
Hungernd, durstend, in Baumrinde gekleidet, mit verwirrtm Haar,
Die Glieder durch den Geist bänd'gend, nähreten sich vom Winde nur.
So ihr eigenes Fleisch opfernd, standen sie auf den Zehen da,
Die beiden Arme ausstreckend, dreheten sie die Augen nie. —
Aber durch dieser Buß' Allmacht gar lange Zeit durchglüheth so, 10
Entsendet Rauch der Berg Windhjas; wundervoll war es anzusehn.

Und die Götter ergriff Schrecken, als sie die strenge Buße sahn.
 Zu stören diese Selbstqualen suchten auf manche Weise sie,
 Durch Edelsteine anreizend und durch Frauen das Brüderpaar.
 Aber dem Vorsatz treu jene, unterbrachen die Buße nicht.
 Wieder schufen sodann Täuschung den* Großgeist'gen die Himmlischen:
 Schwestern, Mütter und Frau'n schienen und Verwandtschaft den Büßenden
 Geschreckt und verfolgt jetzo von bewaffnetem Riesen dort;
 Ihrer Geschmeid' und Haarlocken entblößt, ihres Gewands entblößt,
 Erhoben sie den Ruf alle: „Hülfe, Hülfe!“ so schriean sie. 15
 Aber dem Vorsatz treu jene, unterbrachen die Buße nicht.
 Da sie von Störung frei blieben und Besorgniß empfanden nicht,
 Verschwanden jene Frau'n wieder und die Wundererscheinung ganz.
 Aber der Welten Urvater nahte den großen Asura's,
 Um mit segnender Huld jetzo die beiden zu begnadigen.
 Sundas und Upasund aber, Brüder bewährter Tapferkeit,
 Als sie sahen den Urvater, falteten ihre Hände sie
 Und sprachen zu dem Herrn, Brahma, dem genaheten, also dann:
 „Wenn zufrieden der Urvater mit der Buße, die wir vollbracht,
 „Täuschungskund'ge, wehrkund'ge, starke, nach Wunsch gestaltete 20
 „Und unsterbliche auch sei'n wir, wenn du gnädig uns bist, o Herr!“

BRAHMA:

Nur Unsterbliche nicht, sonstig soll der Wunsch euch gewähret sein;
 Andres wählet und Tod'sweise, die Unsterblichen gleich euch stellt.
 „Herrschen wollen wir,“ so denkend, übtet Buße ihr, schreckliche;
 Euch wird aus diesem Grund eben Unsterblichkeit verliehen nicht.
 Zu erobern den Drei-Himmel, habt die Buße begonnen ihr,
 Darum, o Daitjastammsfürsten! thue ich euch den Willen nicht.

SUNDAS und UPASUNDAS:

Was da ist in den drei Welten, stehendes und bewegliches,
 Soll uns beiden nicht obsiegen, obsieg' einer dem andern nur. 25

URVATER:

Was ihr begehrt und sagt jetzo, dieses muß ich gewähren euch,
Und die genannte Tod'sweise soll euch beiden beschieden sein.

NARADAS:

Als gegeben der Urvater diesen Segen dem Brüderpaar
Und die Buße gehemmt also, ging er auf zu der Brahma-Welt.
Als den Segen erlangt hatten die zwei Fürsten des Daitja-Stamms,
Sämmtlichen Welten untödtbar, gingen zu ihrer Wohnung sie.
Ihrer Freunde Gesamt-Menge freuete ihrer Rückkehr sich,
Jene lösten die Haarflechte und gingen schöngelocket nun,
In vortrefflichem Schmuck prangend, in prachtvolles Gewand gehüllt, 30
Gaben Feste der Lust immer, aller Wünsche versehene;
Immer von Wonn' erfüllt waren die Schaaren ihrer Freunde nun.
„Gegessen und gezecht wacker! spendet! genießt der Liebe froh!
„Trinket, singet, und seid fröhlich!“ dies war der Ruf in jedem Haus.
Hier und dorten erscholl Jauchzen, frohes Klatschen der Händ' erklang,
Von Freude und von Lust trunken war die gesammte Daitja-Stadt. —
So in mancherlei Spiels Freude flossen jenen die Jahre hin,
Den Daitja's, die nach Wunsch ändern die Gestalt, wie ein einz'ger Tag.

Zweiter Gesang.

Als verflossen die Festtage, zu erobern des Indras Welt
 Versammelten ein Heer jene, welches beide befehligten.
 Von den Freunden beabschiedet, von den Räthen und Ältesten,
 Brachen sie auf zur Nachtstunde, als Heil kündete das Gestirn.
 Mit einem großen Kriegsheere, pflichtkundigen, bewaffneten,
 Mit Schwertern, Speeren, Streitkolben zogen die Daitja-Fürsten aus.
 Mit segensreichen Lobsprüchen, Sieg verkündend dem Heereszug,
 Gepriesen von den Luftgeistern gingen beide vergnügt voran.
 In die Luft sich emporschwingend, naheten sie voll Kampfbegier,
 Die Daitja's, die nach Wunsch wandeln, dem Wohnsitze der Himmlischen. 5
 Als die Götter dies wahrnahmen, jenes Segens des Herrn bewußt,
 Verließen sie den Drei-Himmel, naheten Brahma's hehrer Welt.
 Als erobert die Welt Indra's jene, tödten in Menge sie,
 Jakscha's, Rakschas und Luftwandler, beide mit hoher Macht begabt.
 Als besieget die zwei Helden der unterird'schen Schlangen Schaar,
 Besiegten sie am Meerstrande alle Stämme der Mletscha's nun.
 Zu besiegen bedacht waren die Gestrengen die Erde ganz,
 Versammelten die Kriegsschaaren, sprachen die scharfe Rede dann:
 „Durch Opfer steigern Fürst-Weisen und durch Spenden die Priester auch
 „Der Götter Glanz und Kraft immer und deren Seligkeit fortan. 10
 „Weil sie also gesinnt aber, sämmtlich Feinde der Asura's,
 „Darum laßt uns vereint jetzo sie tödten mit vereintem Muth.“
 Also sämmtlich sie anweisend an dem östlichen Strand des Meers,
 Den grausamen Beschluß fassend, gingen sie jeder Richtung nach.
 Wer ein Opfer vollbracht' irgend, Priester, welche verleiteten

Zum Opfer, tödten all jene, die zwei Helden, und gingen dann.
 Ihre Krieger, beherzt griffen nach den ewigen Flammen sie
 In den Hütten der Einsiedler, in das Wasser sie schleudernd hin.
 Wenn Verwünschungen ausstießen zornig die Bűfser, grofsen Geists,
 Blieben fruchtlos die Machtsprüche, durch des Segens Gewalt gehemmt. 15
 Als die Flűche nicht eindrangten, Pfeilen gleich gegen Felsenwand,
 Entsagten ihrer Selbstbänd'gung und entflohen die Priester schnell.
 Die in Bűfsung erreicht hatten das Ziel, Herrscher der Sinnlichkeit,
 Entflohn aus Furcht der zwei Brűder, Schlangen gleich vor des Adlers Wuth.
 Zerstört waren die Wohnsitze des Walds, Opfergeräthe auch;
 Verödet war die Welt sämmtlich, wie geschlagen vom Gott der Zeit.
 Als verschwunden die Fürstweisen, die andächtigen Priester auch,
 Übten Verheerung fort beide, die mordgierigen Asura's.
 Elephanten-Gestalt nehmend, grimmiger, in der Zeit der Brunst,
 Fűhrten sie in die Wildnisse Jama's Reich, des Zerstörers, ein; 20
 Bald in Löwengestalt wieder, Tiger bald und verschwunden bald,
 Schlugen durch manche List jene, wo sie fanden, der Seher Schaar.
 Ohne Opfer und Schriftlesung, ohne Priester und Könige,
 Ohne heilige Festtage war die Erde zu schauen jetzt;
 Von Weh erfüllt, vor Furcht bebend, ohne Verkauf und Kaufen auch,
 Ohne Spenden der Gottheiten, reiner Ehen entbehrend auch,
 Ohne Pflűger und Kuhhirten, zerfall'ner Städt' und Hűtten voll,
 Mit Knochen angefüllt, Schädeln, war die Erde gräßlich zu schaun;
 Und die Welt von Gestalt furchtbar, war schreckvoll anzusehen nun.
 Sterne, Planeten, Mond, Sonne, die Bewohner des Himmels auch
 Waren bestűrzt, die That sehend des Sundas und des Upasund. 25
 Als besieget die zwei Daitjas alle Lűnder durch Schreckens-That,
 Nach Kurukschetra dann gingen, ihrer Feinde befreiet, sie.

D r i t t e r G e s a n g .

Aber sämmtlich die Gott-Weisen, Siddha's, die hohen Rishi's auch,
 Waren von Sorg' erfüllt, sehend jene große Zerstörung nun.
 Jene Sieger des Zorns also, Sieger von Geist und Sinnlichkeit,
 Gingen jetzo zu Urvaters Pallast, aus Mitleid um die Welt.
 Hierauf sahn sie den Urvater, mit den Göttern, den sitzenden,
 Von Siddha's und von Brahm-Weisen aller Seiten umgeben ihn.
 Daselbst war Mahadew, Agnis und auch Wajus, der Winde Herr,
 Indras, Sonne und Mond ferner, die Beschauer des Brahma dann. 4
 Sunda's und Upasund's Thaten berichteten die Seher dort;
 Was und wie sie's gethan hatten, was sie für Tapferkeit bewährt, 7
 Dieses berichteten sie sämmtlich dem Urvater der Wesen all. 8^a
 Als vernommen der Urvater der Versammelten Rede nun, 9^b
 Einen Augenblick nach dacht' er über das, was zu machen sei.
 Tod beschließend der zwei Brüder, rief er den Wiswakarman her. 10
 Sehend genaht den Allbildner, gab er diesem Befehl sogleich:
 „Eine reizende Magd bilde,“ also sprach der Erhabene.
 Und den Urvater anbetend, dessen Rede beherzigend,
 Bildet' ein himmlisch Weib jener, wohl erwägend im Geist die That.
 Was es gibt in den drei Welten, stehendes und bewegliches,
 Vereinigte zu schau'n würd'ges der Allbildende hier und dort.
 Tausendweise gepaart zierten Edelsteine den Körper ihr,
 Solch ein Edelsteinbildniß schuf er, himmlischgestaltetes.
 Jener mit großer Mühwaltung vom Allbildner gebildeten
 War von Frauen der drei Welten keine an Schönheit vergleichbar wohl. 15
 Nicht ein Theilchen des Leibs gab es, so vollendet war die Gestalt,
 Wo nicht gerne der Blick weilte der Bewohner des Himmels dort.
 Schön wie Sri von Gestalt war sie, wunscherregender Reize voll,

Aller Wesen Verstand raubend und die Augen der Wesen all. 17
 Diese redete, anbetend, Hände faltend, zu Brahma so:
 „Was ist es für Geschäft, Herrscher, weshalb ich jetzt gebildet ward?“ 19

DER URVATER:

Geh' und wecke, o Glücksel'ge, in Sundas und in Upasund,
 Durch der holden Gestalt Anmuth, der Liebe heftige Begier! 20
 Dafs durch deiner Gestalt Anblick und der Schöne Vollkommenheit
 Die beiden sich entzwein mögen mit einander, das mache du!
 „Ich thu's,“ so gab sie Zusage dem Urvater, anbetend ihn;
 Rechts umwandelte dann jene die versammelten Götter dort.
 Ostwärts gekehret safs Wischnus, gegen Süden safs Mahadew,
 Nordwärts die unt'ren Gottheiten, und allwärts safsen Rischis da.
 Indem jene im Umkreise rechts umwandelte jene so,
 Sahen Indras, der Gott-König, und Siwas stets entgegen ihr.
 Als zur Seite sie ging, wurde dem sehr zu schaun begierigen,
 Siwa'n, lotos-geaugt jetzo erzeugt ein südlich Angesicht. 25
 Als sie westlich dahin schwebte, entstand ein westlich Antlitz ihm,
 Als sie nördlich sich dann drehte, ward ihm ein nördlich Angesicht.
 Tausend Augen bekam Indras, rückwärts, seitwärts und vorn vertheilt,
 Rothwinkelig und groß alle, zu allen Seiten, hier und da.
 So wurde vier-geantlitzet Mahadewas vor alter Zeit,
 So auch tausend-geaugt Indras, der Erleger des Balas dort.
 Die versammelten Gott-Schaaren, die erhabenen Rischis all,
 Drehten dahin die Antlitze, allwo kreiste Tilottama.
 Geheftet war der Blick einzig am schönen Leib der Apsaras,
 Der versammelten Hochgeist'gen, nur des Urvaters Brahma nicht. 30
 Als sie zur Erde ging, dachten Götter und hohe Rischis all:
 „Gethan ist das Geschäft jetzo!“ ob der Schöne Vollkommenheit.
 Als Tilottama weg eilte, entliefs der Welten Herr sodann
 Die versammelten Gottheiten sämmtlich, so wie der Rischis Schaar.

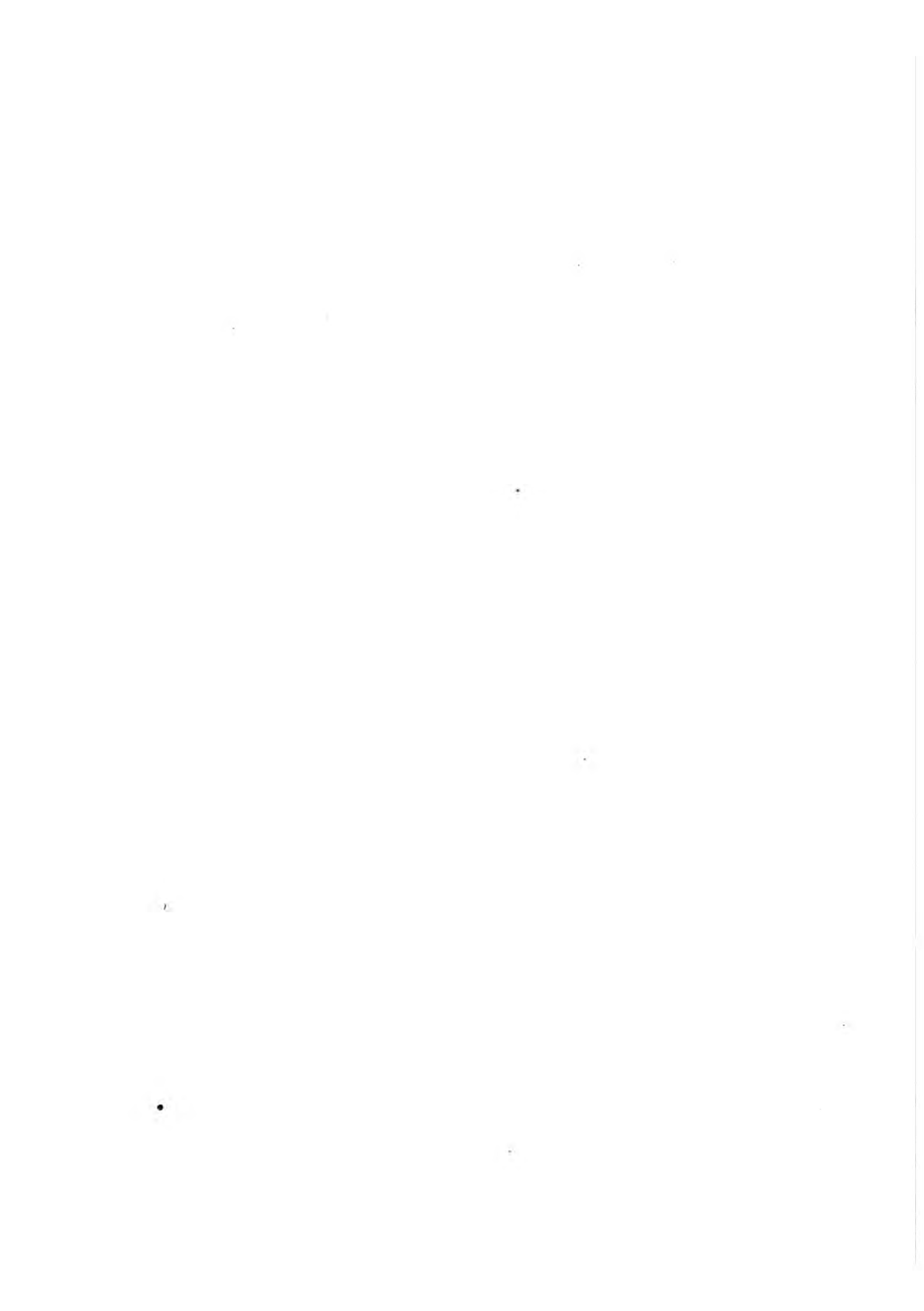
Vierter Gesang.

Als die Erde besiegt hatten die zwei Daitja's, von Noth befreit,
 Als sie geschreckt den Drei-Himmel, glaubten sie ihr Geschäft vollbracht.
 Göttern, Gandharwen, den Jakscha's, den Schlangen, Fürsten und Riesen auch
 Hatten sämmtliche Kleinode sie geraubt, höchst erfreut darob.
 Als sie niemanden mehr fanden, der im Kampfe zu stehn bereit,
 Ohne Geschäft anjetzt beide, freuten sie sich, den Göttern gleich.
 An Frauen, süßem Gedüft, Kränzen, an vortrefflichen Speisen auch,
 Getränken mancher Art, schmackhaft, fanden großes Entzücken sie.
 In Gehölzen und Lustgärten, auf den Bergen, in Wäldern auch,
 In Gegenden voll Reiz wandelnd, lebten sie wie Unsterbliche. — 5
 Einstmals, auf Windhja's Bergrücken, wo glatt und eben das Gestein,
 Wo Bäum' in schöner Blüth' prangten, überliefen sie sich der Lust.
 Prächt'ge Sitze gebracht waren dahin, herrliche, himmlische,
 Worauf vergnügt sich hinsetzten beide, von Frau'n umgebene.
 Mit Musik und im Tanz nahte dort den Daitja's der Frauen Schaar,
 Mit Gesang und mit Lobpreisung kamen in Wonne sie herbei.
 Aber Tilottama jetzo, Blumen sammelnd im Walde dort,
 Verführerischen Schmuck tragend, mit einem einz'gen rothen Kleid,
 Karnikara's, an Stromufern entsprossene, sich sammelnd nun,
 Langsam, langsam zum Ort kam sie, wo sie saßen, die Asura's. 10
 Berauscht von edlem Trank beide, glüheten ihre Augen roth.
 Als sie sahen die Schönhüft'ge, überwältigte Staunen sie.
 Von ihren Sitzen aufspringend, eilten sie hin, wo jene stand.
 Von Liebe ganz berauscht beide, warben beide zugleich um sie;
 Bei der Rechten ergriff Sundas die schöngeaugte Apsaras,

Und bei der linken Hand faßte Upasundas Tilottama'n.
 Von dem Segen berauscht beide, wie von der ungeheuren Kraft,
 Im Rausche ihres Reichthumes, so wie im Rausche des Getränks,
 Von all' diesem berauscht beide, furcheten ihre Brauen sie,
 Vom Rausch der Lieb' übermannt beide, sprachen so zu einander sie:
 „Meine Gattin und dir Schwäg'rin,“ so sprach Sundas zum Bruder dort, 15
 „Meine Gattin und dir Schwäg'rin,“ also sprach Upasundas auch.
 „Nicht die deine, die mein' ist sie,“ hierbei wurden sie wild ergrimmt;
 Berauscht von ihrer Gestalt Anmuth, aller Freundschaft vergessende,
 Ergriffen ihre Streitkolben, zwei furchtbare, um jene sie.
 Als geschwungen die Streitkolben, von der Liebe zu ihr betäubt,
 „Ich zuerst, ich zuerst“ sprechend, tödtet einer den andren so.
 Getroffen von den Streitkolben, stürzten sie hin, die Schrecklichen,
 Blutumflossen, wie zwei Sonnen, die vom Himmel gefallen sind.
 Geschreckt flohen die Frau'n jetzo und die Schaaren der Daitja's auch,
 Sich zu der Hölle all flüchtend, von Bestürzung und Furcht erfüllt. 20
 Aber der Welten Urvater, mit Göttern, hohen Rischis auch,
 Kam er herbei, der Reingeist'ge, um zu ehren Tilottama'n,
 Einen Segen ihr zusagend, der Urvater, erhaben er.
 Es wählete die Glanz-Welten, die leuchtenden, Tilottama.
 Da sprach gnädig der Urvater zu ihr mit schönen Brauen dort:
 „Sonnumwandelte Welträume wirst du bewandeln, Herrliche!
 „Ob deines Glanzes wird keiner dich recht zu schaun vermögend sein.“

Als den Segen verliehn hatte der Urvater der Welten all,
 Gab er Indra'n den Drei-Himmel und ging auf zu der Brahma-Welt. 25

Anmerkungen

zu

ARDSCHUNA'S HIMMELREISE

und anderen Episoden

des

MAHA-BHARATA.

Arguna's Himmelreise.

(Indralókābigamanam: Maḥāb. III, 1714 ff.)

Gesang I.

Ślōka 1—10. — 1^b. Calc. °ratam prati. — 3^a. Schol. pātayan dvidā kurvan. — Die wörtliche Uebersetzung von śl. 4—7, welche in der metrischen Uebersetzung ausgelassen sind, ist folgende: „Schwerter, furchtbare Speere und Streitkolben schrecklichen Ansehens und himmlische Macht habende Wurfspieße und Blitze großen Glanzes waren daselbst (auf dem Wagen) und ebenso Donnerkeile, Discus-verbundene, fliegende Bälle, Wind-erregende, mit Windstößen verbundene und den Schall einer großen Wolke habende. Daselbst waren Schlangen großen Körpers, flammenden Antlitzes, sehr schreckliche, ferner gehäufte Edelsteine, der Spitze einer weißen Wolke ähnlich. — 5^a. Calc. cāi 'va für tatra. Ferner lesen für hulā guḍāh der Pariser Handschrift die mit Nilakaṇṭha's Scholien versehenen Handschriften und die Calc. ed. tulāguḍāh und dies wird vom Schol. erklärt durch bāṇḍagōlakāh Gefäßsbälle. — 7^a. Calc. daśavāgi°. 7^b. Schol. nētramusaṅ dr̥ṣṭicōram. — 9^a. lies: taptahēma°.

Ślōka 10—20. — 14. Calc. ārōḥa tvam. — 16^b. lies: dāivatāir. — 17^b. Calc. ēva ēa.

Ślōka 20—30. — 20^a. Schol. āplutaḥ snātaḥ. — 22^a. Calc. puṇyasīlānām. 22^b. lies: svargamārgā°. — 24^a. lies: tīrtavan. — 25^a. lies: nadyaḥ. — 26. Die erste Hälfte dieses śl. fehlt in der Pariser Handschrift und ist auch in der Uebersetzung aus Versehen ausgelassen; der Sinn ist: „und sehr wohlriechende Früchte sind gegessen worden (von mir) hier und da (überall).“ — 27^b. Calc. naga. — 28^a. lies: tavāṅkē. Schol. lalitaṅ krīḍitam.

Ślōka 30—40. — 30^a. Calc. dyōtayann und dem entsprechend die Formen in 32. 33. — 31^b. Calc. ḍarmacāriṇām. — 34^a. lies: sumahānty.

Schol. *viprakṣṭatvāt dūratvāt sumahānty api tanūni sūksmāṇi drśyantē*. — 34^b. Calc. *prabāsvanti*. — 35^a. Schol. *dīśnyēsu stānēsu*. — 36^a. Calc. *gītaṅ svargaṅ*. — 37^b. Schol. *lōkān ātmaprabān ātmanā sūryādivat prabānti tān ātmaprabān*. — 39^b. *vijayinaṅ*, so die Pariser Handschrift. Die mit Nīlakaṇṭha's Scholien versehenen (und die Calc. ed.) haben *vāijayinaṅ*. Der Commentar erwähnt die Verschiedenheit der Lesarten.

Ślōka 40 ff. — 40^a. lies: *kāūlāsam*. — 41^b. Calc. *atīcakrāma*. — In der Schlufszeile lies *itīndra*^o und so durchgehends.

Gesang II.

Ślōka 1—10. — 1^a. Calc. *sa dadarśa*. 1^b. Calc. *sarvartukusumāiḥ*. — 3^a. *vanāṅ divyam*. — 4^b. lies: ^o*muḥkāiḥ*. — 6^a. Calc. *draṣṭuṅ śakyāḥ*. — 7^a. Calc. ^o*ninādītam*. — 8^b. Calc. *tadā*.

Ślōka 10—20. — 14^b. Calc. *ḥāḥāḥūḥū*. — 15^b. Calc. *dēvarāgaṅ śatakratum arindamaḥ*. — 16^b. Calc. *dēvēsam*. — 18^b. Calc. ^o*sāmasamḥavāiḥ*.

Ślōka 20—30. — 20^a. Calc. ^o*sēvitē*. — 21^b. Schol. *praśrayāvanataṅ vinayēna prahvībūtam*. — 22^b. Calc. *aḍyakraṃad*. — 24^a. Calc. *pramārgyamānaḥ*. 24^b. lies: *gyāśarakśēpakāḥināu*. — 25^b. tilge *ḥi* und lies: ^o*ānāiḥ*. — 26^a. Calc. *prēksyamānaḥ*. — 28. Der Schol. erklärt in a. *sāmnā*² durch *prītyā*, *valgunā* durch *ramyēna*, in b. *gīta* durch *āmantrōparigāna*, *sāman* durch *mantrōparigāna*.

Ślōka 31^a. Calc. *tatra sahasraśaḥ*.

Gesang III.

Ślōka 1—10. — 4^a. Calc. *astrāṅca duḥsaḥam*. 4^b. lies: ^o*lakṣaṅāḥ*. — 6^a. Calc. *kṛtāstraṅ*. — 7^a. Calc. ^o*vihitaṅ*.

Ślōka 10^a. Calc. *upāgamyā*. 10^b. Calc. *nṛtyaṅ*.

Gesang IV.

Ślōka 1—10. — 3^a. Calc. *vidyayā*. 3^b. Calc. ^o*visāradāḥ*. — 9^a. lies ^o*ākṛyāna*^o. Calc. *sāṅgōpanīśadān*.

Ślōka 10 ff. — 10^a. Der Schol. erklärt *brahmacārya* durch *upastanigraha*, *prasavāir dvē mātuh kulē dvē pituh tāsī caturbīh*, *vayasā* durch *yāvanēna*. — 11^a Calc. °*lakṣyaḥ*. — 13^a Calc. °*varunōpamaḥ*. 13^b. Der Schol. erklärt *svargaṣalam* durch *tvatsāṅgam*. — 14^b. Calc. *tad ēvaṅ*. — 15^b. Calc. *prītyā*. 16^a. Calc. *satyō* für *sarvō*. 16^b. Calc. *taṅ śrutvā 'vyatayam punsō vṛṇuyān kim ato 'rḡṇam*. In der Anmerkung der ersten Auflage wird vorgeschlagen *vṛṇuyān kim ṛtē 'rḡṇam* zu lesen und zu übersetzen: welche ganze Beschreibung von dessen Tugenden mir gemacht worden von dir, diese gehört habend vorhin, die erspriessliche, was kann ich aufser Argunas wählen.

Gesang V.

Ślōka 1—10. — 2—4. Die Construction ist etwas verwickelt und gezwungen, würde aber natürlicher werden, wenn man den zweiten Vers des dritten Ślōka seine Stelle mit dem folgenden Verse vertauschen liesse. In jedem Falle muſs man in dieser Ordnung übersetzen: „Mit reizendem Badeschmuck und wohlriechenden, sehr glänzenden Blumenkränzen, durch D'anaṅgaya's Gestalt mit ganz durchbohrtem Herzen von Manmafa-geschleuderten Pfeilen, die von Manmafa angetriebene (Urvaśī), die wohlgesinnte, mit Geist, Entschliesung und Gemüth keinen anderen Gedanken habende, wie belustigend (um zu belustigen) auf einem mit himmlischer Ausbreitung ausgebreiteten, groſsen, vortrefflichen Bette den zum Entzücken gekommenen P'ālgunas.“ — Die Calc. ed. liest in 3^a *pradīpitā*, in 4^a *svacittā*°, in 4^b *ramaty ēnaṅ hi*. — 6^a lies: °*kuñcīta*°. — 7^b. Schol. *āhvayantī 'va spardḍayā ēhi yudḡāvahē iti vadantī 'va*. — 9^a. Calc. *nāmyamānā*. 9^b. Calc. *sōbinā*.

Ślōka 10—20. — 10^b. Calc. °*būsitam*. — 11^a lies: °*vyāgāta*°. — 11^b—15. In der Uebersetzung ist hier mehreres ausgelassen und abgekürzt; die wörtliche Auslegung ist folgende: „Ein feines Gewand tragend glänzten die Hüften in Schönheit. Die beiden Füſse mit verborgenen Knöcheln, mit rothen, langen Zehen, wie einer Schildkröte Rücken gewölbt, mit Schellen (geziert), glänzten. Mit ein wenig Sidūtrank, mit Heiterkeit

und mit Berausung und mit mannigfaltigen Tändeleien war sie sehr würdig gesehen zu werden von Siddha's, Cârana's und Gandârva's, sie, die gehende, die tändelnde, in dem viele Wunder enthaltenden Himmel (war sie) von der reizendsten Gestalt, mit einem sehr feinen Oberkleide, wolkenfarbigem, glänzendem gehend wie am Himmel ein Wolken-verhüllter Mondesstreif.“ — 11^b. Calc. *niravadyavat*. — 12^a. lies: *gûḍa*^o. — 13^a. Calc. *tuṣṭâ 'ta*. — 14^b. Calc. *darśanîya*^o. — 17^b. Calc. *śubalôcanâ*. — 18^b. lies: *pratyudgaççata*. — 19^b. Calc. *tadâ 'bivadanañ*.

Ślôka 20—30. — 20^a. Calc. *abivâdê*. — 22^b. Calc. *tê 'hañ sampravakṣyâmi*. — 23^b. lies: *tavâ 'gamanatô*. — 26^b. Calc. *agnisômârkavarśmasu*. — 27^a. lies: *vinâsu*. — 28^b. Calc. *tatra drṣṭavân*. — 29^b. lies: *gatâh*.

Ślôka 30—40. — 30^a. Calc. *visiṣṭâh svagrhañ*. — 33^b. Calc. *êva*. — 38^b. Calc. *tvam api*. — 39^b. Calc. *kâraṇapûrvañ*.

Ślôka 40—50. — 41^a. Calc. *dyâatum*. 41^b. Calc. *gurutarâ* und ^o*vardinî*. — 42^a. Calc. *anâvrtâçca*. — 44^a. Calc. *visargâyatum*. — 48^b. Calc. *brukuṣivaktrâ*.

Ślôka 50—60. — 52^a. lies: *tvaramâṇas*. Calc. *çitrasênâ arindamañ*. 52^b. Calc. *yatâ tatâ*. 52^c. Calc. *çitrasênâya*. — 53^a. Calc. *tatra çâi 'vañ*. — 55^a. Calc. *tvayâ putrêṇa sattama*. — 56^a. *yat tu dattavatî*. — 57^a. *ba-vadbîr*. 57^b. *tañ tatra*.

Ślôka 62^b. Calc. *vyapagatamadadambarâgadóśâs tridivagatâ 'biramanti*.

Hidimba's Tod.

(Mahâb. I, 5874.)

(Hierzu lag aufser den Anmerkungen zur ersten Auflage noch ein später veranstalteter Abdruck des Textes in lateinischer Transcription vor mit dem Titel: ||hidimbabada'ah|| [Hidimba's Tod]. Aus dem Mahâbârata. Berlin, Akademische Buchdruckerei 1863. 8°.)

Gesang I.

Die wörtliche Uebersetzung von Ślôka 1—21, welche metrisch nicht übertragen sind, lautet:

„Die Pāṇḍava's aber, herausgegangen aus der Stadt Vāraṇāvata, zum Flusse Gaṅgā gelangt, sechs mit ihrer Mutter, die große Stärke besitzenden, durch die Schnelligkeit der Hände der Diener und des Flusses Strom-Wasser und günstigen Wind gelangten sie schnell zum jenseitigen Ufer. Hierauf, nachdem sie das Schiff verlassen hatten, gingen sie südwärts, indem sie bei Nacht den Weg erkannten, den durch der Sterne Schaar erleuchteten. Strebend kamen sie, o König, zu einem unwegsamem Walde. Hierauf sprachen, ermüdet, von Durst geplagt, vor Schlaf blind, die Pāṇḍu-Söhne wiederum zu dem mit großem Heldenmuth begabten B'îmasênas diese Rede: „Was gibt es wehvolleres als dies, daß wir in dem unwegsamem Walde die Weltgenden nicht erkennen und auch zu gehen nicht im Stande sind und nicht wissen, ob jener sündhafte Purôcanas verbrannt ist. Wie mögen wir befreit werden von dieser Furcht, unentdeckt? Wiederum nimm uns auf und so gehe, o B'âratas! Denn von uns bist du allein stark, so wie der Gott des Windes.“ So angeredet vom Gerechtigkeits-König, B'îmasênas, der Starke, aufgenommen habend Kuntî und die Brüder, ging er schnell, der Starke. Durch diesen Schreitenden wurde der durch der Schenkel Schnelligkeit bewegte, mit Bäumen und Aesten versehene Wald wie umgewendet. Ein Wind der Schenkel desselben erhob sich, wie beim Nahen der Monate Śuci und Śukra. Umgerissener rankender Pflanzen und Bäume voll machte er den Weg, der Starke. Aufgewachsenen, blühenden, mit Früchten versehenen Bäumen ähnliche Stauden, an seinem Wege entsprossene, beschädigend, ging er, er, wie ein erzürnter, ergrimmt, im Walde große Bäume brechender, starker, sechzigjähriger Elefanten-König, dem an drei Stellen Saft entfließt. Durch die Schnelligkeit dieses gehenden, Garuḍa's und Windes Schnelle besitzenden B'îmas entstand Betäubung gleichsam der Pāṇḍu-Söhne. Nach mehrmaligem Uebersetzen des Fernuferigen (Ganges), durch der Hände Schwimmen, schmiegteten sie sich dem im Wege gehenden an, aus Furcht vor D'ṛtarâṣṭra's Sohn, damals. Und mit Beschwerde trug er die Mutter, die sehr zarte, die ruhmvolle, auf dem Rücken, an Ufern und unebenen Stellen. Und er kam zu einer Waldgend, die an Wurzeln,

Früchten und Wasser arm, durch furchtbare Vögel und Wild schrecklich, am Abende, o Fürst der B'arata's. Eine schreckliche Dämmerung entstand, grauenvoll für Wild und Vögel, finster waren alle Weltgegenden bei unzeitlichen Winden. Vor gefallenem Laub und Früchten, o König, vor vielen Sträuchen, Stauden und Bäumen, vor mannigfaltigen, meistens gebrochenen, gebogenen, überhäuften Bäumen und von Müdigkeit und Durst geplagt, konnten sie, die Abkömmlinge Kuru's, nicht gehen damals und wegen des vermehrten Schlafes. Sie traten ein sämtlich in einen unfreundlichen, großen Wald.“

Ślōka 1—10. — 1^a Calc. *nirgatya*. — 2^a Calc. *srôtōgavēna*. — 7^a Calc. *katañ tu*.

Ślōka 10—20. — 10^b Calc. *vavāu*. — 11^a Schol. *āvarḡitalatāvṛkṣāñ samīkṛtāḥ latāḥ vṛkṣāsāca yasmin*. 11^b Calc. *sa grḥṇan*. — 12^b lies: *bañjan*. — 13^a Schol. *trihpraśrutamadaḥ triṣu gaṇḍakarnamūlaguhyadésēsu praśrutō madō yasya | śuśmī tēgasvī |*. 13^b Calc. *tārksya*^o. — 14^b Schol. *dūrapārañ gaṅgāpravāḥam | būjaplavāḥ būjābyām plavanāḥ |*. — 15^a Calc. *pati prač'annam*. — 17^a Calc. *°mṛgañ gōrañ*. — 18^a Schol. *anārtavāḥ utpātarūpāḥ |*.

Ślōka 20—30. — 23^a lies: *gamanāyō*^o. — 24^b Calc. *baratarśabaḥ*. — 25^b lies: *ruvanti*. — 28^a Calc. *artē ca*. Hinter diesem Halbverse folgen in der Calc. ed. noch zwei Ślōka's, deren erster in den späteren Textabdruck aufgenommen worden ist: *uttarīyēna pānīyam anayāmāsa bārata | gavyūtīmātrād āgatyā tvaritō mātaram prati | śōkaduhkaparītātmā nīśāśvāsōragō yatā | sa sūptām mātarañ drṣṭvā brātṛñśca vasudātālē |*. — 29^a für *tu* lies: *hi*.

Ślōka 30—40. — 30^a Calc. *parārddēsu*. — 31^a Calc. *°sañgāvamardinaḥ*. 31^b Calc. *kuntirājā*^o. — 32 und 34 sind in der metrischen Uebersetzung übergangen und bedeuten wörtlich: „Viçitravīrya's Schnur, des großgeistigen Pāṇḍus Gattin, ferner auch unsere Erzeugerin, wie der Leib eines weissen Lotos glänzend.“ — „Die von D'armas und Indras und Vātas diese Söhne geboren hat, diese schläft ermüdet auf dem Boden, die in Palästen zu schlafen geeignete. — 35^a Calc. *kiñ nu*. — 36^a Calc. *darmanityō*. — 37^b Calc. *nu kim*. — 38^a Calc. *yāv imāu*.

Ślōka 40—50. — 40^b. Wörtlich: „Der Āitya ist verwandtschaftslos, verehrungswürdig, hochgeehrt.“ — 46^b. *sakarṇānuḡasāubalam* mit Karṇas, den Nachgeborenen und Saubalas (Śakunis, dem Sohne des Subalas). Calc. hat *nanv adya*. — 47^b. Calc. *kiṇ nu*. Calc. *yat tē na* (diese Lesart wird auch in der Anm. der ersten Auflage zu dieser Stelle vorgeschlagen, in dem späteren Abdruck aber steht wieder *yat tēna*). 49^a. Calc. *karēṇa niṣpiṣya*.

Ślōka 50 ff. — 51^a. Calc. *nā 'tidurēṇa*. Calc. *asmād dī lakṣayē*. 51^b. lies: *ḡāgartavyē*.

Gesang II.

Ślōka 1—20. — 1^a. lies *hiḍimbō* und so durchgehends mit *d*. — 4^a. Calc. *mahāvṛkṣagala*^o. — 7^b. fehlt in ed. Calc. — 9^b. und 10^a. Wörtlich: „Die acht Zähne mit scharfen Spitzen, deren Andrang schwer zu ertragen ist, werde ich nach langer Zeit in die Körper eintauchen, in das ersehnte Fleisch. — 11^a. lies: *pēnilaṇ ruḍīram baḡu*. 11^b. Calc. *tv étē*. — 17^a. Calc. *sā gatvā*. 17^b. für *tu* lies *ēa*.

Ślōka 20—30. — 20^a. Calc. *brātur vacō*. Schol. *krūrōpasaniḡitaṇ hiṇsāyuktam* |. 20^b. Calc. *'tibalavān*. — 21^a. Calc. *muḡūrtam ēva*. — 23^a. Calc. *laḡḡamāné 'va lalanā*. — 24^a. Calc. *kaścā 'si*.

Ślōka 30 ff. — 32^a. Calc. *ḡyēṣaṇ sukasuptān kataṇ tv imān*. — 33^b. lies: *madvidāḡ*.

Gesang III.

Ślōka 1—10. — 2^b. Schol. *mēḡasaṇḡātavarśmā atikṛṣṇasarīrah* |. — 6^b. Calc. *vō viḡāyasā*. — 7^a. Calc. *pṛtusūsrōṇi*. 7^b. Calc. *pṛēksantyaṣ*. — 9^b. Calc. *saṇḡataṇ*.

Ślōka 10—21. — 11^b. Wörtlich: „Gesehene Uebermacht habend, durch mich, ist der Rākśasas vor Menschen (d. h. ich habe gesehen, daß der Rākśasas stärker ist als die Menschen). — 13^a. lies: *avēkṣamāṇas*. — 16^a. lies: *ḡaḡinyāḡ*. — 21^a. Calc. *samprēkṣya*. — In der Schlufszeile lies *ṭṛtīyaḡ* und so durchgehends.

Gesang IV.

Ślōka 1—10. — 5^b. lies: *nāi 'śā 'parādīyati*. — 6^a. Calc. *nē 'mān*. — 7^b. Calc. *aḥam ēkō*. — 9^a. Calc. *śyēnā gōmāyavas*. — 9^b. Calc. *ḅuvi saṅhrīṣṭā*.

Ślōka 10—20. — 13^b. Calc. *kṛtvāi 'tat*. — 14^a. Calc. *yaścā 'py ātmānaṅ saparākramam*. — 15^b. Calc. *°vadam*.

Ślōka 20—30. — 22^a. Calc. *ōgasā*. — 23^a. Calc. *čakarśatus tadā*. 23^b. Calc. *iva ča*. — 24^a. lies: *nararśabāḅ*. — 27^b. lies: *čā 'gamaṅaṅ*. 28^a. Calc. *vanasya tvaṅ*.

Ślōka 30—40. — 31^a. Calc. *āgatā tv iḅa*. 31^b. Calc. *navahēmāṅgaṅ*. — 34^b. lies: *sarvāṅs*. — 35^b. lies: *balād itō*. Calc. *vyapanitō*. — 36^a. Calc. *mahāvēgau*. 36^b. Calc. *paśyāi 'tāu*. *ča nararāksasāu*.

Ślōka 40—50. — 41^a. lies: *kliśyamānaṅ*. für *tu* liest Calc. *ča*. 41^b. Calc. *uvācē 'daṅ vačāḅ*. — 44^b. lies: *°bāhvantaram*. — 47^b. Schol. *sāram balam arpaya nipātaya*. — 48^a. Calc. *rośāg gvalann*. — 49^b. Calc. *śatagaṅaṅ tadā*.

Ślōka 50 ff. — 50^a. Der Schol. erklärt *vrddā* durch *dīrḅatvaṅ gata*. 50^b. Calc. *ḅaviśyati*. — 51 fehlt in der Uebersetzung und den Pariser Handschriften und bedeutet wörtlich: Glück werde ich heute machen, daḅs, der Wald feindelos. Nicht wirst du wieder Menschen, getödtet habend essen, o Rāksāsas. — 54^b. lies: *paśumāram*. — 55^a. Calc. *vipulaṅ svanam*. 55^b. lies: *pūrayaṅs*. — 56^a. für *tam* liest Calc. *tu*. — 57^a. Calc. *saṅhrīṣṭās*. Nach 57^b. folgt in der Calc. ed. *āḅipūgya mahātmānam ḅimam ḅimaparākramam*. — 58^b. Calc. *na dūrē*. — 59^a. Calc. *tataḅ sarvē tatē 'ty uktvā mātrā saḅa*.

Des Brahmanen Wehklage.

(Maḅāḅ. I, 6109.)

Gesang I.

Ślōka 1—10. — 2^a. Calc. *puruśarśabāḅ*. 2^b. Calc. *tatrā 'stē*. — 4^a. Calc. *rōrūyamāṅaṅs*. — 5^a. Calc. *matyamānēna*. — 7^a. Calc. *kiṅ nv aham*. 7^b. Der

Schol. construiert: *gr̥hē sukāṃ uśitāḥ* die im Hause vergnügt wohnenden. — 8^a Schol. *kṛtaṅ na naśyati pratyupakāraṅ vinā nā 'vasīd iti śtāvān ēva puruṣō na tv anyāḥ* |. — 9^b bedeutet wörtlich: wenn ich darin (in diesem Leid) ihm Beistand leiste, so wird dieses ein Gegendienst sein.

Ślōka 10—20. — 11^a Calc. liest für *tu* : *ca*. — 12^b Calc. *buddāvatsē 'va*. — 13^b Calc. *dadarśā 'vanatānanam*. — 16^a Calc. *caī 'va*. 16^b Calc. *param anantakam*. — 19^b Calc. *prādravēyam*.

Ślōka 20—30. — 20^a Calc. *yatitam*. 20^b Calc. *kśēmaṅ yatas*. — 22^a Calc. *svargatō 'pi*. — 26^a Calc. *gārḥasta^o*. — 27^a für *mama* liest Calc. *api*. 27^c Calc. *sakśyāmi* und ebenso im folgenden Verse.

Ślōka 30 ff. — 33^b Calc. *budāih*. — 35^b Calc. liest für *tu* : *ca*.

Gesang II.

Ślōka 1—10. — 1^b Schol. *vāidyasya vidyāvataḥ*. — 2^b Calc. *avaśyambhā^o*. — 3^b Calc. *subudd'yā* und *ca* für *vāi*. 5^a Calc. *tavā 'pī 'dan*. Der Schol. nimmt *tatra* hier in dem Sinne: deswegen, d. h. des Wohles des Gatten wegen: *ḅartṛḥitanimittam*. — 7^b Calc. *kṛtā 'ham anṛṇā tvayā*. — 8^a Calc. *ca 'pi*.

Ślōka 10—20. — 16^b Calc. *vēdasrutīṅ yatā*. — 17^a Calc. *upavṛṇhitām*. 17^b *ḥarēyus tē*.

Ślōka 20—30. — 22^b Calc. *saputrāṅām*. — 26^b *ca 'pi*. Hinter 26 folgen in Calc. folgende zwei Ślōka's: *āpadartē ḍananā rakśéd dārān rakśéd ḍanāir api | ātmānanā satataṅ rakśéd dārāir api ḍanāir api || dṛṣṭādṛṣṭapālārtān ḥi ḅāryā putrō ḍananā gr̥ham | sarvam ētad vidātavyam budānām ēśa niścayāḥ*. — 27^a Calc. *°varddāna*. 27^b Calc. *budānām*. Der Schol. erklärt *ātmanā samaṅ sarvaṅ nē 'ti | buddānām ēśa niścayāḥ*. — 29^a Calc. *abadyāṅ striyam*.

Ślōka 30 ff. — 30^a Calc. *nīsaṅśayam*. — 31^a Calc. *mahān*. — 34^a Calc. *°patnīkatā*.

Gesang III.

Ślōka 1—10. — 1^a. Calc. *atimātraṅ*. 1^b. Calc. *°paritāngī*. — 2^a. Calc. *rōrūyētām*. — 3^a. Calc. *parityāgyā*. — 4^b. Calc. *asminn*. Schol. *plavavat nāukayē'va mayā taraḍvaṅ dukhānadīm iti*. — 5^a. *prētya bārata*. — 6^a. Calc. *mayi nityam*. 6^b. Calc. *tat*. — 8^a. Calc. *tātē 'pi*. — 9^b. lies: *mriyēyam*.

Ślōka 10—20. — 10^a. lies: *nirmuktē*. — 11^a. Calc. *tu*. — 12^b. Calc. *krpaṇā sadā*. — 15^a. Schol. *prasavārtāṅ vaṅsārtam*. — 17^a. Calc. *nv atah*. 17^b. Calc. *°dāvēmaḥi*. — 18^b. Schol. *amṛtē 'va gīvantī 'va iḥa lōkē kīrtēḥ sattvāt*. — 19^a. lies *naḥ*. Calc. *itah pradānē*. Der Schol. erklärt: *asmin rāksasāḥārāya kanyādānē durdānatvāt*. Die wörtliche Uebersetzung des ganzen Ślōka ist: Alsdann werden wegen der Gabe die Götter und Ahnen — so ist von uns gehört — durch das von dir gespendete Wasser zum Wohle sein (sie werden glücklich, zufrieden sein).

Ślōka 20 ff. — 20^b. Calc. *prarurudus*. — 21^a. *sutas tadā*. — 22^a. lies *svasas*. Calc. *pitah krandā*. 22^b. Calc. *anusarpati*.

Sundas und Upasundas.

(Mahāb. I, 7619.)

Gesang I.

Ślōka 1—10. — 4^a. Calc. *°sammataū*. — 5^a. Calc. *gagmatuḥ*. — 6^a. Calc. *dvidāi 'vāi 'kō 'bavat kṛtaḥ* (lies: *dvidē 'vāi'*). — 7^b. Calc. *tāv ugraṅ*. — 8^a. Calc. *pūrvēṇa*. — 9^a. lies: *malōpa'*. 9^b. Calc. *gūḥvantāu* und *°diśītāu*.

Ślōka 10—20. — 10^a. Calc. *ḍṛtavratāu*. — 12^a. lies: *cakrirē*. — 14^a. Calc. *tayoścā 'tmaḡanas*. — 15^a. Calc. *brastābāraṇavāsasaḥ*. 15^b. Calc. *vi-ćukruśuḥ*. — 17^a. Calc. *būtañcā*. — 18^a. *°lōkahitah praḅuḥ*.

Ślōka 20—30. — 22^b. Schol. *yēnā 'maratulyatvam bāvēt tāḍṛṣaṅ vi-ḍānaṅ vṛṇītaṅ ḡnāpayatam* |. — 23^a. Calc. *abyudyataṅ tapaḥ*. Schol. *pra-ḅaviśyāvah prabutvam āiśvaryaṅ kariśyāvah* | *yatkāmō yad ārabēt tatsamāptāu*

tad éva labaté. — 26^a. Calc. *étañ.* — 27^a. Calc. *état tadá.* 27^b. Calc. *tapasas tâu éa.*

Ślōka 30 ff. — 30^a. Calc. *gaṭām.* — 31^a. Calc. *sārvakālikīm.* — 32^a. Calc. *nityam* für *éai 'va.* 32^b. Calc. *gīyatām pīyatāñ éé 'ti śabdaścā''śid.* — 33^a. Calc. *utkr̥ṣṭa*⁰. Schol. *talanāditañ karatalaḍvanibñ |.* — 34^b. Schol. *samāñ bahūni varśāñi |.*

Gesang II.

Ślōka 1—10. — 1^a. *lōkyākāñkṣiñāv.* — 2^a. Calc. *apy anuḡnātāu dāityāñ.* — 2^b. Calc. *prāstā*⁰. — 3^b. Calc. *varminyā.* — 5^a. Calc. *utplutya.* 5^b. Calc. *yuddā*⁰. — 7^a. Calc. *nirḡitya* und *tadā.*

Ślōka 10—20. — 10^a. lies: *dviḡātayah.* — 12^a. Calc. *pūrvatīré.* — 15^a. Calc. *yé.* 15^b. Calc. *nā 'krāmanta,* ebenso im folgenden Verse. — 16^b. Calc. *nīyamāñ sampari*⁰. — 17^a. lies: *pr̥tivyāñ.* — 18^a. Calc. *k̥r̥ṇa-kalaśasravāñ.* — 19^a. Calc. *tatō rāḡann adṛ*⁰. Der Schol. erklärt *adr̥ṣyat* durch *antarḡita.*

Ślōka 20 ff. — 23^b. Calc. *dāiva*⁰. — Nach 24 folgt in ed. Calc. der Halbvers: *nir̥ttapitr̥kāryañcā nirvaśat̥kārāmañgalam.* — 25^a. *éa* fehlt in ed. Calc. 25^b. Calc. *grahās tārā.*

Gesang III.

Ślōka 1—10. — 1^b. Calc. *tadā parām.* — 2^a. Calc. *'biḡagmur.* — 4^b. Calc. *pārameṣṭyās.* — 5^a. Calc. *vālikh*⁰. 5^b. Calc. *éai 'vá 'vi*⁰. — 7^a. lies: *śaśāñsiré.* Calc. *sarva éva.* 7^b. Calc. *yatāḡṛtañ yatācāi 'va.* — 8^a. Calc. *pitāmahé.*

Ślōka 10—20. — 10^a. *éa niścayam.* 10^b. *āḡvayat.* — 13^a. lies: *kin̥cid.* 13^b. Calc. *viśvavit.* — 16. Wörtlich: weil an dem Körper derselben nicht ein Theilchen war wegen der Vollkommenheit der Gestalt, wo nicht, hingewendet, der Blick haftete der Himmelsbewohner. Calc. liest in b. *nir̥kṣatām.* Der Schol. erklärt: *tasyāñ ḡātré sūkṣmam api tadañḡañ ná 'st̥i | yac-*

é'abdas tadarfé rūpasampadā hētubūtayā yatra niyuktā nirīksatān dṛṣṭir na sajjatī'ti sambandah.

Ślōka 20—30. — 21^a. Calc. *tvatkr̥tē*. — 24^a. Calc. *kurvatyā tam*. — 25^b. Calc. *°padmāksān*. — 26^a. Calc. *°cartantyā*. — 28^a lies: *sfāṇur*.

Ślōka 30^a. Calc. *dṛṣṭis tēśām*.

Gesang IV.

Ślōka 1—10. — 1^b. Der Schol. erklärt *avyagra* durch *nirvisēśa*. — 3^a. Calc. *pratisēddāras*. — 4^a lies: *bakśyāir*. Calc. *bakśyabōgyāh*. — 7^a. Calc. *sarvakāmēśu samānītēśu tāv ubāu*. — 9^b. Der Schol. erklärt: *vēśan śringāram ātāya | sāksiptam āksēpo manōvāikalpaṇ tēna saha yatā syāt |*.

Ślōka 10—20. — 11^a. Calc. *tāu tu*. — 12^b. Calc. *subrūm*. — 14^b. Calc. *brukuṭikr̥tāu*. — 16^b lies *nāi 'śā*. Calc. *tatas tāu*. — 17^b. *saṅgrhītāv*. — 18^a. Calc. *tasyān tāu kāmamōhitāu*. — 19^a. Calc. *gadābihatāu*.

Ślōka 20 ff. — 20. Calc. *sa śa dāityagaṇas tatā | pātālam agamat sarvō viśādabāyakampitaḥ*. — 21^a. Calc. *saḥadēvāir*. 21^b. Calc. *pūjayaṅś-śa*. — 22^b und 23^a fehlen in ed. Calc. In 23^a lies *subrum*. 23^b. Calc. *varaṇ ditsuḥ*. — 24^b. Der Schol. erklärt: *tēgasā arkavat paradṛṣṭyadibāva-katvāt sudṛṣṭān samyagdṛṣṭān na kariṣyati kaścīt |*.

